

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

OL 41856.13

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Հ Ի Ն

ԱՌԱՆԴԱԿԱՆ ՀԵՔԵԱԹՆԵՐ ԽՈՏՈՐՋՐՈՅ

ՀԱՌԱՔԵՑ

Գ. Խ. Գ Ր Ա Ք Ա Ւ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԻՏԵՆ

Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Ի ՎԱՆՍ ՊԱՇՏՊԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

1907.

Հ Ի Ն

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ ԽՈՏՈՐՋՐՈՅ

ՀԱՒԱՔԵՑ

Վ. Մ. ՎԱՄԻՆԱՆ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԽՏԵՆ

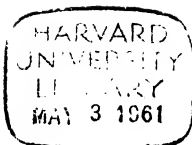
Վ Ի Ե Ն Ն Ա

Ի ՎԱՆՍ ԳԱՇՏԳԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

1907.

OL 41856.13

✓

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն

Գեղիս մէջ քսանուհինգ-երեսուն տարի առաջ հին պարզ տներու մէջ, ծմբոտան երկար զիշերներն թոնրին շուրջ կը բոլորէին քսան-քսանուհինգ հոգի, ծնողներն մէմէկ մատման կամ մէմէկ գուլպայ՝ մաշալային* լուսովն արագ արագ բանէին: Աս միջոցիս իրենց մէջէն ծերունի մը կամ մորոյ մը սոյն հէքեաթներէս առաջ կը բերէր ու կը պատմէր, այնպէս որ ներկայից սրտերն կը զբաւուէին ու ժամանակն կ'անցնէր: Իսկ հիմայ երեք-չորս դստիկոն տներու մէջ, քաղաքի նման կահաւորուած սենեակներն՝ Վիեննայի, Փարիզի ու Լոնտոնի փառաւոր կանթեղներու դիւթիչ լուսովն կը կարդացուին առհասարակ Կ. Պոլսոյ Լրագիրներն, Վիեննայի, Վենետիկոյ եւ այլ տեղեաց կրօնական եւ ուսումնական գրքերն ամէն ուրեք:

Մենք այն հին յիշատակներն անմոռաց պահելու համար, ուզեցինք տպագրութեամբ հանրութեան ընծայել սոյն աւանդական հէքեաթներս իրենց ծանօթութիւններով մէկտեղ ու իրենց յատուկ գիւղական լեզուաւ:

Գրեցաւ ի Խոտորջուր

Վերի Խնդածոր ի Թաղն Կողոսուն

1904—1906, Ե. 20:

* Մաշալայ, երեք ոտքի վրայ յեցած բարձր փայտ մը, որուն զլուին հաստատուած է խեցատ մը (կոտրած քաղրայ, սկաւառակ), որուն մէջ կը քաղեն քիչ քիչ մանր ջարդուած մահիւրներ (չըրայ, կուի կամ փեծի գէտ փայտ) ու կը վառեն, որ լոյս տայ բոլոր տունն: Մաշալան հիմայ աւ գործ կ'ածեն տեղ տեղ, մանաւանդ հարսանեաց պարի մէջ՝ զիշեր ծամանակ:

5. 14.

ՀԻՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

Ա.

ՔՈՒՆ ԸԼՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ՝

պապին կասին թէ՝ մէկ օյմ
 , հոգի կենեն գեղէն ու կեր-
 , հեռու հեռու: Շատ կեր-
 , քիչ կերթան, կու գան մէկ
 ,¹ մը վայ նստին, պաշար կու-
 , հանգչին ու մէկալ օյն ալ
 , պիտի անցնին:

² որ նստին, ինչ կընի ինչ
 վերեւի սայն կինջնու իրենց
 վրայ, էման՝ որ իրենք մէջն կը մնան քոփի՝ պէս. մէ պիծի
 ծակմ կը մնայ դուս ելնելու:

¹ Սոյն հէքեաթն շատ յար եւ նման է գերմանական հէքեաթի մը, զոր հերու «Արեւելք» օրագրի մէջ կարդացինք. երեք գործաւորներն, որոնց բովի մէջ բանելու ժամանակն սարը կը փլչի, տակը կը մնան եւ յետոյ կ'ազատին:

² Դուր, շիտակ, հարթ, տափաստան: Բ. Նշանակ. Գործի՝ փայտ փորքելու կամ ծակելու: — 3 ... Որ նստին, նստելու ժամանակ: — 4 Էման՝ որ, այնպէս որ: — 5 Գոփ, որջ, արջու կամ գայլու բնակարան:

Մէկ ընկերն պառկի վարն ու կասայ. Նա քուն կըլնիմ տէրոր¹ էգուան²: Մէկն ալ ետ լորխի³ ու կասայ. Նա քուն կըլնիմ տէրոր եկող տարի աս վախթա: Մէկան ալ պառկի ու կասայ. Նա քուն կըլնիմ մինչուկ աշխարհքիս վերջ:

Էն որ ասաց թէ ես քուն կըլնիմ մինչուկ էգուց, առաւօտ եղաւ չեղաւ զարթեցաւ, վեր թռաւ տեղէն, ինջաւ գեղն խապար տուաւ. Դիտէք, ինչ եղած ա, ասաց, մենք իրեք ընկերք էանք, ճամբայ կերթայանք, տեղմ եկանք հանգչեցանք. մէմալ սայն մեր վրայ փլաւ, մենք սաղ⁴ մնայինք մէջն ու մէ ծակմ մնաց դուս ելնելու. մէկս ասուցանք, Նա պառկիմ տէրոր էգուց. մէկս ալ ասեցանք, Նա պառկիմ տէրոր եկող տարի աս վախթա. մէկս ալ ասեցինք, Թախ աշխարհքիս կատարածն: Նա մէկ օր քուն եղայ ու եկայ ձեզի պատմեմ. թէ որ ինծի չէք աւտալ⁵, եկէք երթանք, ձեր աչքով տեսէք:

Դեղէն մէ քանիմ սրտոտ մարդիկ կեննն կերթան հետն: Հասնին որայ⁶ էն տեղ՝ նե մոնուն մաղարէն⁷. կաշին⁸ որ երկու հոգի պառկած ին. հուն կակնին զօր գիշեր⁹, տեսնուն թէ՛ շիտակ ա թէ սուտ: Տարիմ որ թամամի¹⁰, էն երկրորդ ընկերն ալ կու զայթի, վեր կենայ: Բովի պահապանք կասեն. Ժօ, առ ի՞նչ պառկիլ ա, էհէն¹¹ տարիմ ա քեզի մնանք: — Հըմ, տարիմ պօլ ա թէ. ըմպայ¹² խտա¹³ իմ ընկեյս թախ աշխարհքիս վերջ քուն ընի պիտի, չէք աւտալ թէ¹⁴. տէ

¹ Տէրոր, միշեւ: — ² Էգուան կամ էգուց, վաղ: — ³ Լորիւ, ետ ընկիւ, պառկիւ: — ⁴ Սաղ, ողջ: — ⁵ Աւտալ, հաւատալ, վստահիլ: — ⁶ Որայ, երբ որ: — ⁷ Մաղարայ, պր, խոռոչ: — ⁸ Աշիւ, նայիլ: — ⁹ Զօր գիշեր, գիշեր ցորեկ: — ¹⁰ Թամամի, լրանայ: — ¹¹ Էհէն, ահաւասիկ: — ¹² Ըմպայ, հապայ: — ¹³ Խտա, խտա, ինա. խոռնք, խոռնք, ինոնք, ասիկա: — ¹⁴ Այս գաւառաբարբառի մէջ հարցական ամէն նախադասութեանց

հոտա՝ կաննեցէք, մինչուկ որ զայթի: Ըն պահապանք
կաննած ին հուն դեռ, տեսնուն թէ երբ զարթի, որ
աշխարհքիս վերջ գայ:

Բ.

ՂԱԶՃԻ ՏՂԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

Օրբեւարի՝ կնիկմ կըլնի, մէհատիկ մանչ զաւակմ
կունենայ, համայ շատ խեւալ՝. մայն՝ ինչ փեշակի՝ որ
կու տայ, չի կենալ, կենէ փախչի: Տանի թարգուն՝ մօտ,
վայ դնայ, ուսթէն իրեն բան կու տայ ձեւելու՝, ինքն
տուն կերթայ. մէկմալ կու գայ որ, դուքեանն՝ ինչոր կայ
չկայ շորեյն՝ ձեւած ձեւրտած՝¹⁰ ունի: Ծօ՛, իտա խնչ
էրած՝¹¹ ունիս, կասայ ուսթէն: — Ըմպայ դու ինծի
իտման՝¹² չասիր թէ: — Գնա՛ կորի, շան լակոտ, կասայ ու
իրեն դուս կենայ մօտէն:

Տղէն կու գայ տունն: Մայն կասայ. Օ՛րդի ուր՝¹³ եկար
ինչի մէկ տեղմ դինջ՝¹⁴ կենալ չիս, ինչով մենք պիտի
ապրինք: — Զոյ՝¹⁵, տունն ինչ որ կայ բեր տանիմ ծա-
խիմ, ասօր ուսիրնք, աշինք էգուան ինչ կըլնի: — Տի-
հայ՝¹⁶ զաղն՝¹⁷, ա՛ռ տար ծախսա, ասաց մայն:

Վերջ Բե շաղկապն կ'աւելցուի, ինչպէս. կ'երթան թէ. հաց կ'ուտեն թէ.
գալ չի՞ն թէ:

¹ Հագա, հոտա հունա, հոտ: — ² Որբ եւ այրի, այրի. — ³ խեւալ,
խնթ, չարածճիկ: — ⁴ Հատանգամ բներն յի են փոխուած, ինչպէս՝ մայն,
չոյն, հոյս: — ⁵ Արուեստ: — ⁶ Գերձակ: — ⁷ Չափ կարել: — ⁸ Խանութ:
— ⁹ Հագուտ: — ¹⁰ Գէշ գէշ կարել: — ¹¹ Ընել: — ¹² Այգպէս: — ¹³ Ինչու:
— ¹⁴ Խելք: — ¹⁵ Բոյ, մայրիկ, միայն կոչ. հոլ: — ¹⁶ Ահաւանիկ: — ¹⁷ Սագ:

Տղէն ղազն տանի պազայն¹ ծախելու. էն տեղ թագաւորին սատրազանն ըստ² եկաւ, ջհուտ էր, ասաց. էտ ճնճղուզին³ ինչ տամ: — Դսա ճնճղուզ ա թէ: — Ծնճղուզ չա, ըմպայ ինչ ի կայ: Շատ որ զօրեց⁴ տղէն, ուրիշ մարդիկ ասեցին. Ժժ, ինչ կէնես, իտա թագաւորին սատրազանն ա, մի վրայ ճվայ⁵, թէ չէ գլուխդ կը տանի քեզի: Էն ալ տեսաւ որ չիլի, տաս փարի ուն⁶ տուաւ ղազն ճնճղուզի տեղ, համայ մտքէն ասաց. Կեցիր, ես քու հախէդ կու գամ:

Կերթայ տունն շուարած⁷, հէչ խօսիլ չի. բռչէ⁸ շոր կու հագուի ու կերթայ սատրազանին տուն օղորմութիւն ուզելու: Հուն կիմանայ որ սատրազանն կնոջն կասայ. Դսա ղազս լաւ էփես, օսկեցայ թեփսուն մէջ դրած, քրման⁹ շալն վրէն, սահաթն օխտին ղրկես, թագաւորին հետ ի միասին վայլենք: Տաս փարայ կու տան տղին, կառնու, խնտումով¹⁰ դուս թռչի:

Վախտն որ կըլի, էն սահաթին տղէն կու գայ սատրազանին դուռն կակնի, հագած կապած, կնոջը կասայ. Աղէն կապեր թէ՛ էփած ղազն տուէք որ տանիմ թագաւորին: Կնիկն գիտայ թէ շիտակ ա, ուն կու տայ, սինուն¹¹ մէջ դնայ, քրման շալն ալ վրէն ձգայ: Տղէն ղազն կառնու կերթայ իրեն տուն ու մօյն հետ վայ նստին, անուշ անուշ կուտին: Մէկալ օյն գիշերանց կերթայ սարայն¹², եաֆթան¹³ պատ կու զայնու, վրէն գրած ունիլ

¹ Պազար, շուկայ: — ² Բառս գալ, հանգիպել: — ³ Ծնճղուզ, ճնճղուկ: — ⁴ Զօրեւ, ոտիպել: — ⁵ Վրայ ճվալ, պնդել խօքը: — ⁶ Ուն տալ, (գէմին) տալ, յանձնել: — ⁷ Շուարել, տրտում կենալ: — ⁸ Բռչայ, չինկեանայ: — ⁹ Քրման շալ, պատուական լաթ: — ¹⁰ խնտում, ուրախութիւն: — ¹¹ Սինի, թէփսի, սկուտղ: — ¹² Պալատ: — ¹³ Եաֆթայ, թուղթ գրուած:

խաման¹. “Ղազճի իմ, ղազճի², թուրլի թուրլի³ օյին⁴ ունիմ, պիծիկն⁵ աս ա, մենծն ետեւունց ա. դուք ղազն ճնճղուզի տեղ կառնուք, հա⁶”:

Կու գայ ալի⁶ տունն, մօյն կասայ. Բոյ, մեր հայն հէջ հին ու մին դուքեան չունիր թէ: — Ժօ, գիտիմ թէ՝ չարչուն⁷ մէ բանմ ունէանք. գնա աշա թէ՝ կըլնի թէ չէ: Կերթայ նե մտնու դուքեանն, ինչորայ⁸ այինօյին⁹ բաներ մօտ¹⁰ կէնայ, բաց կէնայ, վայ նստի: Մէմալ թա- գաւորին զաֆթէնին¹¹ կու գան, երկու հատ, գտնելու թէ՝ վո՛վ¹² զարկած ունի էն եաֆթան: Կու գան աս տղին դուքեանն ալ, կասեն. իսման իսման բան եղած ա: Տղէն խնտալով կասայ. Ատման¹³ բան գտնուի թէ. ձեր ղըլիճնին ու հալաւնին¹⁴ հոգայ¹⁵ վար դրէք, ուզուորի¹⁶ ղըլավաթ¹⁷ մտէք, որ գտնուք, թէ չէ՝ չէք կայնայ: Տղին խապայն անկաճ¹⁸ կէնին, ինչորայ պատուտուն շորեյ հագ- նին, իրենց հալաւնին հուն դուքեանն վայ դնին, կերթան ման¹⁹ գալու: Իրեք օր ման կու գան, ոչինչ գտնուլ չին, գառնան կու գան ալի էն տղին մօտ. կաշին որ տղէն չե- կայ, ամօթով ետ կու գան սարայն: Թագաւոյն կիմա- նայ, խեղի պէս կըլնի: Մէկալ օյն տղէն ալի կերթայ գիշերանց, եաֆթան զայնու պատն. “Ղազճի իմ, ղազճի, կը գրէ, թուրլի թուրլի օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն ետեւունց ա: Զաֆթէնուն քեաչայ հագցնողն ես իմ. դուք ղազն ինծի ճնճղուզի տեղ կառնուք, հա⁶”:

¹ Խաման, իման, իման, այսպէս: — ² Խազճի, հագաւաճառ: —
— ³ Տեռակ տեսակ: — ⁴ Խաղ: — ⁵ Պիծիկ, պզտիկ: — ⁶ Ալի, նորէն: —
⁷ Շուկայ, վաճառանոց: — ⁸ Ասգիէն անդիէն: — ⁹ Գէշ գէշ: — ¹⁰ Մօտ
էնել, ժողով: — ¹¹ Զաֆթեայ, ոստիկան: — ¹² Վո՛վ, ո՞վ: — ¹³ Ատման,
այդ կերպով: — ¹⁴ Հալաւ, հագուստ: — ¹⁵ Հոգայ, հոտայ, հունայ, հաս:
— ¹⁶ Ուզուոր, մուրացիկ: — ¹⁷ Կերպարանք: — ¹⁸ Մտիկ ընել: —
¹⁹ Փնտուել, պատիլ:

կիմանայ թագաւոյն շատ նեղուորի կու, չիգտայ՝ ինչ էնայ:

Լալան² մէկ ուղտմ բերայ, լաւմ կու ճութկեն³, բեռն արծաթ կը բառնան ու քաղքին մէջ լուր կենան⁴ թէ՛ նոր⁵ կերթայ. ետեւունց ալ մարդ կակնի հեռուանց, աշին թէ՛ օյ տեղ մտնու: Կածուն⁶ ուղտն կու գայ էն տղին տանն առջեւէն անցնելու: Տղէն տեսնու թէ չէ⁷, գրի կէնայ, ուղտն չոքի, բեռն նե քաշայ, ուղտին ալ սաղ սաղ մէ համլէմ⁸ քաշայ տանի ձգայ մառանն: Մարդիկն որ աչք կէնէին⁹ ուղտին, կաշին որ կորաւ. ասդին կինկնին, անդին կինկնին, գտնուլ չին: Գիշերն տղէն ալի եաֆթան կառնու տանի թագաւորին դուռն զայնու. «Ղազճի իմ, Ղազճի, թուրլի թուրլի օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն ետեւունց ա. ուղտին փախցնողն ես իմ. դուք ղազն ինծի ճնճղուղի տեղ կառնուք, հա՞»:

Թագաւոյն շատ կու նեղուորի, սատրազանին կանչայ, կասայ. Հիլայ¹⁰ ուղտին գտնուք ու բերէք: Լալան մէկ ջազի¹¹ պառաւմ գտնու բերայ. աղուոր շոր հագցնայ էնոր, որ երթայ տնէ տուն ուղտի միս ուզայ, գտնուն ու բերին: Ջազի պառաւն կրնկնի տնէյն, լալով ողջով, մէմ հող, մէմ հոն, կասայ. Մէ տղէմ ունիմ, գէշ հիւանդ ա, տոխտուրնին ասած ունին. Ուղտի միս ուտայ, լաւ կըլնի. ու իրեն ալ բարուցն¹² հանած ունի¹³: Մտնու մէ

¹ Չիգտայ, չգիտէ: — ² Լալայ, սատրազան, նախարարագետ: — ³ Ծութկել, զարգարել: — ⁴ Լուր կենալ, ազատ թողուլ: — ⁵ Նոր, ուր: — ⁶ Կածուն, զարգարուն: — ⁷ Տեսնելուն պէս: — ⁸ Մեկէն: — ⁹ Աչք էնել, աչքերել, դիտել: — ¹⁰ Անպատճառ: — ¹¹ Ջազի, վհուկ: — ¹² Բարուցն հանել, բարին ուզել:

¹³ Հիւանդն երբ քիչ լաւանայ, սիրտը բան մը կ'ուզէ ուտելու, պէտք է որ տան. թէ տունը չգտնուի՝ պէտք է որ երթան ուրիշ տեղ ման գան գտնեն, բերեն հիւանդին տան, որ ուտէ ու շուտ լաւ ըլլայ:

պառուում տուն, կասայ. Աման նէնէ, դու գիտես¹, ինծի ուղտի միս գտնաս, որ տանիմ, տղէս ուտայ ու լաւ ըլնի: Էնոր² ճարն կտրի, կերթայ ուղտին պաճախէն³ կտորմ կտրայ, բերայ ուն կու տայ: Ապրիս ու խնտաս, ծլխ ու ծաղկիս, կասայ ու միսն փէշին⁴ տակ դնայ ու դուս կեշէ մեծ խնտումով: Մէմալ ճամբէն մէ տղէմ ըսաս կու գայ իրեն: Մամ, կասայ, փէշիդ տակն ինչ կայ: — Օ՛րդի, կասայ, ուղտի միս ա, տղէս հիւանդ ա, տանիմ ուտայ, լաւնայ: — Հա, իտա ինչ ի կայ, խնտայ, էկէ երթանք տունն, քեզի լաւ տեղէն տամ: Կերթան տունն, նե որ մտնուն՝ կոպրով⁵ մէմ չափայ⁶ գլխուն. պառաւն կինկնի գետինն ու կը մեռնի ձեռաց⁷: Գլէ թղթի վրայ ու կառնու կերթայ սարայն, պատն կու զայնու գիշերանց. «Ղազճի իմ, ղազճի, թուրլի թուրլի օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն ետեւունց ա. պառւին կոյսնցնողն ես իմ. դուք ղազն ճնճողով տեղ կառնուք ինծի, հա»: Աս որ կիմանայ թագաւոյն՝ շուարի⁸, իման մնայ, հերսէն⁹ պատուի, չեգտայ ինչ էնայ:

Էկաւ վախտն թագաւորին աղջկան կարգելու սատրազանին մանչուն նշանած էր: Էմէն¹⁰ դին թագաւորական հրաման գնաց. համայ աղջիկն կակնի, կասայ հօյն. Էս ջհուտի մանչու առնուլ չիմ, գլուխս կտրաւ ու ինծի էնոր մի՛ տայ: Աս բան մեր տղէն կիմանայ, կու գայ տունն, կասայ մօյն. Բոյ, դու հէչ կնիկի խամ հալաւ չունիս թէ: — Հա, ծօ, հայսնութ¹¹ շորեյս կեցած ին, ինչ էնէի, խամ ին: — Տէ բեյ ինծի: Ծորեյն հագնու

¹ Դու գիտես, շատ կ'աղաչեմ: — ² Իտոր, իտոր, ինոր կամ էնոր. առոր: — ³ Պաճախ, սրունգ: — ⁴ Փէշ, քղանցք: — ⁵ Կոպալ, տակենակ, մեծ հաստ բիր: — ⁶ Չափել կամ հագցնել, զարնել: — ⁷ Ձեռաց, իսկոյն: — ⁸ Շուարիլ, ապշիլ: — ⁹ Բարկութենէն: — ¹⁰ Էմէն, ամէն: — ¹¹ Հարսնութ, հարսնութիւն:

կսկուծ¹ կսկուծ, սողոտիկ² կը կածուի³, կըլնի շետակ մէ
ռունտ աղջիկմ⁴. տասնուվեց տարեկան դեռ կար չկար:
Մօյն կասայ. Հայտէ էրթանք սարայն. ես որ էն տեղ նե
մտնում, դու դուս կակնա, ինծի մնա. դուս որ էլնիմ,
դու առջեւէս տոտա⁵ գնա, ակ մի՛ ետ աշել: Կածուն
աղջիկն կու գայ նե մտնու. Թագաւորին ղունաղն, կասայ.
Էս Թագաւորին աղջկան բանմ ունիմ ասելու: Էնոնք ալ
տանին էնոր նե կէնին⁶ աղջկան օտէն ու իրենք դուս
կենին մօտէն, կասեն. Պէլաքիմ անկաճ էնայ⁷ իրեն ու
բանմ ըլնի: Էմէնք որ կերթան, իրենք մինակ կըլնին, մանչն
կասայ. Է՛, Թագուհի, ինչի՞ սատրազանին մանչուն չիս
առնու. իժով⁸ ռունտ ա: — Զէ՛, չէ՛, քուրիկ, Աստուած
չէնայ, ես ջհուտի մանչու առնում: — Թէ որ ատման
ա, ես ինչ որ կասիմ՝ անկաճ կէնես: — Կէնիմ: — Համայ
օչում⁹ չասես, խալպատ¹⁰ պէհես, ես կու խալիմ¹¹ քեզի
խա տեղէս: Էհէն իմ հալընիս դու հագի, քու հալընիդ
ալ ես հագնիմ. դուս որ կենես՝ մայս քեզի մնայ, գիտայ
թէ ես իմ. ես իրեն ասած ունիմ, ինքն առջեւէդ կերթայ,
դու ետեւէն գնա: — Շատ լաւ կըլնի, քուրիկ, կասայ, ու
դուս Թռչի կերթայ խալի:

Պահմ վերջ Թագաւորն կու գայ աղջկան գլխուն ալի
քարող ասելու. Հիմի ի՞նչ դատիս¹², կասայ, աղջիկա, ի՞նչ
խելքի վրայ ես. իմ կամքս աս ա, պէտք ա ղապուլ¹³ էնես:
— Իմ կամքս կամք ա, կասայ աղջիկն, համայ Թէ որ
դու ատման կամենաս, ես ալ մէ մուրատմ¹⁴ կուզիմ քեզմէ,

¹ Կսկուծ, վայելապէս: — ² Սողոտիկ, կոկիկ: — ³ Կածուիլ, զար-
դարուիլ: — ⁴ Տոտիլ, քալել: — ⁵ Դե էնել, մոյնել: — ⁶ Անկաճ էնել,
մոիկ ընել: — ⁷ Իժով, շատ, սաստիկ: — ⁸ Օչում, ոչ մէկու մը: —
⁹ Խալպատ, գաղտնի: — ¹⁰ Խալիմ, ազատել: — ¹¹ Դատիս, կ'ընես: —
¹² Դապուլ էնել, ընդունիլ: — ¹³ Մուրատ, խնդիրք, կամք, երջանկութիւն:

Թէ որ զապուլ կէնեա՝ ես ալ զապուլ կէնիմ: — Ասա՛, աղջիկս, զապուլ կէնիմ, ի՞նչ իկայ¹: — Էս կուզիմ որ հարսնիքն որ ըլնի խապի², էտին³ օյն գիշեյն քաղքին մէջ մարդ ման գայ ոչ, զաֆթեայ ըլնի ոչ, կրակ վառի ոչ, որ մենք շիտակ⁴ ման գալ կայնանք: Հօյն երեսն խնտում կու գայ շատ, կասայ աղջկան. Էման ըլնի: Ու հրաման կէնայ որ օխտ օր օխտ գիշեր հարսնիք ըլնի:

Մէկալ օյն մեծ ուրախութիւն, մեծ քէֆ կէնին ժողովուրդն, բոլոր քաղաքն թուռ⁵ կենայ, աս օխտ օր օխտ գիշեր հայսնիկ ա քեամաչով, տկով, տավուղուռնով, ուտել խմել պիտի: Վերջին գիշեյն որ կու գայ, քաղաքն գիտես թէ կը մեռնի, օչով⁶ դուս չի ելնայ, տերեպ⁷ խթխթալ⁸ չի: Նոր պսակուողին կենին դուս, մէնիկ⁹ ֆայթոնով¹⁰ ման կու դան բոլոր քաղաքն: Մէ տեղմ կու գան կակնին, փեսէն հայսին կասայ. Դսա թագաւորին պարու թխանէն¹¹ ա, ուրիշ տեղմ կու գան. Իսա սիւհ-խանէն¹² ա, Իսա թօթխանէն¹³ ա, ու ալ ուրիշ պուլ բաներ: Պինդ¹⁴ վերջ կու գան կենին կախարանին մօտ: Թագուհին կասայ. Հա՛, աս գէշ տեղ ա, աս գիշաննուն¹⁵ համար. դու թագաւոր կըլնիս, աշա՛, չըլնի, չիմանամ թէ՛ առանց իրաւունք մարդու կախ էնես: Հալայ մէկմ ես չուանն ճիտս¹⁶ անցնում թէ՛ ինցո՞ւ¹⁷ կէնայ: Կանցնու ճիտն որայ¹⁸ Ո՛ւյ, ույ կասայ, աս ի՞նչ գէշ ցաւցնայ: Հալայ մէմալ դու անցու, կասայ փեսին: Ծիտն կանցնայ թէ չէ¹⁹, հէմէն աթոռն տակէն կու քաշայ, փեսէն կախուի:

¹ Ի՞նչ ի կայ, ի՞նչ է: — ² Խապիլ, պրծիլ: — ³ Էտին, վերջին: — ⁴ Շիտակ, ազատ: — ⁵ Թուռ. ելնել, թողալ: — ⁶ Օչով, ոչ ոք: — ⁷ Տերեպ, տերեւ: — ⁸ Խթխթալ, շարժիլ (տեղէն): — ⁹ Մինիկ: — ¹⁰ Ֆայթոն, կառք: — ¹¹ Վաւթարան: — ¹² Չխանոյ: — ¹³ Թեղա-նօթարան: — ¹⁴ Ամէն: — ¹⁵ Գէշերը: — ¹⁶ Վիզ, պարանոց: — ¹⁷ Ինչպէս: — ¹⁸ Երբ որ: — ¹⁹ Անցնելուն պէս:

ալ խապելու ճար չի կայ. հոտայ խեղդի: Հայսն իրեն ղըլավթն փոխայ, թղթի վըայ գրէ, զայնու պատն Փայթոնին վըայ. «Ղազձի իմ, ղազձի, կասայ, թուրի թուրի օյին ունիմ, պիծիկն աս ա, մենծն ետեւունց ա. թագաւորին փեսին ես կախ երած ունիմ, աղջիկն ալ իմ մօտս ա. դուք ղազն ճնճղուզի տեղ կառնուք ինծի, հա՞»: Ու ինքն կերթայ տունն վայ նստի ասլանի պէս:

Մէկալ էգուան՝ թագաւոյն կիմանայ, որ փեսէն կախուած ա, աղջիկն ալ կորած. շուարի մնայ թէ ինչ էնայ: Հրաման հանայ թէ՛ վո՛վ ատ բանեյն երած ունի, գայ մօտս, իրեն դիպել չիմ. ինչ մուրատ որ ուզայ, կուտամ իրեն: Տղէն աս որ կիմանայ, կերթայ թագաւորին դիմացն կալնի, կասայ. թագաւոյն ապրած կենայ, աս էմէն բանեյն էնողն ես իմ, քու աղջիկդ ալ իմ մօտս ա, լաւ անկաճ էրայ ինչ կասիմ. ես մէ փուխարայ՝ օքսուզ՝ տղէմ էի, զայս ինծի ղազմ տուաւ, թէ տայ ծախա. էկայ չարշուն, վէզերն րաստ էկաւ, ասաց. իտա ճնճղուզդ ինծի տու առնում: Ասեցի. իսա ճնճղուզ չա, վըայ ճուաց թէ՛ ճնճղուզ ա: Էս ալ վախեցայ, տաս փարի ուն տուի: Բանն իսման ա, հիմի դու ինծի ինչ կուզիս էրա:

Թագաւոյն աս որ լսէ, կարմնայ՝ ու զարմնայ, կասայ. Բերէք հոգայ՝ վէզերին: Վէզերն որ կու գայ, դողդողալով թագաւորին առջեւ կալնի. էնոր տանին ձիուն ագիքն՝ կապին ու փարչայ՝ փարչայ կընի: Էս տղեն ալ իրեն աղջկան հետ կարգայ՝, որ իրենց մուրատին հասնին:

¹ Աւաւօտը. — ² Աղբառ: — ³ Օքսուզ, որբ: — ⁴ Արմնալ զարմնալ, շատ զարմանալ: — ⁵ Հոգայ, հոս: — ⁶ Ագիք, պոչ. կամ կանանց հանգերէի պոչ: — ⁷ Փարչայ, կտոր: — ⁸ Կարգել, պտակել, ամուսնացնել:

Երկնուցէն իրեք խնժոր ինկաւ, մէկն աս հէքեաթ
ատողին, մէկն գրողին ու մէկն ալ կարդացողին. անոյշներ
ըլնի:

Գ.

ԹԱԳԱՆՈՐԻՆ ԻՐԵՔ ՄԱՆՉԵՐՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

Կըլնի չինի, մէ թագաւոյմ կըլնի. իրեք մանչ
զաւակ կունենայ: Եկաւ վախտն ասոնց նշան դնելու¹.
գեղին ատաթն² էն էր, որ մանչեյն երթային ժողովըղին
մէջ ու խնժոր նետէին. ում³ խնժոյն որ երթար մէ
սողկանմ զայնուր, աս կըլնիր էն մանչուն նշանած:
Սըրով⁴ նետին. մեծ մանչն նետայ խնժոյմ, կերթայ մէ
սողկանմ զայնու. էնոր կառնու: Միջնեկ մանչն ալ նե-
տայ, կերթայ զայնու մէ սողկանմ. էնոր կառնու: Պիծի
մանչն ալ որ նետայ հանայ⁵, օչում⁶ չի դալչի, կերթայ
նե կընինի մէ սողուրմ ի վար: Մքրի⁷ շատ, լալով կա-
սայ. Պայլոր⁸ իմ էղպալս⁹ ալ ինա սողըին մէջն ա ու.
կերթայ մօտն վայ նստի, կուլայ կուլայ, հէչ սգելի¹⁰ չի:
Մէմալ տեսնու որ սողուրին մէջէն մէ գորտմ դուս կել-
նայ. բռնայ տանի տունն, դուլպն¹¹ վայ դնայ, ու ինքն
կելնայ կերթայ դուսնինի¹²:

Պահմ վերջ ետ դառնայ, կու գայ նե մօտնու տունն.
ինչ կաշես որ, սուֆրէն¹³ կածնած, վայ դրուած ա:

¹ Նշան դնել, նշանախօսել: — ² Ատաթ, սովորութիւն: — ³ Ում, որուն: — ⁴ Սըրով, կարգ: — ⁵ Հանայ, երբոր: — ⁶ Օչում, ոչ մեկու մը: — ⁷ Մքրի, տրտմիլ: — ⁸ Պայլոր, կ'երեւնայ թէ: — ⁹ Էղպալ, բախտ: — ¹⁰ Սգել, լացը կտրել: — ¹¹ Տուլպ, պահարան: — ¹² Դուլս կ'ելէ: — ¹³ Սուֆրայ, սեղան:

Կուտայ, խմայ ու արմնալով կենայ կերթայ դուսնինի ման
գալու: Իրկուսնն ետ դառնայ, կու գայ տունն, կաշայ որ
սուֆրէն ալի¹ սարքած ա ու թունտրին² վրէն վայ դրած:
Կուտայ խմայ, վեր կենէ, կասայ ինքնիրեն. Մէմ թաք-
չիմ, աշիմ թէ՛ իտա բանդ էնողն վով ա: Մէ սխիրիմ³
մէջ փաթութուի⁴ ու պուճախն⁵ ի վեր ցից կընի, մնայ:
Մէմալ կաշայ որ, տողապին մէջէն մէ ռուստ աղջիկմ
դուս կենէ, գոյտի ղըլավաթն վայ գնայ ու, դուռն կաւի-
լայ, սուֆրէն սարքայ ու կերթայ որայ գոյտի ղըլավաթ
հագնելու. հէմէն սխիրին մէջէն դուս թոչի, բռնայ ու
չի թողու, որ գոյտի ղըլավաթ մտնու: Մանչն կասայ աղջ-
կան. մի՛ հագնիլ: Աղջիկն կասայ. Լո՛ւր⁶ է, թէ չէ էտեւ
կսկծաս: Մանչն չի անկաճ էնել էնոր, հագուստն պա-
տուայ, որ չի կայնայ գոյտ ընիլ ու իրեն կնիկ կէնայ:

Մէկալ օյն թագաւոյն իր մանչերուն տես⁷ կենայ.
մեծին տեսնու, միջնեկին տեսնու. շատ լաւ, շատ ռուստ
էին: Կասայ երթամ պիծի մանչուս ալ տեսնում թէ՛
էնոր խնծոյն որ աղբուրն ի վար նե ինկաւ, ի՛նչ եղաւ,
նոր գնաց: Կու գայ տունն, մանչուն տեսնու, հայսին ալ
տեսնու, կաշայ⁸ որ աս էն ռուստն է, հետը սէր կընկնի.
մանչուն զարազ⁹ կապայ թէ՛ ի՛նչ էնիմ որ կնիկն ետ
առնում: Կենայ կերթայ տունն, ղավազնին ղըկայ, կա-
սայ. Գնացէք պիծի մանչուս ասեցէք թէ՛ Եկէ: Ժառէնին
գնացին ասեցին: Մանչն ելաւ եկաւ թագաւորին մօտ
Թագաւոյն ասաց. Կուզիմ որ հիմի հիմի էման մէ խա-
լիչէմ բերես, ալար¹⁰ ապքեարն վրէն նստին ու ալի աւենայ:

¹ Ալի, նորէն: — ² Թունտիր, թոնիր: — ³ Սխիր, խսիր, խստ գոր-
ծուած, տակը փռելու համար: — ⁴ Փաթութուիլ, պլուել: — ⁵ Պուճախ,
անկիւն: — ⁶ Լուր է, լուր կեցի, թող: — ⁷ Տես ելնել, տես երթալ.
այցելութիւն ընել: — ⁸ Աշիլ, նայիլ: — ⁹ Ղարազ կապել, ռի պահել:
— ¹⁰ Ալար, բուր:

Մանչն մքրած ելաւ եկաւ տունն, կնոջն ասաց. Զա՛
ինչ կէնես, գլուխս գնաց, հայս էման մէ բանմ ասեց որ:
— Օ՛րս ընի, ասաց կնիկն, տէ քաշա՛ որ աշուիդ էլնին.
քեզի ասեցի ո՛չ թէ՛ իմ գոյտի զըլավաթս մի պատուել,
ետեւ կսկածաս: Համայ մի՛ նեղանալ, ինչոր կասիմ՝ ան-
կաճ էրա. Գնա՛, ինծի որ բերիւր, էն աղբուրին մէջն ի
վար ճուա՛ն¹, ասա. Ձեր աղջիկն կասէր թէ՛ հօյս պինդ²
պիծի զալիչէն զըկեցէք: Ղալիչէն դուս տուին, առաւ
եկաւ, թագաւորին մօտ փռեց. ալար ապքեարն վրէն նստան
ու ալի աւելցաւ: Դարձաւ եկաւ տունն վայ նստաւ:

Թագաւոյն ալի մարդ զըկեց ու տղին բերել տուաւ
մօտն, ասաց. Գնա՛, էման մէկ թանճարէմ՝ փլաֆ էրա,
որ բոլոր ապքեայն ուտին ու ալի աւելնայ: Եկաւ կնոջն
պատմեց, ասաց. Թագաւոյն իսման իսման կասէր. ի՛նչ
էնիմ, բանս բուրդ ա: — Ադ քիչ ա քեզի, քաշա՛ որ
աշուիդ դուս գան: Համայ, մեղքս ես, ի՛նչ էնիմ. գնա՛
ալի էն աղբուրին մէջն ի վար ճուա՛ն, ասա. Ձեր աղջիկն
կասէր թէ՛ հօրս պինդ պիծի թանճարէն զըկեցէք: Ընոնք
ալ տուին. առաւ եկաւ, փլաֆ էփեց, ալար ապքեարն
կերան ու ալի աւելցաւ:

Օյմ՝ վրէն անցաւ չանցաւ, թագաւոյն ալի տղին
մարդ զըկեց, բերել տուաւ, ասաց. Հի՛մի հիմի կուզիմ
որ ինծի էման մէ ճութմ³ հաղող բերես, որ բոլոյ աս-
քեայն ուտին ու ալի աւելնայ: Եկաւ տունն կնոջն ասաց

¹ Ճուալ, պուալ: — ² Պինդ պիծի, պինդ մեծ, ամենէն փոքր, եւն:
— ³ Թանճարայ, պղնձէ աման: Խալիկն, անոր մեծը, կաթսայ, զազան:
Կիւլ, ջուր կրելու պղնձէ աման: Ճուլ կամ փուլ, անոր փոքրը: Եղջու,
եղ հալելու համար փոքրը: Իդրի, կսկածում, նոյնպէս պղնձէ, ջուր խմե-
լու համար: Ուստի, ջուր խմելու պղնձէ թաս: Փուլ, սափոր: Մուլ-
պայ, ջուր խմելու խորունկ թաս: — ⁴ Ճութ, ողկոյղ: Ճեռ, ողկուզին
մէկ փոքր մասը:

լալով. Հայս իսման իսման կասէր: — Բաշա՛, որ աշուխդ եղին, քեզի ասեցի ո՞չ թէ՛ իմ ղըլավաթս մի՛ պատուել: Գնա՛, ալի էն աղբուրին մէջն ի վար ճուա՛, ասա՛. Ձեր աղջիկն կասէր թէ՛ հօյս պինդ պիծի տղէն ես իմ, ճուլթմ հաղող ղըկեցէք: Էնոնք ալ տուին. առաւ բերաւ կնոջ. մօտեցաւ որայ՝ հաղողէն մէ պտուկմ¹ վար ինկաւ. թէզմ վեր կալաւ՝ կուզէր նե կպցնել²: Կնիկն ասաց. մի՛, ատ ալ դու կե՛: — Իսա մէկս իմ փոյս կըթացնուկ³ չի, բոլոր ապքեարին օրման⁴ կըթացնայ: — Ատ հերիք ա, տար ապքեարին: Տարաւ, ալար ապքեարն կերան էն հաղողէն ու ալի աւելցաւ:

Մէկ աւուր վերջ թագաւոյն ալի մարդ ղըկեց, տղին բերել տուաւ, ասաց. Գնա՛ էման մէ մարդմ բե՛, որ ինքն մէ թիզ ընի, միրուքն⁵ երկու թիզ: Եկաւ կնոջն ասաց. Աս կէտի⁷ զլուխս գնաց, թագաւոյն իսման իսման ասեց: — Բաշա՛ որ, ճանդ⁸ հոմնայ⁹, ես ի՞նչ էնիմ: Գնա՛ ալի էն աղբուրին մէջն ի վար ճուա՛, ասա՛. Ձեր աղջիկն կասէր թէ՛ հօյս պինդ պիծի մարդուն ղըկեցէք: Էնոնք տուին, առաւ եկաւ. աս կէտի երեսն խնդուկմ¹⁰ կար: Ելաւ թագաւորին մօտ, թախտ¹¹ նստած էր, բոլոր ապքեարն մօտ եղած էին. թագաւորն վախեցաւ, աշեց որ էմէն բան կատարեց մանչն ինչ որ ասեց: Թղուկ մարդուն բերին մէջտեղ վայ դրին. խալայ, խաղայ ու կու գայ թագաւորին մէ շաբալախմ¹² զայնու երեսնինի ու կասայ. Դու չէի՞ր որ կասէիր մանչուդ, ինծի էման մէ ղալիչէմ բերես, որ ալար ապքեարն վրէն նստին ու ալի աւելնայ:

¹ Պտուկ կամ պտուղ, ողկուղէն մէկ հատ մը դուրսբաշած: —

² Վեր կաշնուկ, վերցնել: — ³ Նե կպցնել, փակցնել: — ⁴ Կըթանալ, յադիլ: — ⁵ Օրման, բնչալէս: — ⁶ Միրուք, մօրուք: — ⁷ Աս կէտի, այս անգամ: — ⁸ Ճան, կեանք: — ⁹ Հոմնայ, հովանալ, հանգստանալ: — ¹⁰ Ուրախ էր: — ¹¹ Թախտ, գահ: — ¹² Շաբալախ, ապտակ:

Այդ ընկերու բան էր. համայն եղաւ Աստուծով: Այլ խաղայ խաղայ ու կու գայ մէջ շամալմ չափայ¹ թագաւորին դունջ-նինի², կասայ. Դու չէի՞ր որ մանչուդ կասէիր. Էման մէջ թանձարէմ փլաֆէնես, որ ալար ապքեարն ուտին ու ալի աւելնայ. առ ընալու բան էր, կասայ ու մէմալ չափայ: Այլ խաղայ խաղայ ու կու գայ թագաւորին մի սիրէմ չափայ, կասայ. Դու չէի՞ր որ մանչուդ կասէիր. Էման մէջ ճութմ խաղող բերես, որ ալար ապքեարն ուտին ու ալի աւելնայ. առ ընկերոց բան էր թէ: Այլ խաղայ խաղայ ու կու գայ մէջ շամալմ շորկեցնայ³, կասայ. Դու չէի՞ր, որ մանչուդ կասէիր. Էման մէջ մարդմ ինծի բերես, որ ինքն մէջ թիզ ընի, միրուքն երկուս. առ ընկերու բան էր, համայն եղաւ. Աստծով էր, պիտի ընիր. կասայ ու մէմալ չափայ որայ թագաւորին գլխուն՝ գլուխն անդին կրնկնի ու հողին փչայ⁴: Թզուկ մարդն կերթայ իրեն տեղն էն ժում⁵ ու մանչն ալ իրեն կնիկով հանգիստ կընի ու այս աշխարհք վայլէ:

Գ.

Օ Ձ Ի Ն Ա Ռ Ա Կ Ն

Մեր ծերեյն պատմին թէ՛ վախտին ժամանակին թագաւորն էրազմ կը տեսնու, թալալ⁶ կանչել կու տայ էմէն

¹ Չափել, զարնել. — ² Դունջ, բերան (երես), աւելի անասնոց համար կը զուրջուի: Դողոշ. (զլուխ). Գար, (բերան). Ճանկ, (չեղք). մարդու կը զուրջուին անարգաբար: — ³ Շորկեցնել, զարնել: Կոշիւ, զարնել. Գիւլ, (տիւլ) Գիւլիւն հանել, չիւլ, չիւլիւն հանել, իւլիւ, չիւլ, սաստիկ ծեծել: — ⁴ Հողին փչեց, մարդն չոյցաւ, պաղեցաւ, մեռաւ, անարգաբար: — ⁵ Էն ժում, ան ժամանակ: — ⁶ Թալալ կանչել, հրապարակագործել:

դին. Վոյլ որ գայ երազս հանայ, իրեն կշռքով օսքի կու տամ: Խեղճ մարդուն մէկն ալ մտքին մէջն ի վար կասայ. Երթամ Թագաւորին բանմ ասիմ, ես էն ա, որ փարայ կու տայ, ես էն ա, որ գլուխս կտրայ ու ես խաս-լիմ աշխարհքէս:

Կենայ ճամբայ, կերթայ, կերթայ, կերթայ, տեղմ կու գայ, մէմալ կաշայ որ, որմին մէջէն ձէն՝ կենայ, կասայ. Այ մարդ, նոր² կերթաս: Էս դին կաշայ, էն դին կաշայ, օշով չիկայ. մէմալ տեսնու որ, օձն պատին մէջէն տուտն դուս բռնած ա, խօսի: Մարդն պատասխանայ. Երթամ պիտի Թագաւորին երազն պատմիմ: — Է՛, գիտե՞ն էնչադ³, ի՞նչ ասես պիտի: — Օչինչ ալ չիգտիմ, համայ, ես փարէն կու տայ, ես գլուխս կտրայ, խալսիմ աս աշխարհքէս: — Ես գիտիմ, քեզի կասիմ, համայ ինչոր փարայ տայ, բե՛ որ իրար հետ կիսենք: — Գլխուս վրայ:

Օձն պատմեց իսման. Թագաւորին տեսածն գեալ՝ ա. աշխարհքս գեալ ա դարձած, պատռող պատռողի ա, ուտող ուտողի ա. օրէնք չի կայ, իրաւունք չի կայ, նէ՛ մեծ կայ, նէ՛ պիծիկ: Գնա՛ ու ինծի ալ մտէդ մի՛ հանել: Մարդն ելաւ գնաց Թագաւորին երազն ասեց ու իրեն կշռքով օսկի առաւ ետ դարձաւ: Օձին մօտէն անցնելու էր. աշեց որ, օձն ալի որմին մէջէն տուտն դուս բռնած ունի. քայմ վեր կալաւ, չափեց օձին. օձն գլուխն նեքաշեց որմինին ու փախաւ: Ինքն բոլոր փարէն առաւ գնաց, մէննակ ուտելու:

Մէկալ օյն Թագաւորն ալի երազ տեսաւ. Թալալ կանչեց, ոչով չքնացին: Եկան էն մարդուն ետխայէն՝

¹ Ձէն, ձայն: — ² Նոր, սուր: — ³ Էնչադ, այն ժամանակ: —
⁴ Գեալ, գայլ: — ⁵ Ետխայ, օձիք:

բռնեցին թէ՛ Էկէ Թագաւորին երազն պատմմա՛ւ: Մարդն
ինչ էնէր, չիգտէր. գնաց ալի օձին դուռն կաննեցաւ:
Օձն պատէն դուռ եկաւ. ի՞նչ կայ ալի, ասաց, ինսանօղլի¹,
ինչ կուզիս: — Ըմպայ² չիգտես, Թագաւորն ալի երազ
տեսած ունի, կասին, եկէ պատմմա՛ւ. նեղութիւն ալ չու-
նիմ, համայ զօրով տանին: — Զեզի կասիմ, համայ ինչ
որ տայ բե՛ իրար հետ փայ³: Էնենք, առջի հեղին⁴ պէս
քա չչափես ինծի: — Լաւ կըլնի, օձ աղբալ, էման
էնինք: — Նրազն աս ա. Թագաւորն մէ աղուէսմ տեսած
ունի. ասա, աշխարհքս աղուէս դարձած ա, խարոզ խա-
բողի ա, քաշող քաշողի, օչ մեծ կայ, օչ դատաւոր:
Մարդն շնորհակալ կըլնի օձին, կերթայ Թագաւորին
երազն պատմայ ու իրեն կշեռքով օսկի շալկայ⁵ կու գայ:
Ծամբէն գալիին⁶ օձին մօտն որ հասնի, կաշայ որ ալի
օձն տուտն որմին մէջէն դուս հանած ունի. հէջ խօսե-
ցնուլ չի տայ, քայմ չափայ ու փախցնայ, ու ինքն կեր-
թայ օսկեստանն⁷ մէննակ ուտելու:

Կանցնի վրէն մէկ օր, Թագաւորն ալի երազ տես-
նու. օշով չի կայնայ հանել, ալի էն մարդուն կանչին:
Համայ ինչ էնայ, չիգտայ, երես չունի ալ օձին մօտ եր-
թալու, միտք կէնայ⁸, կասայ. իսղտիկ⁹ օսկի ես ի՞նչ
էնիմ, տանիմ մէ շալակն օձին տամ, երազն ինծի ասայ,
Թագաւորն էնղտիկ ալի կու տայ ինծի. ասման լաւ
կըլնի, կասայ: Կերթայ, շալակմ¹⁰ օսկի շալկած կերթայ

¹ Ինսան, մարդ: — ² Ըմպայ, հապայ: — ³ Փայ, բաժին: —

⁴ Հեզ, անգամ: — ⁵ Շալկել, բեռը կռնակն առնուլ տանիլ: —

⁶ Եկած ժամանակ:

⁷ Այս կերպ յոգնակին շատ սովորական է, ինչպէս՝ Զորեստանն
եկան, գինեստանն լին, մարեստանն պարպեցին, էնոց հոգեստան կորած
են, եւն:

⁸ Միտք էնել, մտածել: — ⁹ Իսղտիկ, այդքան: — ¹⁰ Շալակ,
կռնակով տարուած բեռ:

օձին մօտ. Հէ, օձ աղբար, դուս էկէ, դուս: Երկու երեք հեղ որ ճուայ, օձն դուս կեղնայ, կասայ. Ի՞նչ խապար ա, ինսանօղլի: — Դու գիտես¹, օձ աղբար, ես էրի, դու մի՛ էնել. էհէն իսա օսկեստանս քեզի. Թագաւոյն այլ էրազ տեսած ունի, գլուխս գնաց աս կէտի², չեգտիմ որ ասիմ: — Թագաւորին էրազն աս ա. Տեսածն գառ ա, ասա. Աշխարհս գառ ա դարձած, խաբող չիկայ, քաշող չիկայ, դուրուծիւն, րահաթուծիւն ա, էմէնք սիրով կապրին: Էս փարէն քեզի էրա, ինչ ալ որ Թագաւոյն կու տայ՝ էն ալ քեզի էրա. ես փարէն ի՞նչ էնիմ, ես օձ իմ. Աստուած ինծի հրամեց, որ քեզի գանձի տէր էնիմ. գնա՛ կեր ու Աստծու պատուիրանն պէհա:

Ե.

Վ Ի Շ Ա Պ Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Վախտին մէ Թագաւոյմ կրնի, իրեք մանչ կունենայ. մէ ուռնտ խնծորիմ ալ կունենան տան դուռն պաղջին մէջ: Դեւն իժիր³ կու գայ կուտայ աս խնծորին գիշէն ու կեղնայ կերթայ: Հայն մանչերուն կասայ. Գնա՛ ցէք ինա դեւին զարկէք, ալ հերիք եղաւ:

Օյմ մեծ աղբայն գիշերով կերթայ ծառին տակ վայ նստի. պահմ կենայ, քունն տանի⁴. Դեւն այլ իրեն վախտին կու գայ, խնծոյն կառնու կերթայ: Մէկալ օյն միջնեկ աղբայն կու գայ վայ նստի. էտոր քունն ալ տա-

¹ Դու գիտես, ոտքդ ինկած եմ: — ² Աս կէտի, այս անգամ: —

³ Իժիր, միշտ, ամէն օր: — ⁴ Գունն տանիլ, քունը գալ, քուն ըլլալ:

րաւ էն տեղ: Ետեւ պղտիկ աղբայն ելաւ, մատն կտրեց¹, մէջն աղ լըեց, որ քուն չտանի ու գնաց ծառին մօտ վայ նստաւ: Խեղճ կականեցաւ. մէմալ աշեց որ, դեւն եկաւ, խնժորուն վրէն ի վեր ծառցաւ². ղըլիճն քաշեց զարկաւ դեւին, արունեց, համայ չստկեցաւ: Դարձաւ եկաւ աղբրտնանց ասեց. Դեւին ղարկի, ստկեցաւ ոչ. էկէք ետեւէն երթանք թէ փ տեղ գնաց: Դեւին արունին հետ գնացին, որ մէ հորիմ մէջն ի վար նե էր մտած. իրեքն ալ հորին բերանն կականեցան:

Մեծ աղբայն ասաց. ինձի նե կախեցէք: Ընոր որ նե կախեցին, ասաց. Էրեցայ վառեցայ: Ընոր վեր քաշեցին: Միջնեկն ասաց. ինձի նե կախեցէք: Նե կախեցին որայ ասաց. Էրեցայ վառեցայ, էրեցայ վառեցայ: Ընոր ալ վեր առին: Պիծիկն ասաց. ինձի նե կախեցէք, քանի՛ ասիմ, էրեցայ վառեցայ, դուք նե կախեցէք: Ընոնք նե կախեցին պիծիկին, ինչաւ տակն, տեսաւ որ ներսն իրեք հատ օտայ³ կային: Մէկին դուռն բացաւ, մէջն մէ աղջիկմ կար, օսկեցայ մուկն թռչիւր, կատուն ալ ետեւէն. ասաց. Աս մեծ աղբոյս նշալուն ա: Գնաց մէկալ օտին դուռն բացաւ, մէ աղջիկմ տեսաւ, ձար մուկն⁴ առաջ թռչիւր, օսկեցայ շունն ալ ետեւէն. ասաց. Իս ալ միջնեկ աղբոյս նշալուն ա: Գնաց մէկալ օտին դուռն բացաւ որ, ի՛նչ կէնես, քիչ մնաց որ լիղին պատռէր⁵, տեսնու որ օխտ գլխանի դեւն աղջկան գոգն պառկած էր. մէ խճպիմ⁶ մէջ ալ էման հալաւ կար որ, օչ ասեղ էր բանած, օչ ալ թեւ⁷: Դեւին մէ ղըլիճմ որ հագուց⁸ մէջտեղի

¹ Սրիւնեց: — ² Ծառնալ, յարձակիլ, վրան նետուիլ: — ³ Օտայ, տենեակ, խուց: — ⁴ Ձար մուկ, խլուրդ: — ⁵ Լեղին պատռիլ, լեզապատռ: չարգարկ ընիլ, սառտիկ վախէն մեռնիլ: — ⁶ Խճեպ, ընկուղին չոր պատենին մէկ մասը: — ⁷ Թեւ, բարակ դերձան: — ⁸ Չարկաւ:

գլուխն վար ձգեց: Դեւն ասաց. *Դնսանօղի, մէմալ զարկ: Մանչն կասայ. Ես մօրէս մէկմ իմ եղած: Աղջիկն կասայ. Խաբայ¹, զայնուս ո՛չ, Թէ չէ կենայ ինծ ալ քեզ ալ կուտայ:*

Էն վախաճն մանչն աղջիկնին առաւ եկաւ հորին մօտ, որ լուս աշխարհք ելնէին: Մէկ աղջկան վեր կու տայ, կասայ. Աս մեծ աղբօյս նշալուն ա: Մէկին ալ վեր կու տայ, կասայ. Աս միջնեկ աղբօյս նշալուն ա: Եկաւ որ իրեն նշալոջ վեր տար պիտի, աղջիկն կասայ. *ինծի մի՛ վեր տայ, չէնէ քու աղբրտանքդ փախցնուն ինծի:* — Է՛, ես որ երթամ, դու չես գալ: — Դիտիմ որ ինծի առաջ վեր կառնուն, համայ քեզի չին. է՛հէն իսա չախմախ՝ քայս քեզի, ճակտանդ որ պիծիկմ քսես՝ օ՛չ՝ ինչ որ կուզես, կընի քեզի: Մանչն չախմախ քայն առաւ, ծոց դրաւ, պէհեց. աղջկան վեր տուաւ, վեր առին ու իրեն վեր չառին: Աղջիկն առաջ մանչուն ստած ունիր Թէ՛ Իդդուտ⁴ իրեք հատ զոյ կու գան, դու սեւին հեծի, սեւն ալ մոռին⁵ ձգայ, մոռն ալ ճերմկին ու քեզի բերին լուս աշխարհք հանին: Տղէն չկայցաւ էման էնել, սխալեցաւ, ճերմակին նստաւ, ճերմակն ալ մոռին ձգեց, մոռն ալ սեւին ու գնաց ու գնաց կուրկուր⁶ աշխարհքն ի վար:

Պօլ ման եկաւ էնանի⁷. գնաց մէ պառւիմ տունն մտաւ, ասաց. *Ձիլնիր, ինծի սուսաֆիր առնես:* — Կառնում, համայ, ասաց պառաւն, տեղ չունիմ, օրման էնիմ: — Իտա բուլթնիդ⁸ իրար զարկ կտարին, քեզի երկու օսկի կու տամ: Պառաւն էման երաւ ու մանչուն

¹ Չըլայ Թէ: — ² Կայծքար: — ³ Քսերուդ պէս: — ⁴ Իդդուտ, իդդուտ, ինդուտ, այս կոչմ: — ⁵ Մոռ, գորշ: — ⁶ Կուրկուր, մեւթ: — ⁷ Իտանի, իտանի ինանի, կամ էնանի, այն կոչմեր: — ⁸ Բուլթութ, կարաս, հողէ տակաւ:

տեղաւորեց¹։ Տղէն ասաց. Մորոյ, մէջույ՛մ տու, խաշած իմ²։ Պառաւն կերթայ, մէջ փնթի³ ջույ՛մ կառնու կու գայ մոշոպով⁴։ Տղէն կու՛մմ⁵ բերանն կառնու, կու՛լ տալ չի կայնայ, կասայ. Աս ի՛նչ աղի ջուր ա։ — Ըմպայ, չի գտես մեր գեղին բանն. իսման իքեան իսման օխտ գլխով մէ ուշապմ⁶ գետինն ակն նստած ա, ջույ վայ թողու՛ չի. օյն պէտք ա մէ աղջիկմ ուտայ, որ ջույ վայ թողու, էն ալ արունոտ, պղտոր մղտոր։ — Օյ տեղ⁷ ա, ես էնոր սպանիմ պիտի։ — Աման օրդի, մի՛ ասե, քեզի կուտայ։ — Ձէ, ինծի տեղն խրատ⁸ տուր ուրիշ բան չի ուզի։ Պառաւն խրատ կու տայ. էն օյն ալ թագաւորին աղջկան արէն էր։

Մանչն կենայ կերթայ, թագաւորին աղջիկն ալ հետ. կու գան մօտիկնան դելին, աղջիկն կու լար, մանչն կասայ. Մի՛ լա, ես քեզի խասլիմ։ Մօտն որ հասնի, ղըլիճն քաշայ, էման մէմ չափայ դելին, որ իրեք փարչայ կրնի ու գետն արուն կերթայ։ Ժողովուրդն ղայրաթ կենայ, էման ջույ կրէին, էման ջույ կրէին որ, կասէին. Էս որ դելն երկու հոգի կերած ունի, էնթի⁹ իժով¹⁰ պոլ ջույ վայ թողու։ Մանչն աղջկան հետ կենայ կու գայ, կասայ. Դտա պղտոր ջրեյդ ուր կրէք, պիծիկմ կեցէք, հիմի փաքնայ։ Էնոնք որ տեսնուն, զարմնան, կերթան թագաւորին մուշտայ¹¹, թէ էն զարիպ մանչն դելին զարկած ու քու աղջկանդ խասլած ունի։ Թագաւոյն կասայ. էն մանչուն բերէք հոգ։

¹ Տեղ ըրաւ. — ² Պապական եմ։ խըտ — սիրաբ թթու բան կ'ուզէ։ — ³ Աղտոտ։ — ⁴ Մոշոպայ, խորունկ թաւ։ — ⁵ Կում, կմիւ, մէյ մը (կաթիլ մը) բերանն առնուլը։ — ⁶ Ուշապ, զիշապ։ — ⁷ Օյ տեղ, ուր տեղ։ — ⁸ Խրատ տալ, ցուցնել։ — ⁹ Էնթի, անոր համար։ — ¹⁰ Իժով, սաստիկ։ — ¹¹ Մուշտայ, աւետիք։

Մանչն կենայ կու գայ թագաւորին առաջ կակնի: Ի՞նչ մուրատ կուզես, տղէս, կասայ թագաւոյն, ասա՛, ինչ որ կուզես՝ կու տամ: — Ես օչինչ մուրատ չիմ ուզեմ, կասայ տղէն, էն կուզեմ մինակ որ ինծի մէմ լոյս աշխարհքն հանես: — Ատ դիժար¹ բան ասեցիր, համայ ի՞նչոց² էնինք: Գնա՛ ֆիլան տեղ մէ հաւքմ³ կայ, մէկ ուրիշ դեւմ կայ, իժիր կերթայ, էնոր ձագերուն կուտայ. գնա՛ էն դեւին սպանա՛, էն հաւքն քեզի լուս աշխարհք հանայ կու:

Տղէն կենայ կերթայ. հաւքին բունին որ մօտենայ, կաշայ որ դեւն էլած ա, ձագերուն պիտի ուտայ. ինչդ որ մէմ ղըլիճն քաշայ, դեւին զայնու, կտոր կտոր կէնայ: Ձագեյն ճվճվացին⁴, հէմէն հաւքն վրէն ֆղաց⁵, հասաւ: Տեսաւ որ էն մարդն իրեն ձագերուն խասլած ունիր, ասաց. Ինսանօղլի, ի՞նչ մուրատ կուզես: — Ես օչինչ մուրատ չիմ ուզեմ, կուզեմ որ ինծի մէմ լուս աշխարհք հանես: — Ղաւ կրնի, համայ գնա՛ օխտ տիկ գինի, օխտ տիկ ալ դմակ⁶ եղ բե: Տղէն դնաց առաւ եկաւ. հաւքն ասաց. Տէ թեւերուս վրայ ել նիստ, ղըլտք որ ասիմ, դմակ բերանս դի, կըլտք որ ասիմ, գինի բերանս լից: Տղէն էման էրաւ ու քիչքիչ քիչքիչ վեր ելան. մազմ ալ մնացած էր որ լուս աշխարհք ելնէին, դմակն պակսեցաւ. տղէն իրեն կրունկէն⁷ կտրեց հաւքին բերանն դրաւ, հաւքն ալ իմացաւ ու բեյնին մէջ պեհեց: Ելան լուս աշխարհքն, հաւքն ասաց. Ել տոտա: Տոտել որ չի կայցաւ, էնչաղ⁸ միսն հանեց ու իրեն տեղ դրաւ:

¹ Դիժար, դժուար: — ² Ի՞նչպէս: — ³ Անդդ կամ մեծ թաւուն: — ⁴ Կանչել: — ⁵ Սլանալ: — ⁶ Դմակ, ոչխարին ետեւի կախուած մասը, որ մինչեւ 5—9 հոկայ կը կշռէ: — ⁷ Կրունկ, դարչապար. նոյնպէս դռան վարի նստած տեղն՝ կրունկ կըսուի: — ⁸ Էնչաղ, ան ատեն:

Տղէն շնորհակալ եղաւ հաւքին, քայեց գնաց, պոլ բաներ էրաւ լուս աշխարհքի մէջ ալ ու իրեն մուրատին հասաւ:

Զ.

ՕՔՍՈՌՁ ԱՂԲՅՆ ՈՒ ԱՂԶԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆ

Մէ մօրու մայմ կընի. կճուճմ¹ փափայ² կէնայ, կասայ տղոց. Տարէք, պտին մէջ կերէք: Տղաքն առին գնացին. փափէն որ կուտէին, մէ ճնճղուզմ եկաւ ասաց. ինձ ալ տուէք, ձեզի ասելու բան ունիմ: Աղբայն ասաց. Տանք ոչ, քոյն ասաց. Տանք: Տուին որայ, ճնճղուզն էնոնց ասաց. Ձեր հայն ու մայն կու գան հիմի, ձեզի մէկիդ վէրի պտն մորթին³, մէկիդ ալ ներքի պտն. թէզ ելէք, իտանեսու⁴ փախէք:

Աղբայն ու քոյն ելան փախան. գնացին, գնացին, երկու ճամբու վրայ մէ կնիկ մարդմ⁵ բաստ եկաւ, ասեց էնոնց. Ներքի ճամբով երթաք ինա՝ իրեք ամսով հասնիլ չէք, իսա վերի ճամբովս երթաք ինա՝ իրեք աւուր մէջ բովիք⁵ քաղաքն. համայ ճամբէնին ջուր խմել մի՛ք՝ օյ տեղ որ մայլն ոտք կոխած ա, չէնէ⁶ դուք ալ էնոնց պէս կընիք:

¹ Կճուճ, կաւէ շինուած երկու ունկով կերակուր եփելու աման: Բով, առոր մեծը: Ծափ, տափակ շինուած, խաւիժ կամ փիլաւ եփելու համար: Խոտու, կճուճին փոքր: Եղհալ, աւելի փոքր: Խուփ, կաւէ կափարիչ: Դուճու, փայտէ կափարիչ: — ² Լազուտի խուտէ եփուած կերակուր, զոր եղով կամ կաթով կամ մածնով կը ճաշակեն: Թանխաշ, անոր նման թանով եփուած: Փոխինդխաշ, խաւիժ, ձուածեղ, պանրեռապակ: Կեաշգուռի, կամ ճեաշգուռի, եփուած խմոր, մանր գնդած, զոր եղով ու մեղրով կ'ուտեն: Ճմուռ, եղ ու հացի փշուրք մէկտեղ եփուած: Հասուլթայ, քիչ մը խուս եղով ու մեղրով եփուած: Կաթնառանց, կաթմեռած: Թերթայ, թանապուր. մալէզ, պահոց ապուր: — ³ Մորթել, դանակով սպաննել: — ⁴ Այդ կողմերէ: — ⁵ Բովիլ, հասնիլ: — ⁶ Չէնէ, ապայ թէ ոչ:

Ճամբուն հետ, ճամբուն հետ գնացին, քոյն համբերեց,
ջույ չխմեց. աղբայն չկայցաւ, խմեց ու մէ պիծի գառմ
եղաւ: Բոյն էնոր կառնու, տանի քաղաքն, մէ ուռի ծա-
ռիմ տակն շուքն վար նստի խելմ ժամանակ:

Մէկալ օյն թագաւորին մանչն կու գայ անկէջ կանցնի,
աղջկան տեսնու, կը հաւնի. օրովայ¹ ղըկայ, էնոր բերել
կու տայ, կասայ. Ես քեզի կառնում: Աղջիկն կասայ. Ես
չիմ կարգուիլ, իսա գառս իմ աղբայս ա, օյ տեղ որ եր-
թամ² հետս կառնում ու կը պտտիմ. թէ որ ղապուլ
կէնես որ աս գառս մեզի հետ պառկի, մեզի հետ ուտայ,
մեզի հետ խմայ, ես ալ քեզի կառնում: Մանչն ղապուլ
էրաւ ու իրար առին. ասման պոլ վախտ խաղաղ կապրէին
միասին, գառն ալ իրենց հետ:

Արէն³ երկու տարի անցաւ չանցաւ, մօրու մայն իմա-
ցաւ որ իրեն աղջիկն թագաւորին հայս եղած ա, եկաւ
մօտն տես⁴: Մէկալ օյն երկուսն մենակ կելնին ման գա-
լու: Կու գան մէ ջուրիմ մօտ, մայն կասայ. Օրդիս, մէմ
իտա ոռնտ հալանիդ ծա⁵ տուր, հագնիմ, աշիմ թէ
ինծի ալ ուրմիշ⁶ ին թէ: Աղջիկն որ հարմին հանայ
թէ չէ, մայն հէմէն էնոր ուռանց⁶ կու տայ, ձգայ ջույն.
էնոր հարմին հագնի ու կերթայ թագաւորին մանչուն մօտ
կակնի: Էն ալ խաբուի, գիտայ թէ՝ շիտակ⁷ իրեն կնիկն ա:
Էրկու աւուր վերջ աս կնիկն սուտ⁸ հիւանդ գըրնի, կա-
սայ մարդուն. իտա գառդ մորթա, եփա, ուտիմ օր
լաւնամ:

¹ Օրովայ, մարդ: — ² Արէն, մէջտեղը: — ³ Տես, տեսութեան: —
⁴ Օ՞ր տուր, ծա տուէք, գէպ ի ինձ. նա՞ն տուր, նա՞ն եկէք, նա՞ն չքուէ,
գէպ ի ինձ: Նէն տուր, նէն գնա, նէն չքուեցէք, գէպ ի անոր: —
⁵ Եսմար: — ⁶ Հրել: — ⁷ Սադդ: — ⁸ Շինծու, կեղծ:

Էն էգուանն ալ, ինչ կէնես որ, ժամկոչն որ մուրթ ի մուրթ՝ ժամ կերթայ շաւաղի՝ հետ՝ մէ ձէնմ կառնէ ձորէն, իսման կասէր.

“Ժամկոչ, ժամկոչ, ժամն էկէ,
Մեռնիմ քու սուրբ սատաղիդ՝.
Չաւտաք առ սուտ հիւրնդիդ,
Չմորթէք իմ գառնուկ աղբօյս:”

Ժամկոչն ժամէն եկաւ թագաւորին մանչուն մօտ, ասաց. Գիտես, քեզի մէ խալպաթ բանմ ունիմ ասելու: — Ասա, ժամկոչ աղբար: — Աս էգուան մուրթ ի մուրթ ելած էի, ժամ կերթայի, ճամբէն ձորի մէջէն մէ ձէնմ եկաւ անկճիս, իսման կասէր. “Ժամկոչ, ժամկոչ, ժամն էկէ, մեռնիմ քու սուրբ սատաղիդ. չաւտաք առ սուտ հիւրնդիդ, չմորթէք իմ գառնուկ աղբօյս:” — Ադ որման խապար ա, ել երթանք աշինք, շիտա՛կ ա թէ չէ:

Եղին կերթան. էն ջրին որ մօտ կընին, մէկն իս- դուս կերթայ, մէկն ալ ինդուս, երկուքն կակնին անկաճ կէնին. կաշին որ ձէն եկաւ, ալի էման կասէր. Ժամկոչ, ժամկոչ ժամն էկէ...: Թագաւորին մանչն ալ իրեն ան- կաճով իմնցաւ: Էկան ջրին ափն, մէջն ի վար ճվացին, ասեցին. Դուս ել, վո՛ւվ ես օրայ, հոտայ ինչ դատիս: Ձէն եկաւ, ասաց. Մերկ իմ, չիմ կարել: — Մենք քեզի հալաւ բերած ունինք, ասեցին էնոնք, դու դուս ել արի: Էն ալ ելաւ, հալմին հազաւ ու եկաւ էնոնց մօտ: Էնոնք որ տեսան իրեն ու ճանչեցին, արմնցան ու դարմնցան: Թա- գաւորին մանչն ասաց, տէ հէքեաթ էրա ինչոր գլխուդ ան- ցած ա: Էն ալ ասեց. Մօրու մայս, իսման իսման, ինծի

¹ Հառ կանուխ: — ² Հաւաղ, արշալոյս: — ³ Ողորմա- թիւն:

խաբեց տարաւ, պիտի սպանել էր ինծի, համայ Աստուած պէհեց, քու աղօթքիդ լսեց:

Աս բանս թագաւոյն ալ կիմանայ ու պոլ նեղւորի կու: Իզին կէնայ, մէ այդըր ձիմ բերել կու տայ, էման գէշ որ, աչուըներէն կրակ ու բոց թռչիր. մօրու մայն բերին ատ ձիուն ագիքն կապեցին ու թռուցին, էման որ փարչայ դիքեայ եղաւ ու կորաւ: Աման կընի գէշ մարդուն հալն: Ու իրենք պոլ վախտ խաղաղ ու ուրախ անցուցին միասին զառնուկ աղջոյն հետ:

Վով որ ուրիշի փորձանք լարայ, առաջ ինքն կոյսուի:

Է.

Ժ Ե Ր Ո Խ Ն Ի Կ Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Իրեք օրթախ¹ կընին, միատեղ կերթան ման գալու. կու գան մէ տեղմ, մէ պառակն² մարի³ ա, մէ պառակն ալ սոր⁴: Մէկն կասայ. Ախ. իսա մարիս հաղող ընիր: Մէկն ալ կասայ. Ախ, ուր ա թէ իսա սորեյս տաւար⁵ դառնային, Աստուած լսեց էսոնց խորհուրդն. մարին շէտակ պաղ դարձաւ, էն մարդն եղաւ պաղպանձի: Սորեյն ալ տաւար դարձան, մէկալ մարդն եղաւ տարւհովիւ: Երրորդն ալ ասաց. Ես օջինչ չեմ ուզի, մէ հալալ⁶ կաթկեր ընկեյմ կուզիմ, ինծի ուրիշ բան պէտք չա:

Աս որ խօսէին, մէմալ աշեցին օր հայսնառն⁷ եկաւ, հայսին կածնած, ձիու վրայ դրած տանէին պսակելու:

¹ Օրթախ, ընկեր: — ² Պառակ, կողմ, երես: — ³ Մարի, անտառ: — ⁴ Սոր, մանր մուկն քարերու կոյտ: — ⁵ Տաւար, խաչիք: — ⁶ Հալալ, արդար: — ⁷ Հարսնաւ, հարուր տանողները:

Հալալ կաթկեր ուզողն գնաց ձիուն լուրարէն բռնեց կակնեցաւ, ասաց. Աս իմ հախլուխս¹ ա, նոր տանիք: Մարդիկ բոլոր վրայ եկան, էնոր պիտի լաւմ դբէին², մէմալ մէ ծերունիմ եկաւ ասեց. Ձեր տավի տառապէն ինչ ի կայ, մէ խօսքմ ասիմ, անկաճ էրէք. իտա ձիուդ տուպրակն քինթն անցուցէք, հայսն ալ վրէն, հետն ոչով չերթայ, ետ³ թողէք երթայ թէ՛ նոր⁴ կերթայ: Էման էրին. ձին գնաց, գնաց, գնաց, էն հալալ կաթկեր ասողին դուռն կակնեցաւ: Ընչադ ատ հայսիդ էն մանչուն տուին ու տուն տեղ եղան: Աս իրեք օրթալսն ալ խելմ վախտ ասանկ լաւ կառավարուէին իրենք իրենց:

Օրին մէկն մէ ծերունիկմ եկաւ (մեր Տէյն Յիսուս Բրիստոսն էր) հովուին տեսնելու, մօտեցաւ ու ասեց. Ինծի պիծիմ կաթ տու խմեմ: — Կաթէն պոլ ինչ կայ, էն ալ ասեց, խմա՛ ինչքան ուզիս: — Իտա սեւ օջիւրիդ կաթէն կուզիմ: — Ատ իրեք տարի ա ստեյջ մնացած էր, հիմի ալ իրեք գառ բերած ունի. ասորմէ չիլնիր ու, ուրիշ կուզեմ, տամ: Եիսուս պիծիկմ նէն կերթայ⁵ ու կասայ. Բար էիք ու ալի պիրատի⁶ քայ դառնաք: Մէմ ալ տաւայն որ պայիրն⁷ ունտ մաղուած⁸ էին, այծեյն իրենց տեղն, օջիւսն ալ իրենց տեղն, հովուն իրեն տեղն բոլոր քար կտրեցան մնացին, մինչուկ հիմակ ալ կան:

Ետեւ⁹ ծերունիկն ելաւ գնաց, մտաւ պաղն, պաղպանձին¹⁰ ալ հոն էր, էնոր ասեց. Ճուլթմ¹¹ հաղող տու,

¹ Վարձք: — ² Կամ՝ շոճել. դբդբուն հանել, ստոտիկ ծեծել կամ թակել, շփել, շքբունն հանել: — ³ Ետ թողուլ, արձակել: — ⁴ Նոր, ուր: — ⁵ Նէն երթալ, հեռանալ: — ⁶ Պիրատի, բոլոր: — ⁷ Պայիր, ձորափ: — ⁸ Մաղուիլ, ցրեցան արծիւ: — ⁹ Ետքէն: — ¹⁰ Այգեպան: — ¹¹ Ճուլթ, խաղողի ողկոյղ: Վաղ, օրթատունկ: Ժուռ, թթու՝ ստորին խաղող. պաղ-ժուռ, խոշոր տեսակն: Այծպտուկ, շատ մեծ տեսակ: Կոծիծ հաղող, երբ

ի թով խշրած¹ իմ: — Հաղողէն պու ի՞նչ կայ, ասեց պաղպանձին, ձեռքովդ առ կե, վոյն որ կուզես: — Դուաքու առջեւի հաղողէդ տու, ուտիմ: — Ձէ՛, ասորմայ չինիր, ուրիշ կուզեն, տամ: Ժերունին ետ դարձաւ, անիծեց, էն պաղն ալի մարի եղաւ ու պաղպանձին ալ իրեն տեղ ծառի պէս չոյցաւ մնաց:

Եիսուս անկէ ելաւ գնաց ի թիր ծերունիի խեղճ կերպարանք մտած: Օճանքէն մարդմ ըստ եկաւ, ան էր, որ իրեն հախլուխն առած ունիր. ծերունիին առաւ տալաւ իրեն տունն, ընկերոջն² ասաց. Զա՛, իսոր մուղաթ կեցի, ես հիմի կու գամ: Կնիկն նե առաւ Եիսուսին, օտուին լուաց ու տեղ էրաւ: Ժերունին ասաց թէ՛ շատ ցաւագեար իմ: — Է՛, քեզի ի՞նչ դեղ կընի սոսաց կնիկն: — Ինծի օխտ ամսկան տղին արունն դեղ ա, լուացուիմ որայ լաւ կընիմ: Էն չաղն կնիկն տղին առաւ տարթին³ մէջն ի վար մորթեց ու Եիսուսին երեսն լուաց ու էնոր ցաւերէն խասից իրեն: Նտքէն տղին ալի նե դրաւ օրրոցքն ու բալուլեց⁴:

Իրկունն անցած էր, մարդն եկաւ նե մտաւ տունն, ասաց. Տղէն ո՞ւրան⁵ ա: — Ձիգտես, ըմպայ տղին մորթած ունիմ: — Է՞⁶ չէիր ասել, որ ես ալ մօտն ընայի, որ վարձք առնէի: Նստան որայ՝ ծերունին ասաց. Մէ՛մ տղին աշեցէք թէ՛ ինչ դատի: Էնոնք ալ աշեցին որ տղէն քուն եղած ա, շմայ⁷ որ: Էգուընայ լուսու դէմ ելած էին, Եի-

Հատերն կամ պտուղներն շատ խիտ ըլլան. հաւիլիկ, շատ մանր հատերով: Բէշիք, օղկուզին, չկերուածն, մեացածն: — ¹ Խշրիլ, սիրտը թթու բան ուզել ուտելու համար: — ² Ընկեր, ընտանի, տնեցի, կին, կողակից: — ³ Տարթ, լուացուելու տաշտ: Գառխան, հացի տաշտ: Խան, ատոր փոքրը: — ⁴ Բալուլել, պատել: — ⁵ Ուրան ա, ո՞ւր տեղ է: — ⁶ Է՞ (էր), ինչո՞ւ: — ⁷ Շմայ, (ծանր) շունչ առնուլ քնոյ մէջ: Կըքպաւիլ, նստած տեղն քուն ըլլալ ու զարթիլ մերթ քնդ մերթ:

սուս էնոնց հետ խօսեցաւ, ասեց. Աճեցէք եւ բազմեցէք, ինչ որ դուք ինծի էրիք, ես ալ ձեզի կէնիմ: Վրէնին խաչակնքեց ու աներեւոյթ եղաւ: Ընոնք իմացան որ աս ծերունին մեր Տէրն Յիսուսն էր: Իրենք բարի ու երջանիկ ապրեցան միասին:

Ը.

ՕՁԻՆ ՄԷԿԱԼ ԱՌԱԿՆ

Վախտին ժամանակին մարդմ կընի, նեղութեան մէջ ա. կերթայ կթայ կոմն ու քաղըով՝ կաթն զնայ կու պատուհանին մէջ ու ետ դառնայ բանին: Մէմալ կու գայ ի՞նչ տեսնու, կաշայ որ քաղըին մէջ կաթ չկայ ու մէ օսկիմ վայ դրած ա: Օսկին կառնէ ու կասայ. Բաղրէմ կաթ մէ օսկի, աս լաւ բան ա: Արի կոմն կթայ ու քաղըով զնայ պատուհանին մէջ. կաթն կու տար, օսկին կառնէր, կաթն կու տար, օսկին կառնէր Ասծուն օյն² ու ասման եօլայ կերթար:

Ասման խելմ վախտ կանցնի, օյն օսկիմ առնելով զէնկիննայ, ինքն իրեն կասայ. Ես ի՞նչ էնիմ իպբան փարայ, երթամ ման գամ, աշխարհք տեսնում: Կանչայ տղին ու կասայ. Օղուլ, ես իսման զէնկիննայ, դու ալ ինծի պէս խելք էրա, որ զէնկիննաս: Ու ինքն կիշայ կերթայ հեռաստան³:

Տղէն հօյն ասածին պէս կէնայ, օյն մէ օսկիմ կառնէր: Կանցնի մէ-երկու օր, քաղըով կաթն վայ զնայ

¹ Բաղրայ, կաւէ պնակ, սկաւառակ: — ² Ասծուն օյն, ամէն օր: — ³ Հեռաստան, հեռու երկիրներ:

ու թագչի, կասայ. Մէմ աշիմ թէ՛ իսա օսկիս վայ
դնողն վո՛վ ա: Մէմալ կաշայ, որ պատէն մեծ օձմ դուս
կենայ, կու գայ կաթն կուտայ, օսկին վայ դնայ, ալի նե
մոնու ծակն ինի: Հրմ, կասայ, իշտայ օսկեստանն իսա
ծակիս մէջ ին, օձին սպանեմ ու պիթուն ինծի կէնիմ,
ալ ինչ էմէն օր նեղութիւն քաշիմ: Մէկալ օյն մէ
սուրուդիկ² քայմ կառնէ կերթայ ալի իրեն տեղն թագչի:
Օձն որ կու գայ կաթն ուտելու, հէմէն քայն հասցնայ
օձին, համայ տուտին չի դայ, պոչին կու գայ. պոչն կտրի
ու օձն փաթուի տղին ճիտն: Տղէն որ ճվճվայ³, մարդիկն
հասնին. օձն փախչի, նե մոնու իրեն ծակն. տղէն՝ լեղին
պատռած կրնկնի գետինն: Մարդիկն վերցնուն, տանին
տունն. երկու օրէն մեռնի, զարկուած⁴ էր:

Աս բօթն թաղ հօյն ականճն հասնի հեռաստան
երկիրներ, ետ դառնայ կու գայ հայրենիքն: Պոլ ախ ու
վախ կենայ, շատ կսկիծ քաշայ տղին վրայ. կերթայ մոնու
դումն ու իրեն տեղն կակնելով կանչայ օձին. Հէյ, օձ
աղբար, դուս եկէ, դուս եկէ մէմալ, մենք ալի իրար
աղբար ենք: Չէն, հոտ չի կար հէչ: Ալի կանչեց. Օձ
աղբար, օձ աղբար, մէմ դուս եկէ թէ՛ ինչի՞ եղաւ ադ
բան: Մէմալ կաշայ, որ օձն քարին տակէն պիծիմ տուտն
դուս բռնայ ու խօսի. Չէ, ինսանօղլի, չէ, դնա՛ ն'ր որ
կուղիս գնա, քանի որ քու տղեդ ցաւն քու փորուդ
մէջն ա ու իմ պոչիս ցաւն իմ փորուս մէջ, մենք ալ
իրար աղբար չինք կայնայ ընիլ. դնա՛ դու քու բանիդ:

Մարդն շուարած ետ դառնայ: Կու լար կողբար. ալ
եղածն եղած էր:

¹ Ինի, ծակն ինի, տունն ինի, ժամն ինի, գումն ինի, գէղ ի ծակը...

— ² Սուրուդիկ, սրածայր: — ³ Ճվճվալ, կանչվառել: — ⁴ Զարկուել, սաստիկ վախէ մեռնիլ:

Ք Ո Ւ Ր Տ Ա Ղ Զ Կ Ա Յ Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Ժերեյն պատմին, ասկէ պոլ տարի առաջ, հազար, իրկու հազար տարի կըլնի, Սթանպոլ քաղաքն, կասին, Սուլթանն մէ հեղ տնով կերթայ Բուրխաստանն ի վար ման գալու: Պոլ քաղաքներ տեսնուն, գեղանուն սարեյն քալին. կու գան մէ գեղմ, դուր՝ տեղմ մի արօտի՝ վրայ վայ նստին: Անցնող անցնողի ա, գնացող՝ գնացողի, աղջիկ ու մանչ լեք լեք էին. թագաւորին մանչն մէ քուրտ աղջկանմ կու հաւնի ու էնոր հետ սէր կընկնի: Թագաւորն ալ կիմանայ, կասայ տղին. Օղուլ, մի էնեւ, մի՛ ըլնիլ, քուրտի աղջիկն ինչիկայ. ես քեզի փաշէ աղջիկ պատրաստած ունիմ: Տղէն կասայ. Ձէ, հիւլայ ես էն քուրտ աղջկան կառնում, ինծի դուր՝ ա էն:

Թագաւորն հրաման կէնայ, որ աղջկան կանչին: Աղջկան կերթան բերին, կասին. Թագաւորն քեզի պիտի իրեն հայս էնայ, կուզե՞ս, թէ չա: — Հաւ համայ, կասայ աղջիկն, էնոր մանչն ի՞նչ փեշակ՝ գիտայ որ առնում: — Աղջի, ի՞նչ կասես, խելքդ թռուցած՝ ունիս թէ, չէ, էն թագաւորի մանչ ա: — Ես թագաւորի մանչ մունչ չիգտիմ, թէ մէ փեշակմ գիտայ՝ էնոր կառնում, թէ չէ, չիմ: Կու գան թագաւորին կասին. Բանն իսման իսման ա: Մանչուն ճայն կտրի, կերթայ բանեւ տեղ կու մտնու. մէ տարի զլուխն կախայ բանի ու լաւ ղալիչայ՝ գործել կու սորվի: Ետեւ քուրտ աղջկան կառնեն կերթան Սթանպոլ, էնոր թագաւորին մանչուն հետ պսակին. օխտ օր,

¹ Հիտակ, հարթ: — ² Մարգագետին: — ³ Կամ՝ գուրեւի, ռիւրի, հաճոյական: — ⁴ Փեշակ, արուեստ: — ⁵ Խելքը թռցընել, խելագարել: — ⁶ Ղալիչայ, գորգ:

օխտ գիշեր հայսնիք կընի, պոլ քէֆ, պոլ ուրախու-
թիւն կէնին:

Կանցնի օր, կու գայ ժամանակ, մէ ձէնմ¹ կեխայ թէ՛
Ֆիլան տեղն մէ կասթինցէմ² կայ, էնոր պէս լաւ, համով
կերակուր եփող չիկայ: Թագաւորին մանչն ղըլավաթն
փոխայ, կասայ. Մէմ երթամ աշեմ, շետմկ ա, թէ չէ:
Կերթայ վայ նստի, կասայ. Էմէն սորթ³ կիրակուր բերէք
ինծի: Տեփուրն⁴ կածնած⁵ բերին առաջն վայ դրին. կու-
տէր օրայ, մէմալ աշեց որ, վար կերթար. ինջաւ ինջաւ
ու խորունկ մէ զընտանմ կակնեցաւ. չորս հինգ հոգի վըան
թռան, ղամով⁶ պիտի մորթէին էնոր, համայ մարդն
էնոնց ասաց. Ինծի որ սպանէք, ձեզի ի՞նչ օգուտ, լուր
կեցէք ինծի հոգայ, ես լաւ ղալիչայ գործել գիտիմ,
ձեզի տարին 400—500 մանէթ շահ կընի: Էնոնք ալ
անկաճ էրին: Անցաւ երկու երեք օր, թագաւորին մանչն
կորած էր, թալալ կանչեցին, ասքեար ման⁶ բերին, ու-
րեք չգտան. թագաւորն, իրեն հայսն ու բոլոր ժողովուրդն
իծով մուր⁷ էին:

Թագաւորին մանչն էն տեղ խաբսին մէջ գլուխն
կախեց ու բանեցաւ, կախեց ու բանեցաւ. տարիմ կընիր
ու չէր, մէ մեծ ղալիմ գործեց, վըէն ալ իրեն անունն
բանած էր ու գրած ունիր թէ՛ ինքն Ֆիլան տեղն խա-
բսն ա: Ղալին կու տայ մարդկանց, կասայ. Աս լաւ գին
ունի, տարէք քաղաքն ծախեցէք, մինչուկ հարուր օսկի
տուող կընի:

¹ Կասթինցայ, ռ. հիւրանոց: — ² Սորթ, տեսակ տեսակ: — ³ Տե-
փուր, միակտուր, կլոր, գոգաձեւ թեթեւ կերակրոյ սեղան: Գաւառ,
միակտուր նոյնպէս փայտէ հաց շաղուելու տաշտ: Խաւ, ատոր փոքր:
Վիտիլ, ատոր ալ փոքր: — ⁴ Կածնել, սարքել, զարդարել: — ⁵ Ղա-
մայ, դաշոյն: — ⁶ Ման բերել, պտոցնել: — ⁷ Մուր, մերել, տրտում,
սխալել:

Մարդիկն՝ ղալին կռնկնուն ձգած, ճուռալով¹ կերթային քուչաներէն²։ սարային դռնէն անց³ կենային, մէմալ թագաւոյն տեսաւ որ, լաւ ղալիմ ա, վրէն ալ լմանիր⁴ թէ՛ գիր կար։ Ժառէն⁵ ղըկեց բերել տուաւ։ Հարուր օսկի ուզեցին, թագաւոյն համրեց տուաւ ու էնոնց ճամբեց։ Ղալին տարին մեծ օտէն փռեցին ու վրէն նստան։ գլին օր կարդացին, բոլոյն շվարած մնացին։ գրէն իմացան որ իրենց որդին Ֆիլան կասթինցէն խաբս ա եղած։

Թագաւոյն թախտէն վար ինջաւ, ձեռաց իզին երաւ։ հազար ապքեար պատրաստ կեցան իրենց մեծուորներով, գնացին խալպաթ էն կասթինցէն չոյս կողմէն փաթտեցին։ Դռնեյն կոտորեցին, միջի մարդկանց բռնեցին, ոտուին ու ձեռուին կապած վայ ձգեցին։ Պոլ ման եկան թագաւորին տղէն։ էն վերջ մէ խալպաթ դուռմ ալ գտան կոտորեցին նե մօտան, տեսան որ նստած ղալիչայ բանիր։ Իրեն առին դուս եկան։ Ժողովուրդն դէզ դէզ լցուած էր, թագաւոյն ալ թախտն նստած։ էմէնքն ուրախութենէն կու լային, հալայ թագաւոյն ու իրեն հայսն ու բոլոր տնեցիքն։ Թագաւոյն հրաման երաւ, որ էն կասթինցէին ոռն կրակ տան ու էն գէշ մարդիկն ալ մէջն սաղ սաղ երին կոյսուին։ Էման ալ երին։ կասթինցէն էրեցաւ, էն մարդիկն հետն սաղ սաղ էրեցան ու խանձեցան։

Թագաւոյն մեծ ուրախութիւնով մտաւ ղունաղն։ հրամեց որ բոլոր քաղաքն օխտ օր, օխտ գիշեր քէֆ էնայ իրեն թագաւորական ծախսով։

1 ճուռալ, պուռալ, կանչել։ — 2 քուչայ, փողոց։ — 3 Անց կենալ, անցնել։ — 4 լմանիր, նմանիլ։ — 5 Ծառան։

Ժ.

ԱՂՈՒԷՍԻՆ ՀԷՔԵԱԹՆ

Մէջ ջաղացանմ կրնի, տուն չունիր, տեղ չունիր, օչինչ չունիր, մէջ ջաղացքմ ունիր, ալուր կաղար ու ծախէր, էնով եօլայ կերթար: Մէջ աղուէսմ ալ կու գայ ջաղացականին կասայ. Ձիւնիր, ինծի ալ աղբար էնես: — Ես քեզի օրման¹ աղբար էնիմ, տուն չունիմ, օչինչ չունիմ. քեզի որ աղբար էնիմ, նոր² տանիմ: — Ես իսա թալերուս³ մէջ կենամ, ինծի հերիք ա: — Երբոր ատման ա հանայ, ընինք աղբար: — Լաւ, ընինք:

Աղուէսն կերթայ ման դալու. պոլ կուշանայ ու ալի ես դառնայ, կու գայ ջաղացականին մօտ: Կասայ. Աղբար, չիւնիր, թագաւորին աղջիկն առնուս, խիստ լաւ կրնի: — Ձէ, չիւնի. ես տուն չունիմ, տեղ չունիմ, օրէ օր մէջ ապրուստմ ունիմ. թագաւորին աղջիկն առնում, նոր տանենք իսա թալերուս մէջ: — Ձէ, պէտք ա առնես: — Է, առնում, առնում. գնա՛ ասա տունն:

Աղուէսն կենայ կերթայ թագաւորին մօտ, կասայ. Աղջիկդ Ֆիլան մանչուն տուր: — Ձէ, մինչուկ որ ես իրեն տեսնում ոչ, աղջիկ չիմ տալ: Ետ դառնայ կու գայ աղբոյն մօտ, կասայ. Հայտէ երթանք թագաւորին, որ քեզի տեսնու ու աղջիկն տայ:

Ելան ճանապարհ. գնացին, գնացին, մէջ ջույմ բաստ եկաւ. հուն աղուէսն ջաղացականին գէշ հալուընին նեղ լիցյ ջույն ու ալի գնացին: Կէս ճամբէն աղուէսն թագաւորին իսպար էրաւ թէ՛ փեսացուն ջույն ինկաւ, հալաւ չունի. հալաւ ղովեցէք որ հագնի գայ: Թագաւորին իմաց տուին,

¹ Օրման, Բնչդէս: — ² Նոր, սեր: — ³ Թաւ, ծախ, շոփն:

ասաց. Գնացէք ինա խճպին¹ հալուընին բերէք ու ղըկեցէք, որ հագնի գայ: Հալուընին եկան. աղուէսն իրեն աղբոյն հազցուց էտ հալուընին ու թամպէ² երաւ թէ՛ թագաւորին օտէն որ մտնունք, չինի՞ թէ հալուընուդ վըէն ի վար իժով աշես, ետեւ կասին թէ՛ Չտես³ ա:

Եկան իջան թագաւորին ղունաղն, նե մտան օտէն ու էմէնք իրենց տեղն վայ նստան: Փեսացուն վերայ⁴ իրեն հալուընուն վըէն ի վար կաշէր, կաշէր: Ըն ժում մանչեյն կասին. Գի⁵, գիտես թէ մեր փեսացուն հէչ հալաւ չունի տեսած, իժիր աշուին վըէն ին: Աղուէս աղբայն որ կիմանայ, թռչի առաջ, կասայ. Ի՞նչ կասէք դուք, մէմ ատոր հալուընին տեսնէիք թէ՛ ի՞նչ լմանէին. ատոնց չի հաւնիլ, էնթի⁶ իտման կաշայ: Ըն չաղն թագաւոյն հրաման կէնայ, կասայ. Գնացէք ինա մէկալ խճպին միջի հալուընին բերէք: Ընոնք ալ բերին ոռունտ ոռունտ հալուընիմ հագաւ ու կածուեցաւ. աղջիկն ուն տուին: Հայսնիք էր, մեծ ուրախութիւն ու քէֆ կէնէին:

Հինգ սահաթ անցած էր, հայսնառն⁷ ելաւ. հայսին ու հայսնբրոջ կածնած ջորու վրայ դրած ունէին, թագաւոյն ու թագւորաղբայն ալ օտքով էին. տկին ու քեամաչին ձէնն հէչ կտրիլ չունիր, երկու տկզար էին, երկուս ալ քեամաչաճի: ԴՍելմ եկած էին, կէս ճամբէն աղուէս աղբայն առաջ անցաւ, թռաւ գնաց: Ըն տեղանք մէ դեւմ կար, տունմ ունիր, իման օսկի էր: Աղուէս աղբայն կու գայ ատ դեւիդ կասայ թէ՛ թէզ գնա ինա խոտին դէզլն մէջ թաքի, թէ չէ հազար հոգով եկած

¹ Խճկա, ընկուզին չոր փեճեկը: — ² Թամպէ էնեւ, ապսպրեւ: — ³ Չտես, ծակ աչք: — ⁴ Վերայ, շարունակ: — ⁵ Գի՞ կամ գիւշէ, ի՞նչ զարմանալի է, աւելի աղոց լեղուաւ: — ⁶ Անոր համար: — ⁷ Հարսը ասնողները:

ին, քեզ ալ ու քու տունդ ալ պիտի էրին. զնա փախի, դու հալայ խալիս: Դեւն սեպեց¹, զնաց խոտին մէջ թաքաւ: Աղուէսն ետեւունց² խալպաթ զնաց ու դէզին ոռն կրակ տուաւ. ձեռաց³ բոցն վեր թռաւ ու դեւն կճըռ կճրռ էրեցաւ: Ըն օսկեցայ տունն բոլոր աղուէսին մնաց: Ետեւ շուշով գինի ու մազայ առած՝ զնաց ալի հասնաւին դէմ: Ջաղացպանն իժով մքրած էր. համայ աղուէսին որ տեսաւ գինիով դէմ եկած՝ երեսն խնտում եկաւ պիծիկմ: Չոււքի մտքին մէջն ի վար կասէր. Ես խաղտիկ ժողովուրդ նոր տանիմ, ի՞նչով կառավարիմ: Աղուէսն հարսնառին առաւ տարաւ էն լաւ տունն ու կառավարեց էնոնց: Կիրակուրի նստան. դզինին⁵ ու դանակնին ու վերկրիչին⁶ ու թապաղնին պիտատի օսկեցայ էին: Ջաղացպանն ալ շաշմիշ եղաւ թէ՛ Օյ տեղ եկած ինք: Իրեք օր հարսնիք էր. պոլ քէֆ, պոլ ուրախութիւն էրին:

Մարդիկն որ ետ դարձան, թագաւորին ասին. Ախ, մէմ տեսնէիր փեսիդ տունն թէ՛ ի՞նչ կու լմանիր աճապ, նեսի շէանն ու դուսի շէանն պիթուն օսկի են: Թաւալոյն ելաւ զնաց. տեսաւ ու հաւնեցաւ. շարաթմ կեցաւ ու ալի ետ դարձաւ զնաց տունն:

Մէկալ օյն աղուէս աղբայն ջաղցպանին կասայ. Ես օր մեռնիմ, ինծի ի՞նչ կէնես: — Ի՞նչ կէնիմ. ի՞նչ կէնիմ, վրէտ մեծ տունմ կը շինիմ: Երկու օր կանցնի վրէն, աղուէս աղբայն սուտ մեռել կըլնի, իման փատի պէս վար կընկնի գետինն: Ջաղացպանն ալ գիտայ թէ՛ շտակ ա, կերթայ դրկիցնին կանչայ, կասայ. Եկէք, աղուէս աղբայս մեռած ա, եկէք թաղինք: Դրկիցնին մօտ

¹ Սեպել, հնազանդիլ: — ² Ետեւունց, ետեւէն: — ³ Ձեռաց, իւկոյն: — ⁴ Դէմ երթալ, դիմաւորել: — ⁵ Դգալ: — ⁶ Պատառաքող:

եղան, ասին ջաղացպանին. ինցո թաղենք: — Ինչ թէ ինցո թաղէք. օտքէն բռնեցէք, քաշեցէք, քաշեցէք, նե ձգեցէք հողի մէջ. ըմպայ ինչ պիտի էնէք: Աս որ ջաղ- պանն կասայ, աղուէսն հէմէն վեր թռչի, դարվեր կակնի: Ես, կասայ ջաղացպանին, դու ինծի իսման իսման կասես. թէզ տնէս տեղէս դուս: — Աման, աղուէս աղբար, մի՛ էնեւ, մի՛ ընիւ. ես էրի, դու մի՛ էնեւ, խաբուեցայ. մեռնիս օրայ վրէդ ժամ շինիմ: Աղուէս աղբայն լուր կենայ, չի դպչի:

Ջաղացպանն ու իրեն կնիկն պոլ վախտ մէկտեղ սալրեցան ու աշխարհք վայլեցին միասին:

ԺԱ.

Մ Է Ա Յ Պ Լ Ո Ւ¹ Հ Է Ք Ե Ա Թ Մ

Մեր պառուընին հեքտին. վախտին ժամանակին Այ- լազգնին կերթան մէ երկիրմ կռուին, քարուքանդ² կէնին. մարդկանց ու ծերերուն սպանին ու ջեհննուն եսիր³ տա- րին: Մէկ մարդմ կերթայ եսիրներուն մէջ. մէ ջեհեւ⁴ աղջկանմ կու հաւնի, կառնու տանի իրեն կնիկ կէնայ:

Վախտ կանցնի, ժամանակ կանցնի, կաշին որ էնոնց դռնէն մէ միրուքուոր⁵ մարդմ կանցնի. աս էն աղջկան հայն էր, Տէյտէյ: Իրեն մարդուն կասայ. Ձիւնիւր, իսա մարդուս բռնիւք հովեւ, օչխայն այծայ, մեղի խրզմաթ է- նայ: Էն ալ՝ Լաւ կընի, կասայ. ու մօտուին նե կառնուն պէհին:

¹ Այղու, զարմանալի: — ² քարուքանդ, տակն ու վրայ: — ³ Եսիր, գերի: — ⁴ Ջեհեւ, երիտասարդ: — ⁵ Մօրուքուոր:

Մէկ օյմ որ մինակ կընին, Տէյտէյն աղջկան կասայ. քրդի տեսնեմ, աղջիկս, հաւատքիդ մէջ քաջ ընիս, պինդ կենաս. աշա, չընի, չիմանամ թէ՛ Յիսուսին մտեդ հանես, իժիր աղօթք էրա, զի Աստուած ընդ մեզ ա: Ետեւ ալի կասայ. Դնծի մէ հանդերձմ կարա, որ երթամ օրայ սարեյն ու տավայն որ պառկին՝ ես պատարագ էնիմ, աղօթք էնիմ: Տեղերէս կորանք, օրդի, Յիսուսի Բրիստոսու սուրբ հաւաստքէն ալ չկոյսուինք, ու ուրիշ պոլ բաներ ասայ:

Տավայն սայն էման կըռնտնան, էման կըռնտնան, որ ասելով չինիր: Էն տեղ սարան վերայ ինքն քարայ սեղանմ շինայ, մէջտեղ փատայ խաչմ կակնեցունայ ու հոն սլատարագ կէնայ էմէն օր. անպակաս աղօթք կէնայ իրեն սուրբ հաւատքին համար ու իրեն գործին իժիր մուղաթ:

Մէկ օյմ աղէն, Տէյտէրին փեսէն, էնոր ետեւէն կելնայ կերթայ, կասայ. Մէմ աշիմ թէ մեր հովիւն ինչ դատի: Կու գայ, կու գայ, մօտենայ օրայ ինայ, կաշայ որ մալն պարկտոցն են, ինքն ալ աղօթքի կակնած ա. քարի մէջ թագչի ու խալպաթ կաշայ թէ՛ ինչ կէնայ: Կաշայ որ, ջոկ, հալաւ հագած ունի, աղօթք կէնայ ու մօտի կացած տաւայն ալ չոգած հետն աղօթք կէնին: Առէք կերէքն որ կասայ, կաշայ որ մէ կնիկմ տղէն անթն՝ կու գայ խորանին վըն կակնի: Տէյտէյն պատարագն պրծնու ու ուռաղարի՝ քաղայ. Հարմեյն ասելու հատաղէն ձերմակ վարդ, Ողջումն ասելու հատաղէն կարմիր վարդ՝ կը շարուի՝ էն կնկան գլխուցէն մինջուկ ոտք ու մէկալ թարաֆն ալ էման բոլորէպատ: Աղօթքն որ խասլի՝ էն կնիկ մարդն համբառնայ երկինքն:

¹ Զոկ, ուրիշ, տարբեր: — ² Անթ, անթեւ, դերկ, դրկեւ: — ³ Վարդարան: — ⁴ Շարեւ, շարոցք, իբար կապեւ:

Աղէն շուարած դառնայ կու գայ տունն, կնկան կասայ. Բա, ինա մեր հովիւն ինչ մարդ ա, վոյ՛լ ա, ճանչնա: — Չէ, չիմ ճանչել: — Ըմպայ թէ չէիր ճանչել, էւո՞ւր¹ հովիւ բռնէիր. շիտակն ասա, թէ չէ գլուխդ կը կտրիմ: Կինն վախենայ ու շիտակն կասայ. Ատ իմ հարս ա, կասայ, ինքն ալ քահանայ. մեր գեղն որ քանդուվելուան եղաւ, եսիր գնացինք, ալ օչում² չունիմ տեսած, մէկ ատոր: — Ըմպայ է՞ չէիր առաջ ինծի ասել:

Իրկուն որ եղաւ, հովիւն եկաւ տունն վայ նստաւ: Աղէն մարդուն նե կանչեց իրեն օտէն, ասաց. Թէ՛ղ, ասա՛ ինծի, դու ինչ մարդ ես, այտնա, թէ չէ գլուխդ կերթայ: Քահանէն ալ կասայ շիտակն. Ես քրիստոնեայ իմ, կասայ, քու կինդ ալ իմ աղջիկս ա. համայ ինչոր կուզիս էման էրա: Աղէն էնոր չի դիպաւ ու էմէն պատիւն էրաւ: Էնոր հայցուց թէ՛ Դու ինչ կէնէիր որ սարին վրայ մէկինմ տղէն անթն երկնքէն եկաւ ու ալի գնաց: Տէյտէյն արմնցաւ³, ասաց. Ես օչինչ չիմ տեսել:

Մէկալ օյն հետարա՞ կերթան սայն, իրեք օր կենան. իրեք օրն ալ ալի առջի հեղու պէս տեսնու աղէն: Տէյտէրին կառնու կու գայ տունն, կասայ. Չեր կարգն ու կանոն ինչ է որայ ինայ, ինձ ալ էման էրա. ես ալ քրիստոնայ կուզիմ ընիլ: Տէյտէրին պոլ փարայ էրետ⁴, ասաց. Գնա մեծ քաղքներ, քեզի ինչ որ պէտք ա, առ եկէ:

Տէյտէյն գնաց հեռու հեռու. երկիյնի, լաւ լաւ հանդերձնիմ ու ուրիշ ժամի սարքեյ ու սուրբ մեռոնն առաւ եկաւ էն իրենց գեղն: Աղին մկրտեց ու բարի քրիստոնայ էրաւ. էնով գեղին բոլոր ժողովուրդն ալ դարձաւ

¹ Էւո՞ւր, ինչու: — ² Ոչում, ոչ Բէկի մը: — ³ Է՞, (է՞ր) ինչու: —

⁴ Զարմացաւ: — ⁵ Հետարա, իրարու հետ: — ⁶ Տուաւ:

Քրիստոսու ճշմարիտ սուրբ հաւատքին: Հոգ մեծ վանքմ շինեցին, որ կասին Խախուայու վանք, ժամ ալ ունիր: Ատոնք քառսուն տարի ալ հետրար ապրեցան, ետեւ մեռան բարի վարքով ու գնացին Արքայութիւն:

ԺԲ.

Մ Ե Ց Ս Ո Ւ Զ Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Մեծ մարդմ ունիր քսան մանչ: Էմէնքէն մեծն քառսուն տարեկան էր ու Էմէնքէն պիծիկն՝ քսան: Ատոնց կարգուելու վախտն անցած էր: Մէ օյմ իրար հետ մուշավարայ՝ էրին թէ՛ Մեր հայն մեզի ուր չի կարգել. Էմէնքն վախտին կարգուին, մենք իման մնացած ինք: Գնացին մէ Զազի՝ պառւիմ հայցին աս բանս: Զազի պառաւն ալ ասաց էնոնց. Չեր հայն ձեզի էնոր համար չի կարգի, որ կուզէ էման մէ տեղմ գտնալ, որ քսան աղջիկ ընին ու իրար քուր:

Մեծ աղջայն աս բանս որ իմացաւ, ասաց. Ասման տունն նստելով օչինչ չիլնի, ես պէտք ա երթամ ման գայու էգուան՝: Իրկուրնայ թատարուք՝ տեսնու ու մէկալ օյն կենայ կերթայ: Շատ կերթայ, քիչ կերթայ, հասնի մէ գեղմ. կաշայ որ, մէ պառաւմ դուռն նստած ա, բուրդ մանայ. ծծեյն ալ, էման էրկէն էին որ, նէն ձգած ունիր ումուզին՝ վրէնինի: Ատոր կասայ. Մորոյ, չիլնիր, աս իր-

¹ Մուշավարայ էնել, խօսակցութիւն ընել: — ² Զազի, վհուկ, հմայ: — ³ Էգուան, էգուց, վաղը: — ⁴ Թատարուք, պատրաստութիւն: — ⁵ Ումուզ, ուտ:

կու՛ն ինծի հոգա ղոնաղ էնես: — Կէնիմ, տղէս, ո՛ւր չիմ էնի. չարէմ¹ ալ կաննար, պիծի աղջիկս քեզի տայի, քսան աղջիկ ունիմ: — Մեք ալ առ ման կու-գայանք, Բո՛: — Համայ, մէ ճանսուզ մարդմ եկաւ աղջիկներուս փէշն² ինկաւ, ասաց. Աղջիկնիդ³ ինծի տու: Ես ալ չարայ չգտայ, ուն տուի. էնոնց նե՛⁴ էրաւ օտէն ու վըէնին խաչ-նեց⁵. էհէն⁶ բաշիքն ինծի ունի տուած, էմէն իրկու՛ն կու-գայ կերթայ: — Բաշիքն օս տու, մէմ աղջիկնիդ աշիմ, — Ի՛նցո տամ, էն մարդ կու գայ քեզի զայ կէ-նայ: — Օչինչ չի կայնայ ինծի էնել, դու մի վախենա: Դուռն բանան, տեսնու որ պիթու՛նն ալ լաւ ու ուռնտ են աղջիկնին: Ըն չաղն պառւին կասայ. Ես կերթամ էն մարդուն կու սպանիմ:

Ճամբէն ձեռքն առաւ ու գնաց: Կէս աւուր ճանա-պարհ գնացած էր չէր, մէմալ մեծ աժտահար⁷ մարդմ դէմ կենայ իրեն, մէ պռունկն⁸ երկինքն էր, մէկն ալ գետինն: Եկաւ բովեցաւ⁹ որայ, էնոր ասաց. Դու ինչ մարդ ես: — Ես, ասաց, ճանսուզ իմ, ինծի մարդ չի կայնայ եղթել¹⁰: Աս որ ասաց, մանչուն սիյտն ելաւ¹¹, զը-լիճ՛ն քաշեց ու էնոր չաչուբանջար¹² էրաւ: Աշեց որ սաղ ա, ելաւ առջեւն կակնեցաւ. մէմալ էնոր չաչուբանջար էրաւ, աքի ելաւ կակնեցաւ, Ըն ժու՛մ ճանսուզն¹³ ասաց մանչուն. Խնսանօղի, նա դու ինծիմէ վախենաս, նա Խ քեզիմէ վախենամ. եկէ, իրար աղբար ընիք: — Լա՛ւ,

¹ Չարայ, հնարք: — ² Փէշ, քղանցք: — ³ Աղջիկնիդ: — ⁴ Նե՛ էրաւ, ներս ժողկեց: — ⁵ Խաչնել, խաչանք, կղզի: — ⁶ Էհէն, ահաւասիկ. ախհա, ահաւանիկ: — ⁷ Աժտահար, յաղթանդամ: — ⁸ Պռունկ, շուրթն: — ⁹ Բովել, հասնիլ (նիւթապէս): — ¹⁰ Եղթել. — ¹¹ Սիյտն ելաւ, բարկացաւ: — ¹² Չաչուբանջար, կտոր կտոր: Զաւ, չաղգամին թերերն. զորոնք կամ թարմ եւ կամ չորցուցած ձմրան համար բանջար կ'ընեն: Գոռնու, չաղգամին մանրը: — ¹³ Տկար, անգոր:

ասաց, ըլինք, ընինք. համայ, ասաց, նէ ես իմ սրտինս քեզի ասիմ, նէ դու քու սրտինդ ինծի ասես: — Դժար տեղ կապեցիր, աշինք: Սրկուան ալ եկան տունն վայ նստան:

Էն մանչն պիծի աղջկան ասաց. Գնա՛ ճանսուղին սրտինն իմացի: Էն ալ խաբայ աղջկան, կասայ. Իմ սրտս¹ ինս աւելին մէջն ա, կոտրես օրայ ես հիւնդնամ ու մեռնիմ: Աղջիկն զալպաթ կանցնի էն դին աւելն կոտորայ, կաշայ որ ճանսուղն օշինչ չիլնիր: Կերթայ մանչուն կասայ թէ՛ Չկայցի սրուն իմանալ, որման էնիմ: — Գնա, մէ սթազանմ² ջույ լեց ու թող³ մոզ նե խառնա, ասա էնոր. Բանի որ դու ինծի մարդ ես ու ես ալ քեզի կնիկ իմ, քու սրտինդ ինծի պիտի ասես, օչում չիմ ասել ես, թէ չէ էհէն իսա եաղուս⁴ խմիմ ու մեռնիմ:

Ճանսուղն տեսաւ որ չիլնի, էնոր խալպաթ ասեց. Թագաւորին սարային վերեւն որ մեծ սայմ կայ, էն ժաւան վրէն երկու ասլան⁵ կայ. էն ասլաննին որ մորթին՝ ես կը հիւնդնամ. էնոնց փորերուն մէջ ալ մէ մէ հատ շուշայ⁶ կայ, ատոնք որ կոտորին՝ ես մեռնիմ: — Է՛, լաւ օչում չիմ ասես: Ու մէկալ օյն կերթայ մանչուն կասայ սրուն:

Մանչն կու գայ ճանսուղին կասայ. Մեք լաւ, իրար աղբար ինք, համայ ի՛նցո էնինք, ես որ կնիկ չունիմ: — Գնա, թագաւորին տունն լաւ աղջիկմ կայ. ես պոլ նէն ու նաս թռայ, չկայցի առնուլ բերել. պիծիմ ալ դու աշխատա, պալքի կայցիր, բեր ու քեզի կին երա: Էն ալ անկաճ էրաւ. գնաց չարշուն, մէ կէմմ⁷ առաւ ու տարաւ

¹ Գաղտնիք: — ² Սթազան, ռ. գաւաթ: — ³ Փռի: —

⁴ Թոյն, գեղ: — ⁵ Ասիւծ: — ⁶ Շիշ: — ⁷ Սանձ:

Ծովուն մէջն ի վար կախ էրաւ, աշեց որ մէ ձիւմ դուս եկաւ. կէմն զրաւ բերանն, նստաւ վրէն ու ծովին մէջ- նինի քշեց: Գնաց, գնաց, մէ ատէմ¹ րաստ եկաւ. մէ հալեւորմ² ալ ամին նստած էր: Ընոր որ մօտիկցաւ, բա- րեւ տուին իրարու, հալեւոյն ասաց. Տղէս, մէմալ որ գաս, փետատմ³ ու թափէճմ⁴ հետդ բե, որ ինծի թաղես, ես մեռնիմ: Ըն տեղէն ետ դարձաւ ու ալի քշեց ձին. դուս ելնելու որ մօտիկ եղաւ, մէ ռուստ աղջիկմ տեսաւ, ջուլն եկած էր, էնոր ասաց. Բեզի տանելու իմ եկած, համայ հիմի չէ, մէմալ որ գամ: Կերթայ թագաւորին մօտն կակնի, կասայ. Դու ասլաննիմ ունիս, ինծի էնոնց տեղն խրատ տու: — Ի՞նչ կասես, որդիս, քեզի զայ կէ- նին: — Դու ինծի ասա, քու ինչո՞ւ պէտքն ա: — Լաւ, կասիմ, թէ որ դու էնոնց էղթեցիր. ես աղջիկս քեզի կու տամ. գնա, քառսուն հատ ալ ասքեար թող հետդ գան:

Մանչն ճամբայ ելաւ ձիուն հեծած, ասքեարն ալ հետն: Խեւմ որ գնացին, ասքրին հարցեց թէ ո՞ւր տեղ ին աղաննին⁵: Ընոնք ալ ասեցին. Տիհայ ինա քարերուն մէջն ին: Ընոնց ասեց թէ՛ Դուք հողայ մնացէք, ես կեր- թամ, սա հալթմ ետեւ թէ որ արջու մուխ հանեցի՝ ես էնոնց կտրած ունիմ, թէ չէ էնոնք ինծի խեղդած ունին: Ասման ասեց ու ելաւ գնաց. շատ գէշ տեղունք էին: Մէ- մալ աշեց գէշ ձէնմ եկաւ, իսման կասէր, Փիր Ահմէտ,

¹ Կզզի: — ² Ծերունի: — ³ Բրիչ: — ⁴ Բահ: Քաղհնիչ. ածուի քաղ հանելու գործի: Ուրագ, շիտակ բերնով թեթեւ մէկ ձեռքով տաշելու գործի: Դուր, ծակելու կամ փորոքելու գործի: Դիտակ, փայտ՝ որով գրին զարնեն: Խաւ, իւի, (վրաց.) մեծ ողոց տախտակ ձեւելու հա- մար: Սիսոն (վրաց.), կազմածքով փայլ ողոց:

⁵ Այս կերպ յազնակի գործածութիւնը յաճախ է, ինչպէս՝ Մարդիկնին, աղէնին, տանտիկնին, ծառէնին, եւն:

Փիր Ահմէտ: Իմացաւ որ իրեն հետ են¹: Ձիուն աշեց, որ ինչ կէնես, լեզուն երկու թիզ դուս եկած ա բերնէն: Ձին խօսեցաւ, ասաց. Երթանք օրայ, ես մէ գուռ² քարիմ վրէն կենիմ ու կը խորինջամ, էն ժուամ էնոնք կու գան վրէտինի, գան չէ թէն³, դու ղըլիճդ քաշա, էման մէմ պտոյտ բե զարկ որ երկուսն ալ հետորար ջայդուին: Պիծիկմ ալ գնացին, ելան մէ քարիմ վրէն. աշեցին որ ասլաննին կու գան իրենց վրէնինի, մէմ էնկէտանց ղըլիճն քաշեց, էման մէմ չափեց էնոնց որ երկուսն ալ ջարդուփուրդ եղան: Էն տեղ ձիէն վար ինջաւ, ասլաննուն փուրեյն բացաւ, շուշէնին դուս հանեց նե դրաւ ջէպն⁴ ու մէ արջու մուխմ հանելով՝ ալի հեծաւ, ետ եկաւ⁵: Եկաւ թազաւորին մօտ կակնեցաւ, ասաց. Իսա շուշէնիս տեսնու, ճանսուզին հոգին խոնց մէջն ա, էնոր ալ պիտի սպանիմ: Թազաւոյն գովեց տղին, ասաց. Աֆէրիմ, տղէս, աղջիկս հիմի քեզի կու տամ ու կարգիմ: Թազաւոյն ասաց ու էման ալ էրաւ. հայսնիքն էրաւ, պոլ հալաւ, պոլ շէ ուն տուաւ սանչուն աղջկան հետ, խուրճին⁶ ալ օսկի լթեյ լիք լիք ու էնոնց ճամբեց:

Մանչն էն կէտին թարբին ձգեց ձիուն վրայ, թռսու. ձիուն կունակն ու կնտջն ալ առաւ ձիուն գաւազն⁷ ու ալի ջրին մէջնինի թռուց գնաց: Գնաց, գնաց, գնաց, հասաւ էն հալեւորին մօտ. էնոր որ տեսաւ. փետաւոն ու թափէճն միտն ինկաւ⁸: Հալեւորն աս տղին տեսնուլն ու գետինն

¹ Իրեն կ'ըսեն: Քեզի հետ իմ, քեզի կը խօսիմ. էնոնց հետ ա: —

² Գուռ քար, ապառաժ քար: — ³ Գալուն պէս: — ⁴ Զէպ, գրպան: —

⁵ Ետ եկաւ, դարձաւ: — ⁶ Խուրճի, հապուկայ, թարբի, պաշարի աման ճամբորդի, որ երկու կողմանէ ալ նոյն է, մէջտեղէն իրար միացած կցուած են, կը ձգեն ձիու վրայ, կէս մէկ դին կը քնայ. կէսն ալ մէկալ դին: —

⁷ Գաւազ, ձիուն ետեւի կողմն: — ⁸ Միտն ինկել, յիշել:

ինկնիլ մեռնիլ մէկ եղաւ. տղէն կահրայ¹ կայցաւ ֆողն
ետ էնեւ² ու հալեւորին թաղել: Աս հալեւոյս տասնու-
հինգ տարեկան էր. էս տղին տեսնելու կարօտէն ասման
թէզ ծերացած էր: Ըն տեղէն եկաւ ճանսուզին մօտ.
ճանսուզն պիծիկմ հիւնդցած էր. աղջիկնուն նե կէնայ մէ
օտէմ, ձեռուընին զինծիլներով³ կապայ ու ճանսուզին քա-
շել կու տայ մինչուկ իրեն հօյն տունն. հուսն որ բովին չէ
թէ⁴ շուշէնին իրար զայնու ու ճանսուզն ձեռաց կերկնայ⁵,
էն ժուամ մէկ աղջիկն ինքն կառնու, մէկալնոնքն ալ իրեն
եղբրտանց կու տայ կարգայ. ասման բոլոյն ալ իրենց մու-
րատներուն հասնին:

ԺԳ.

ԱՍՏՈՒԱԾ ԳԷՇ ԴԱՏԱՍՏԱՆ ԿՏՐԵԼ ԶԻ

Մէ մարդմ կընի, կինկնի ճանապարհ, որ երթայ
տէրիայ⁶. խելմ կերթայ, կէս ճանապարհ էրած ունի,
կաշայ որ ետեւանց ուրիշ մարդմ կու գայ. պիծիկմ
կակնի հուսն, կու գայ իրեն ժմայ⁷: Բարեւ, — Ասծոյ
բարին կասին իրարու: Նո՞ր կերթաս, մարդ Աստրծու,
կասայ ետի եկողն: — Դաման իքեան տէրիայ կերթամ,
նեղութիւն ունիմ: — Է՛, չէ՛նք մէտեղ երթանք, գործ
տեսնունք, մէնց⁸ դժար է. արի թէ կընի, երթանք մէ
տեղմ, օտէմ բռնինք, հետրար բանինք: — Դժիտ լաւ

¹ Կահրայ, կահրէմ, հաղիւ: — ² Ետ էնեւ, ետ տաւ, փորել: —
³ Զինծիլ, շղթայ: — ⁴ Երկնցաւ, ճապղեցաւ, չորցաւ, պաղեցաւ, գնաց =
մեռաւ (անարգաբար): — ⁵ Տէրի, տօնավաճառ: — ⁶ Ժմեւ (ժամանեւ),
երթալ գէմին հասնիլ: — ⁷ Մէնց, միակ:

կընի, ուր չէ, ես ալ ատման կուզիմ: Ըսոնք երկուսն ալ լաւ մարդիկ էին:

Կու գան մէ տեղմ ղունաղ¹. կընին: Ղասապէն դեռ չին բոված, մէ օտիմ մէջ երկուսն հետորար պառկին, քուն կընին: Էգուընայ մութիմութ² մէկն՝ էն էտի եկողն, վեր կենայ, կերթայ ձիուն գարի էնելու³: Դնքն դուս կենէ չէթէն՝ ուրիշ մէ մարդմ նե մտնու, դանակն դուս քաշայ, էն մէկալին տեղն ի⁴ տեղ մորթայ⁵ ու դանակն արնոտ արնոտ նե ձգայ մէկալ ընկերոջն խուրճիին մէջ ու փախչի տա փախչի: Մէկալ ընկեյն ձին կառնու կու գայ, հապուկէն ձգայ վըէն, ընկերոջն ալ մէմ ձէն կու տայ⁶ ու ալ բոլոյն չի աշե. ինքն ձին քշայ կերթայ, գիտայ թէ ընկեյն ետեւունց ելած ա կու գայ:

Սրեք սահաթ ճանապարհ կերթայ, աչքն իժիր ետեւն ա, կաշայ կաշայ, ընկեյն չի գայ. մէմալ կաշայ որ երկու զավթայ ետեւունց կու գան, իրեն ճուան թէ Կալնա, կակնա: Էն ալ կակնի միամիտ, խապար չէ թէ ինչ ա եղած: Զավթէնին կու գան բովին մօտն, կասին. Դու նոր ելած իս, փուչ, ընկերոջդ տիհա սրպանած ունիս: — Ի՞նչ կասէք, ես ատման խապարութիւն չունիմ: — Կեցի, վըադ աշինք: Ասդին անդին կաշին, օչինչ նշան չին գտնու. թարքին ձիէն վար կառնուն, կաշին, մէ արնոտ դանակմ գտնուն: Հէչ չին հայցնու, ձեռուին կապին, ետ դարձնուն հուքումաթն: Էն տեղ դատ կտրին, էնոր ղըկին բերդն, օխտ տարի կենայ խափս:

¹ Օթեվանիլ: — ² Մութիմութ, շատ կանուխ: — ³ Գարի էնել, գարի տալ: ⁴ Զին ջրել, մալն ջրել, ջուր տալ, ջուրը տանիլ: Երկաթն ջրել: — ⁵ Տեղն ի տեղ, նոյն տեղն: — ⁶ Մորթել, դենուլ, դանակով ձիաւ կտրել: — ⁷ Ձէն տալ, զարթեցնել:

Դրեք տարի անցած կրնի, մէ օյմ բերդին միջի գող մարդիկն որմն ծակին փախչելու համար, համայ պահապաննին կիմանան, չին թողու. էն չաղն էն բարի մարդուն ալ ճագէն կաւելնայ, օխտ տարին տաս կրնի: Մէ օյմ ալ կնիկն կու գայ տես, կասայ. քա՛ մարդ, Ադամ խաբուեցաւ, պալքի դու ալ խաբուած իս, ուր չիս ասես — քա՛ կնիկ, ես օչինչ չիգտիմ ադ բանէն, մենք երկու ընկերքս հետրար պառկած էինք, էգուրնայ ձիս գիշերանց առաջ էրի եկայ, էս էն գիտիմ, ուրիշ օչինչ չիգտիմ: Մէ թղթիմ վրէն ալ գրէ իսման. Աստուած ունտ դատաստան կտրայ, համայ ուշ կտրայ:

Եսեւմ վախտ անցած էր, մէ մարդմ կու գայ հուգումաթն կակնի, կասայ. Դտա մարդումէդ ի՞նչ կուգէք, ատ՝ մարդու չունի սրպանած, սրպանողն ես իմ. ատ մարդդ որ գնաց ձիուն մօտ, ես էի որ նե մտայ ետեւէն էնոր ընկերովն սրպանեցի ու դանակն ալ հապուկին մէջ դրի ու փախայ. ես էի որ գնացի բերդն գիշերով ծակեցի փախայ, ատ քուն էր. ատոր լուր՝ կեցէք, մեղք չունի: Երկու օր ալ անցաւ, էն բարի մարդն խասլեցաւ, բերդէն եկաւ տունն, օլուշաղին հետ ապրեցաւ պոլ տարի:

ԺԳ.

ԶԷՆԿԻՆ ՈՒ ՓՈՒԽԱՐԱՅ ԴՐԿԻՑՆԻՆ

Գեղին մէջ մէ զէնկին ու մէ փուխարայ դրկիցմ կրչնին. փուխարայ դրկիցն նեղ ու նաչար կապրիր, կնոջն

¹ Էրեկ ու կնիկ իրարու նկատմամբ քա՛ բառը գործ կ'ածեն հաւասարակէս:

² Լուր կեցէք, թող տուէք. ետ թողէք, ազատ թողէք. մի գուչէք:

ղրկէր էմէն ժողմ ղէնկինին տունն՝ որ թաղայ հաց¹ էփէին, բերէր ու ուտէին: Մէ օրմալ ալի կերթայ հաց ուղելու, էն ղէնկին մարդուն կնիկն նեղուորի ու կասայ. ի՞նչ, իմ մարդս գիշեր ցորեկ բանի, քուն ընիլ չունի, քու մարդդ իժիր զօր ու գիշեր գլուխն բարձին դնայ պառկի, էն երթայ բանի թող: Կնիկն տեղն ի տեղ ետ դարձաւ, եկաւ իրեն մարդուն հէքեաթ էրաւ: Ին ալ մքրեցաւ շատ, միտք էրաւ միտք էրաւ թէ՛ ինչ էնայ: Կնկան ասաց. Բա՛, տունն հէջ հաց կա՛յ: — Մէ հացմ մնացած ա: — Բե հոգայ: Հացն կառնու կորայ, հինգ բրդուճ կէնայ, մէկն կնոջն կու տայ, իրեքն ալ տողոց, մէկն ալ իրեն կէնայ ու կենայ կերթայ ու կերթայ:

Շատ կերթայ քիչ կերթայ, օյլուս քաղուի², հասնի մէ տեղմ, սարպնէ³ մէ վէրանայ ջաղացքմ կար, նե մտնու, արդունին⁴ մէջ պառկի: Մէջ գիշեր ա, կաշայ որ մէ աղուէամ կու գայ նե մտնու ջաղացքն. պիծիկմ վերջ մէ գեալմ կու գայ. պիծիկմ ալ վերջ մէ արջմ կու գայ: Մարդն մաքէն կասայ. Աս ի՞նչ բան ա, հիմի իսա գաղաննիս ինծի պիտի լափին ուտին: Աղուէսն քինթն վեր վեր քաշայ ու կասայ. Հոգայ իսնի Ֆոտ կու գայ, իսնի Ֆոտ կու գայ: Արջն ու գեալն կասին. ի՞նչ կասես, իսա ժամանակա, իսա վէրանայ տեղունքս ինսան ի՞նչ դատի, խելքդ թռուցի՞ր թէ, ի՞նչ կարելի բան ա: Իրեքն ալ վայ նստեն, խորթին⁵, արջն կասայ. Աղուէս աղբար, դու աս օր ի՞նչ էրիր: — Գնացի մէ տեղմ, ծառի վըայ երկու հաւ կային, դատեցայ դատեցայ թէ:

¹ Գեղացիքն երբ հաց եփեն ու հանգիղի որ մէկ գրկից մը գայ ներս մտնէ, պէտք է որ մէկ տաք հաց մը տան անոր որ հետն տանի:

² Օրլոյս քաղուիլ մթննալ: — ³ Սարպին, տախտակէ շէնք, շորս անկիւններն իրար ագուցած: — ⁴ Ընդունարան: — ⁵ Խօսակցիլ:

տանիմ, չկայցի, տիրանն ալ դուս ելան, ինծի հետ¹ դրին ու ետ դարձայ եկայ, ծառիմ տակ կճուճմ² օսկի ունէի, վրէն թապտկեցայ³: Գեալ աղբար, է, դու ի՞նչ էրիր: — Հէ, ես ի՞նչ էնէի. տաժըն ջուկին⁴ ըստ եկայ, մէջ պիտի մտնէի, համայ ի՞նչ էնիմ որ շունն հետուին էր, չկայցի: Ի՞նչ ասիմ ինսանօղուն խելքին, գլուխն հէջ չկայ. չին գիտել թէ՛ շանն եղուկն⁵ ի՞նչ մեծ դեղ ա: Սթանպոլ թագաւորին աղջիկն բորոտած ա, կերթայի օխտ խալկին⁶ ջույ լնէի, դնէի կրակին վրայ, կէփէի կէփէի, մինչուկ տակն իջնուր ջույն. օխտն ալ իրար վրայ լնէի, մէ խալկիմ մնար լեքն. էնոր մէջ լնէի շանն եղուկն ու աղջկան էնոր մէջ լեղացնէի, լաւանար պրպսթոր⁷ կրնիր ու թագաւոյն ի՞նչ ասես կու տար: Գեալն ու աղուէան դարձան արջուն ասին. է՛, դու ի՞նչ էրիր, արջ աղբար: — Էս գնացի մարին⁸ մալին ետեւէն, էն տեղուանք մէ մոզիմ⁹ գտայ, ումուղեցի¹⁰ բերի քորիս¹¹ մօտ թաղեցի, էմէն օր քիչ քիչ կուտիմ ու օխտ ունկով լեք օսկի խալկինիս վրայ պառկիմ պոյտ ի վեր¹²:

Շաւաղն¹³ նետայ թէ չէ՝ գաղաննին մէմէկ դուս կեննէն կերթան: Պիծիկիմ կանցնի, արեգակն նե ջահ¹⁴: Մարդն՝ Յիսուս Մարիամ կէնայ ու վեր կակնի. ալ

¹ Փախցնել: — ² Կճուճ, կերակուր եփելու կաւէ: աման: Բաւատոր մեծը: Բաղբայ, կաւէ պնակ, սկաւառակ: Խեշտ. ափը կոտրած քաղրայ: Փուլ, կուտ: Խոշտ, փոքր կճուճ: — ³ Թապտկել, թապտկել, կռնկի վրայ մանիման դառնալ: Կնտուկալ խաղալ, գլխի վրայէն դառնալ: — ⁴ Զուկ, խումբ: — ⁵ Եղուկ, ուղեղ: — ⁶ Խալկին, գաղան (ղաղան): — ⁷ Պրպսթոր բնիլ, բոլորովին լաւնալ: — ⁸ Մարի, մայրի, անտառ: — ⁹ Մոզի, երկու տարուան հորթ: Երինջ, երեք տարուան, որ առաջի անգամ կը ծնի: Բոռիտ, երկու տարուան ուլ: Չաբիչ, երեք տարեկան աւջի անգամ ծնող պո: Թուխիլ, երկու տարուան դառ: — ¹⁰ Ուտին վրայ աւնուլ: — ¹¹ Արջու, գալլու բնակարան: — ¹² Կանակի վրայ: — ¹³ Արշալոյս: — ¹⁴ Կամ՝ գալիլ, լոյս գալ:

վախ չկայ, կասայ, երթամ իմ բանիս: Դուս կենայ, կաշայ որ աղուէս խոտի վրայ թապլտկի. Հայհու, հայհու կէնայ, աղուէսին հետ գնայ, կճուճմ օսկին դուս հանայ, կառնու կերթայ: Ծամբէն հովիւն դէմ կենայ տաւարն առաջն. Իտա շանդ ի՞նչ տամ, կասայ հովիւին: — Հարուր օսկի: — Էհէն հարուր օսկիդ: Փարէն համրայ ու շանն կառնէ կերթայ: Խեղճ որ կու գայ, շանն զայնու սպանայ, եղուկն գլխէն դուս հանայ, նե դնայ դաւաճոխն ու թախ Սթանպոլ կերթայ:

Քառսուն օր ճամբայ կենայ, պոլ նէն՝ ու նաս թռչի, խիստ դժուարութեամբ հասնի էն վերջ Սթանպոլ քաղաքն. սոխինինի կերթայ ու ճուայ, կասայ. «Հէքիմ՝ ամ, հէքիմ: Բժիշկ իմ, բժիշկ:» Աս խապարն թախ թագաւորին անկաճ՝ հասնի թէ՛ զարիւր հէքիմմ եկած ա հեռաստանէն՝, պալքի մէ դեղմ գիտայ, թագաւորին աղջկան ոնտցնայ: Թագաւորն իզին կէնայ, էն հէքիմին բերել կու տան, կու գայ թագաւորին առջեւ կենայ: Հայցնու թագաւորն. Ի՞նչ հէքմութիւն գիտես դու, մեր աղջկան կայնան լաւցնու: — Մեծն ապրած կենայ, կասայ հէքիմն, Աստուծոյ կարող իմ, համայ ինչ որ ասիմ՝ անկաճ էնին: — Լաւ, ինչ որ գիտես երա:

Օխտ զազան ջույ լնուլ կու տայ, քուրաք՝ շինայ, խալկինին վրայ դնայ, գոլայ՝ ու կասայ. Վերայ գոլ՝ էրէք: Զույն էման կէփի, էման կէփի, որ տակն կիջնու. ետ կառնէ, բոլոյն ալ մէ խալկինիմ մէջ լնուլ կու տայ իրար վրայ. դաւաճոխն՝ բանայ, շանն եղուկն էտ խալկինին

¹ Նէն ու նաս, առդին անդին: — ² Հեռաստան. հեռու տեղ: —

³ Ոնտցնել, լաւցնել: — ⁴ Գուրաք, քարով շինուած կրակարան: — ⁵ Գ.թ. լել (քուրաք, փուռ, թոնիր) վառել: — ⁶ Գոլ էնել, կրակը վառ պահել շարունակ: — ⁷ Դաւաճոխ, ուլի մարթէ շինուած պաշարի աման, մախալ:

մէջն կածայ¹ ու խառնայ, կեփայ կեփայ, մինչուկ որ կէս ըլնի ու ետ կառնու² որ պիծիկմ պաղի: Աղջկան բերել կու տայ, էտ խալկինն մէջ լեղացնուլ կու տայ իրեք հեղ. մէկալ օյն աղջկին լաւցած էր, պրպստոր եղած, մօրէն եղածի պէս էր, ալ չունիր բորոտութիւն հէչ: Թագաւոյն խիստ խնտայ, մեծ տալլաթ³ կու տայ իրեն մեծերուն. հեքմին կանչայ իրեն մօտ, կասայ. Տէ, ի՞նչ կուզես դու հիմի, ասա, ինչ որ կուզես տամ: — Թագաւոյն ապրած կենայ, ես բանմ չիմ ուզե, մէկ հրաման էրա, հարուր ասքեար ինծի հետ գայ հինգ թօրով ու տաս արապայով, ինծի իմ տեղս տանին: — Շատ լաւ, ըլնի քեզի, կասայ թագաւոյն:

Մարդն խիստ խնտում կէնայ, շնորհակալ հրընի թագաւորին ու ասքեարն հետն առած՝ կու գայ իրեն երկիրն: Դրեն երկիրն որ հասնի, առանց կակնել կերթայ մարին, էն արջուն ետեւէն. քորին որ մօտենայ ու չի՝ թօփեյն բանալ կու տայ. մէմալ արջն բողջտալով՝ քոթիթնին⁴ կառնէ փախչի: Մարդն կու գայ նե մանու. քորն, մէմալ ի՞նչ կաշես որ, առջուն պառկած տեղն օխտ ունկով⁵ խալկինն լեք օսկով գտնու. թէզմ լնու արապէնուն վրայ ու մէջ գիշերին հասնի իրեն դուռն, նե մանու, բահաթ վայ նստի տունն, կնոջմով ու տղոցմով կու վայլէ, փառք կու տայ Ասծուն ամենայն ժամ:

Մէկալ օյն գէնկին դրկիցն⁶ կաշայ, որ ա՛լ չին գայ հաց ուզելու. մտքին մէջն ի վար կասայ. Շանրմ, իսա դրկից աղբայս ի՞նչ եղաւ. ի՞նչ իմացաւ, իսա օրման⁷ բան ա: Փիթուն գեղն խապար պտտայ թէ՛ փուխարայ

¹ Մէջն ածել, ձգել, լեցնել: — ² Ետ առնուլ, վրայէն վերցնել: —

³ Տալլաթ, հացկերդթ: — ⁴ Գոթիթ, արջու, գայլու ձագ, թոթիւն: —

⁵ Ունկ, ամանի մէջ քովէն գրուած բռնելու տեղ: — ⁶ Դրայի: — ⁷ Ի՞նչպէս:

մարդն զէնկինցած ա: Դրար քսփսան. Ի՞նչ եղաւ, օրման
եղաւ: Կասին. Գնացած ա մէ գիշերմ աւեր ջաղցաց մէջ
պառկած ա ու եկած զէնկինցած ա: Էն զէնկին մարդն
աս որ կիմանայ, կերթայ կնկան կասայ. Բա, մենք ասման
չինք ընիւ, պայլոր¹ ես ալ երթամ մէ գիշերմ աւեր ջա-
ղացքն քուն քաշիմ: — Լաւ կընի, կասայ կնիկն, գնա,
մեր հալն ասման չիլիր, էն մեզի ուր անցնի, գնա պոլ
օսկի բե, մենք էնորմէ զէնկին ընինք:

Մարդն անկաճ կէնայ, ճամբայ կընկնի: Կերթայ,
կերթայ, կերթայ, մուծն կընկնի², աւեր ջաղցին մօտն
հասնի, կու գայ նե մտնու, մէջն պառկի: Մէջգիշեր
ա քնէն զարթի, մէմալ կաշայ որ ի՞նչ կէնես, ճանա-
վարնին³ նե ժողվին, մէ արջմ, մէ գետլմ ու մէ աղուէսմ:
Այի իրանց մէջ մուշավարայ կէնէին. աղուէսն քինթն
մեծ մեծ վեր վեր քաշայ, կասայ. Հողայ իսնի հոտ
կու գայ, իսնի հոտ կու գայ: Արջն կասայ. Ի՞նչ իսնի
հոտ ա, իսա ժամանակս իսան ի՞նչ դատի⁴ իսանի⁵, հէչ
կարելի բա՛ն ա: Աղուէսն մէմ վեր թռչի, կասայ. Հոտայ
կեցէք մէմ աշիմ, չընի թէ՛ էրէկու պէս ալի մեր խօ-
սածն իմանայ: Կենէ կաշայ, որ արդունին մէջ մէ մարդմ
կուկուզած⁶ ա, կասայ. Էհէն մէ իսանողլիմ: — Բերէք
հուզայ, բե՛էք հուզայ, կասին արջ ու գետալ աղբայն,
իտա մեր զարար տուողն ա, եկէք իտոր բկտինք⁷: Աղուէս
աղբայն ճվայ, կասայ. Արանքն իմ ա: Դուս հանին մար-
դուն, բզիկ բզիկ⁸ կէնին, լափին ու կերթան իրենց տե-
ղունքն:

¹ Կ'երեւի թէ: — ² Մուծն ինկնիւ, մթննալ: — ³ Ճանաւար.
գաղան: — ⁴ Ի՞նչ կ'ընէ: — ⁵ Իսանի, իտանի, ինանի, այս կողմեր: —
⁶ Կուկուզիլ, ոտուբներուն վրայ ամուր ամփոփուիլ: — ⁷ Բկտել, փողոտելով
պաննել: — ⁸ Բզիկ բզիկ ընել, կտոր կտոր ընել:

Պոլ վախտ կանցնի, տնեցիքն կաշին որ իրենց տէյն չիկաւ, կենին ման գալու. էմէն դին կաշին, չին գտնուլ, ետքէն կու գան աւեր ջաղացքն նե կաշին, որ էրկու չոյլ օսկոր մնացած ա: Ետ դառնան տունն վայ նստին, կու լան ու կու լան, ալ¹ սգրելու ճար չկայ:

Փուխարին խէր² չէնողն տնով ու տեղով կու կոյսուի:

ՃԵ.

Թ Ա Փ Ա Կ Է Օ Զ Ի Ն Հ Է Գ Ե Ա Թ Ն

Երկու մարդ կուգին ճամբորդութիւն էնել, կրնկին ճանապարհ դուրպաթն երթալու համար. շատ կերթան քիչ կերթան, կու գան մէ դուր տեղմ³ հանգչին, օչինչ շէնիք չի երենայ, օյլուն ալ քաղուելու վրայ ա: Պիծիկմ⁴ ալ գնացին, հեռուէն քորքեր⁵ տեսնուեցան, իրար ասեցին. Եկէք երթանք ինա տեղն մալին մէջ պառկինք: Ելան եկան, դեռ թէզ էր, պիծիկմ⁶ դուսն վայ նստան ու ետեւ նե մտան պառկեցան:

Կէս սահաթ չէր անցած, աշեցին որ թափակեօզ⁷ հովիւն տափայն առաջ էրած ունի, կու գայ որ: Առաջ թռաւ, եկաւ քորքին դուռն բացաւ, ձէն⁸ կէներ տարւին. պէհէյ⁹, պէհէյ էնելով: Բոլոյն նե էրաւ ու ինքն ալ նե մտաւ միջուին. հոտ էրաւ¹⁰, հոտ էրաւ ու ասաց. Հողայ խնի հոտ կու գայ: Մէ մեծ քայմ բերաւ ձգեց

¹ Սգրել. լացը կտրել: — ² խէր, ողորմութիւն: — ³ Բորք, (զարայ ետփու,) անառնոց բնակարան: — ⁴ Թափակեօզ, միակն (ճակտի վրայ) կիկդոփ: — ⁵ Չէն էնել, կանչել: — ⁶ Պէհէյ, տափարն կանչելու համար: — ⁷ Հոտաբոսայ:

դռան ետեւ, որ օշով չկայնայ դուս փախչել: Ու պաշա-
միշ կէնայ ազմզկել¹. պոլ ազմզկեց, էն վերջ էն մարդ-
կանց ձեռք² բերաւ: Չեռաց քուրաքն գոլեց ու շամբույն³
նե զարկաւ մէջն, որ լամ կարմրեցաւ: Ծտեւ եկաւ մարդ-
կանց մօտ տնտղտկելու⁴ թէ՛ դն ա գէր՝ աշեց որ պզտիկն
տահա գէր ա: Գնաց շամբոյն առաւ եկաւ, կարմիր կար-
մրած, էն մարդուն փոյնինի էման մէմ խոթեց որ գլուխ-
նինի դուս եկաւ ու տարաւ քուրաքն գորոխին⁵ վրայ դրաւ.
մանիման⁶ դարձուց, լամ եփեց, քեապապ էրաւ, եղերն
ալ վրայէն ճիճլային⁷: Ծփեցաւ օրայ ու խախեցաւ, վայ
նստաւ ուտելու, համով համով կերաւ, փոյն կրթացուց:
Էն մէկալ ընկրոջ ալ կանչեց, ասաց. Էկէ, էկէ միս ու-
տինք, ուր հոտա շուարած կակնած իս: — Ես միս չիմ
ուտեմ: — Ուր չիս ուտեմ, արի, արի, էգուան ալ քեզի
կուտիմ, մի վախենա: Գնաց ձեռքէն բռնեց բերաւ մօտն
վայ նստեցուց ու իրեն ընկերոջ օտքին կրունկին մեէն ու-
տեցուց իրեն. ինքն ալ ալի կերաւ, կերաւ ու հայմիս պէս
օռնցկետ ետ ինկաւ պառկեցաւ:

Էն ծեր մարդն միտք էրաւ, ասաց. Բա՛, հիմի ես
նոր երթամ, իտա վեր պիտի էլնայ, ինձի ալ պիտի ու-
տայ: Պիծիկմ ալ միտք երաւ, ասաց ինքն իրեն. Համայ,
կեցի, ես քու հախէդ կու գամ: Շիշն օճախին մէջ կրակ
դարձած էր. մէկ ոչխայմ մորթեց ու փոսթն⁸ առաւ նե
փաթութութեցաւ մէջ, միսն փախն⁹ մէջ թաղեց ու գնաց,
գոռոխ կտրած շամբուրն առաւ եկաւ, թափակեօղին՝ որ

¹ Ազմզկել, խարխաբել: — ² Չեռք բերել, բռնել: — ³ Շամբուր,
մէկ կողմը սուր, մէկալ կողմը ճանկ: Անէ. մէկ կողմը ճանկ, մէկալ կողմը
սափակ ձեռքի պէս: Քերոց՝ ձեռքի փոքր ափիշ: — ⁴ Եօշափելով նայել: —
⁵ Հրաշէկ գործելի: — ⁶ Ադին անդին: — ⁷ Վազել: — ⁸ Փոսթ, մորթ:
— ⁹ Փռւտ, տաւրի աղբ: Խուշքի, ձիու աղբ: Կտկտոր, այծու աղբ:
Բէշ, տաւրի գարնան աղբ. զոր իբրեւ դեղ գործ կ'ածեն:

մէկ աչքով ունիր, էնվար նե էզարկ ու քորացուց: Լուսացաւ որայ Թափակէօզն աշեց որ աշին քորացած ա, նէն ու նաս գնաց Թէ՛ մարդուն գտնայ. էն դռիկ նէն ու նաս Թռաւ որ դարբեցաւ, ճայն կտրեցաւ, գնաց դրան ետեւի քայն ետ ձգեց ու դրան վըայ նստաւ ու տաւայն մէ մէկ դուս էրաւ: Պէհէյ, պէհէյ, էրաւ, օջիսայն դուս ելան, էմէն մէկին տնտղկեց, մարդուն չգտաւ, էն չտղն դուս ելաւ ազան տուաւ: Ազան որ տուաւ, բոլոր Թափակէօզնին՝ ինչդռիկ որ կային, մօտ եղան եկան մէ համլէմ, տեսան որ իրենց ընկերին աչքն քորացած ա, ասեցին. Ի՞նչ եղած ա քեզի: — Հոգայ ինսան կայ, լաւ աշեցէք, ասաց: Հոգայ, հունայ Թռան, օջինչ չգտան. էն մարդն տարւին հետ ելած ու փախած էր սարեյն: Թափակէօզնին հոտ էնելով, հոտ էնելով անոր հետքին հետ գնացին: Էն մարդն մէմալ ետեւն աշեց որ Թափակէօզնին կու գան. Թռաւ, Թռաւ, Թռաւ մի կածմ¹ ետ անցաւ էնոնց, ղայրաթ էրաւ որ մէ կածմ ալ անցնի, չկայցաւ, սիյտն պատռեցաւ, տեղն ի տեղ առ Աստուած փոխեցաւ ու Թափակէօզներուն ձեռքէն պրծաւ:

ԺԱ.

Թ Ե Փ Ա Հ Ո Գ Ո Ւ Ն Ն Է Բ Ե Ա Թ Ն

Մէ Թաքաւոյմ կընի, մէ մանչ զաւակով կուեննայ, որ հէչ աշխարհք տեսած չունիր, տան մէջ կուտէր:

¹ կած. բլուր: Ող, ասորերու գլխատանք: Թամբ, սարի գլուխ դուր տեղ: Պառակ, լեռան մէ կողքը: Փուլ, փոփլած տեղուանք: Կապան, կիրճ, բարձրաւանդակ ժայռեր: Քարծայր, կտնծայր, քարի գլուխ, էյնալու գէշ տեղ: Գուր, տափաստան: Օվիտ, (հովիտ) մեծ տափաստան:

լամիր, պառկիր, ոտքն դուռ կոխած չունիր. իրեն տեղին պիլայ վեր քաղել չէր, էման գուլ էր: Մէ օյմ ասեցին. էկէք խոր կարգինք, պալքի մարդ ընի: Հայսնիք՝ կէնին, տղին կարգին. համայ մէկալ օյն կաշին որ, ալի էն գուլն, ալի էն գուլն: Ծօժ, կասին, դու օրեյս՝ տեղին հալայ ձգէիր, վեր քաղէիր, քու հալդ լ՛նչ պիտի ընի ատման: — Հա, օրեյս հայս չի կար, հիմի ալ ես ո՛ւր բանիմ որ: Մէկ էգուանմ կիրակի, որ հաղւերն բոլոր ժամն էին, հայսն մարդուն խաբայ խաբխրայ, դրան մօտն ի վար տանի, դրան որ մօտենայ թէ չէ՝ էման մէմ ուռանցք կու տայ

¹ Անկողինը վերցնել:

² Հարսանեաց արարողութիւնք. հարսն կածնելէն վերջ, կետարբեր կու գայ, կածնողներուն վարձքը կու տայ ու հարսին ձեռքէն բռնած տնէն դուրս կը հանէ, խուռն բազմութեան մէջ ագուռ ագուռ մանր ստան կը փռէ, որ հին ատեն աւելի կը գործածուէր: Հարսն ու թագւորն ժամը կառաջնորդուին. պոսկի խորհուրդն կատարուելէն վերջ, թագւորադարն առաջ կ'անցնի, ետեւէն թագւորն, ատոր ետեւէն հարսն գօտիէն բռնած եւ հարսին ետեւէն ալ հարսնքոյրն եւ թագւորաքոյրերն. առջեւէն ալ կ'երթան մակրտանք (հարսին կողմանէ 7—8 հոգի մարդիկ) խուռն բազմութեամբ եկեղեցիէն դուրս կ'ելլեն: Ժամին դուռն հարսնքոյրն ու թագւորաքոյրերն քաթայ ու շաքար կը փռեն ու տղայքն խառնիճաղանճ կը ժողվեն: Երբ քիչ մը տանն մօտենան, մակրտանք կը կակնին, զոհ կուզեն իրենց կենաց: Խոյ մը կ'առնուն կու գան անոնց առաջ կը մտնեն. մորթողին մէծիտայ մ'ընծայ կու տան: Երբ թագւորին տունը հասնին, դուրս կակնին. թագւորին մայրն դուրս կ'ելլէ, կու գայ իր տղին ճակատն կը պահէ, յետոյ հարսին ու հարսինքրոջ կը բարովէ. սկսւառակ մը լի ցօրենով կու տայ հարսին, որ ագուռով համարձակ չորս կողմ կը փռէ արեւմուտք, արեւելք, հիւսիս եւ հարաւ: Հոս մակարներն փոքր պար մը կը բռնեն, կը կանչեն. Թագւորամայր բարիլուս, բարիլուս, փէշքեաշ կու տամ, փէշքեաշ կու տամ, արի գուս: Վերջապէս թագւորամայրն դուրս կ'ելլէ, գլխուն վրայ կըր սեղան մ'առած, մէջն սկուտող մը քեսահիով ու վարշամակով, կու գայ մանու պարին մէջ տեղն ու անոնց հետ կը խաղայ քիչ մը ժամանակ: Ետոյ բոլոր ժողովուրդն կերակուր վայելէն. վերջ կու գան պարի տեղն, հարսն ու թագւորն կը նստեցնեն ու իրենք պար կը բռնեն տկով ու քեսամաշիով անվերջանալի մինչեւ արշալոյս:

³ Առաջ, ուրիշ օր: Սեղանն վար քաշել, յարդարել. սեղանն վեր քաղել, վերցնել:

էնոր, որ չիմէն դուս կրինկնի. հոն մէմ երկինքն ի վեր կաշայ, մէմալ ծառներուն, արմնայ ու զարմնայ: Կնոջն կաղաշայ, կասայ. Ինձի ագուռմ¹ ալուր, մէկ հաւկիթմ եւ մէ հացմ տու: Էն ալ վերեւանց ծակէն ուն կու.տայ ինչ որ ուզեց. կառնու, կերթայ ու կերթայ, համայ օչ ճանապարհ գիտայ, օչ աս, օչ ան. մէմ երկինքն ի վեր կաշայ, մէմ գետինն ի վար. խելքն թռուցած ունի, չիգտէ նոր կերթայ:

Ելած էր մէ սեղմինի կերթար, մէմալ մէ արջմ ու գեալմ ըաստ եկան իրեն ու մէմալ մէ ուշապմ, իրար հետ էման բանէին, էման բանէին որ կրակի պէս: Էնոնց կասայ. Ձիւրի, ինձ ալ հետուիդ աղբար էնէք: — Դու ինչ իջ իս, որ քեզի աղբար էնինք, թեփահոգի, բերանդ ինկած ա, մեզի հետ բանիս: Էն չաղն էն ալ հաւկիթն խալպաթ ծոցէն դուս հանայ ու վըայ կենայ, սոզոտայ քայմ վեր կալնու, կասայ. Դուք ալ կայնա՞ք քարի մէջէն իրար² տալով ջուր հանել. ես կայնամ: Էն ժում հաւկիթն իրար կուտայ ու կասայ. Աշեցէք, էհէն ես քարին մէջէն ջուր հանիմ: Զույն որ ելաւ, էնոնք արմնցան շատ ու ասեցին. Ատ ի՞նչ ղօչախ³ մարդ ա, որ քարէն ջուր հանայ:

Ետեւ ալի խալպաթ⁴ ծոցէն ագուռմ ալուր դուս հանայ ու սուտ վըայ⁵ կենայ, գետնուցէն հող վեր կալնելու, ու էնոնց կասայ. Դուք ալ կայնա՞ք հողն ալուրի փոխել. ես կայնամ: — Թէ որ ձեռքիդ մէջ ատ հողն կայնաս ալուր դարձնել, կասին, քեզի օրթախ կէնինք: Թե-

¹ Ագուռ, մէկ ձեռքն կամ երկուքն ի միասին որչափ որ կ'առնուն: Բռու մը (խոր) մէկ ձեռքն որչափ որ կ'առնու: Պտեղ մը, պտղուց մ'(ալուր) քիչ մը, երեք մատով որչափ որ կ'արելի է: Անթ, անթեւ, երկու ձեռքով որչափ որ կրնայ մարդ գրկել:

² Իրար տալ, սխմել: — ³ Բաջ: — ⁴ Գաղտնի: — ⁵ Վըայ կենալ, ծախել, խոնարհել:

փահոգին ձեռքն բանայ որ ալուր ա դարձած. էնոնք կաշին ու արմնան ու զարմնան, կասին. Բեզի Հիմի աղբար կէնինք: Էն օյն ասման անցաւ. մէկալ օյն կասին. Նրթանք փատի: Պատրաստուին երթալու: Թեփահոգին կասայ թէ՛ Պտանի ինչքան չուան կայ, իրար կցեցէք, որ ես մարին պիրատի շալկիմ պիտի: — Լաւ կասին էնոնք ալ, ու ճանապարհ կենին կերթան:

Հասնին օրայ մարին, իրեք աղբայն կանցնին ծառներուն ետեւն ու կացին չափին. Թեփահոգին իման կակնած ա, խօսել պիլայ չի: Էնոնք կասին. Աղբար, դու է՞նչ բանել չիս, իման շուարած կակնած իս: — Ի՞նչ էնիմ, կացին զայնում, համայ վախենամ թէ՛ մարին պիրատի իրար խառնիմ: — Աման, աման, լուր է, կասին, մարին մեզի ալի պէտք ա, մեք քու շալակդ ալ կէնինք, տեղդ վայ նիստ: Փատէն դարձան եկան ու էնոր հէջ ալ շալկեցուցին ոչ, վախեցան թէ՛ պիրատի մարին շալկայ կու:

Մէ օյմ ասեցին երթանք այտն քայ նետելու: Գնացին. իրեքն նետեցին, սրէն եկաւ Թեփահոգուն, ասեցին. Տէ՛, նետա՛, ո՞ր ես շուարած: — Նետիմ, համայ վախենամ թէ՛ քայս երկնքին դպչի ու փլչի վրէնիս ի վար: — Ամանիկիտի, մի նետե աղբար, թէ չէ պիթուես ալ գնացինք:

Էն իրեք աղբայն կու գան տունն, խորհուրդ կէնին իրարու մէջ, կասին. Ատ ի՞նչ ուժով մարդ ա, ատ սունդին մեզի զայ կէնայ, էկէք մեր գլխուն մէ ճարմ գտնունք: Միտք կէնին ու կասին. Էկէք, շամբուրն շողմնունք, պառկի օրայ տանինք միսն զայնունք ու սրպանինք էնոր: Թեփահոգին կիմանայ, տեղէն վեր կենայ, իրեն տեղն մէ խունջմ¹

¹ Խուռնջ, ծառի կոճղ, քիւթուկ: Ռի, ծառոց ոտտերէն եղած փայտ: Կեւեւ, ճեղքուն թոյլ փայտ: Ծռծռփ, դիւրավառ մանր փայտ, խոչ. խէզ. Չող. Գերան. Կոնտ:

բերայ վայ դնայ ու ինքն ալ կերթայ սխիրն փաթուծուի ու պուճախն կակնի: Էնոնք շողջած շամբուլն բերին նե զայնուն խուռնինի ու կերթան, գիտին թէ թեփահոգին մեռաւ: Մէկալ էգուանն թեփահոգին վեր կեղնայ կու գայ իրեն ընկերտանց բարեւայ, կասայ. Աս գիշեր ինծի լուերն հոգիս հանեցին: Էնոնքն ալ բարեւն կառնուն ու զարմնան թէ՛ որման բան ա, որ չէ մեռած:

Էն չաղն կասին. Եկէք խալկինն ջուր եռ հանինք ու տանինք լնուկը վրէն, որ խաշի ու սատկի: Թեփահոգին կիմանայ ալի ու թազչի: Էնոնք եռ ելած խալկինի ջուրն կառնուն կու գան, վեթին խնջին վրէն ու փախչին կու գան. գիտեն թէ՛ թեփահոգին մեռաւ գնաց: Մէկալ էգուանն թեփահոգին կեղնայ կու գայ իր ընկերտանց բարեւայ, կասայ. Աս գիշեր իժով քիյտնած էի:

Էնոնց ճայն կտրի, թեփահոգուն կասին. Ի՞նչ եղաւ, եղաւ, եկէ բաժնուինք: Էն ալ օջինչ չունիր ու կասայ էնոնց. Լաւ, բաժնուինք, համայ իմ տունս հեռու ա, իմ շէանս վո՞վ տանի: — Մենք տանինք, կասին էնոնք. դու մի դայտ էնել: Էն ժուժ բաժինք կէնին ու թեփահոգումէն վախենալուն, էնոր ալ բաժին հանին: Թեփահոգին դայտակ իրեն տունն կերթայ, էնոնք ալ իրեն շէանն շալկին ու ետեւունց կերթան: Դուռն որ հասնին ու չին, կաշին որ թեփահոգին պաշամիշ երած ունի, զամէն էման սրայ որ. էնոնք վախին, շալկինն հեռուն վայ դնին ու կուծէկուծ փախչին տա փախչին:

Ճամբէն որ էման փախչէին, մէ տէյտէյժ րաստ կու գայ, կասայ. Ծօ՛, մանչեյ, խէյն ըլնի, ի՞նչ եղած ա, որ իտման փախչիք դուք: — Մի՛ ասե, Տէյտէյ, էման մէ գէշ մարդ՞մ կար որ, էնորմայ վախեցանք, շալկիս վայ լցանք ու փախանք: — Դուք էնորմայ ուր վախենայիք, էն

ի՞նչ մարդ որ, էն թեփահոգին չէ՞ մի. հայտէք երթանք, ես ձեզի հետ իմ: — Ձէ, Տէյտէյ, ի՞նչ կասես ասա, մենք գալ չինք: — Ձուանն բերէք իմ մէջքս կապիմ, ես առաջ կանցնիմ, դուք ալ ետեւէս եկէք, միք վախենալ: Տէյտէյն առաջ կանցնի, իրենք ալ ետեւունց կերթան սիյտեյն դող: Է՛ն տեղ որ մօտիկցան, աշեցին որ թեփահոգին ձեռուին ետ ունի ծալած, վերայ զամէն սրայ: Էնոնք տեսնուն թէ չեն, տէյտէյին լուր կենան, իրենք էման փախչին որ, զիտես թէ, ետեւէն հետ դնող կայ: Կէս սահաթուան ճանապարհ գնացին, հէչ ետ աշեցին ոչ. մէմալ աշեցին որ, Տէյտէյն կորած գնացած էր: Իրենք թեփահոգումէն խալսեցան ասման. թեփահոգին ալ գնաց իրեն տունն, մարդու պէս ապրեցաւ:

ԺԷ.

Ս Ը Ռ Լ Ի¹ Բ Է Օ Ս Ի Ն² Հ Է Բ Ե Ա Թ Ն

Մէ թագաւոյն կըլնի, իրեք մանչ կունենայ, իրեք ալ աղջիկ: Մեռնի օրայ, օսէաթ³ կէնայ իրեն մանչերուն ու կասայ. իմ աղջիկներուս վով որ կուգայ, տուէք, չէ՞ մի էնէք, մի դարձնուք ետ:

Թագաւոյն մեռնի կերթայ. մէ դեւմ աղուէսի կերպարանօք կու գայ մեծ աղջկան ուզելու: Մեծ աղջայն դէմ կակնի, չի տա, կասայ. ի՞նչ կարելի բան ա, որ մեր քոյն դեւի տանք, ատ չըլնալոց ա: Դեւն կու գայ

¹ Սըռլի, հնարք ունեցող: — ² Բէօսայ, անմօրուք: — ³ Օսէաթ, կտակ:

միջնեկ աղբօյն. էն ալ չի տա: Ըն վերջ կու գայ պիծիկ աղբօյն, էնորմայ խնդրայ: Ըն կասայ. Դմ հօյս օսիաթն աս էր թէ՛ վով որ դայ աղջիկներուս ուզայ, ուն սուէք, չէ մի էնէք: Ու քոյն կառնէ դեւին կու տայ. էն ալ կառնու աղջկան, ումուղին ձգայ ու փախչի:

Կանցնի երկու օր, ուրիշ դեւմ կու գայ արջու ղըլավաթով ու միջնեկ աղջկան կուգայ իրեն: Մէկալ երկու աղբայն ալ չեն խառնուիլ ու պիծիկ աղբայն դէմ կենալ չի, ուն կու տայ էնոր միջնեկ քրոջն: Կանցնի երկու օր, մէ դեւմ ալ կու գայ գեալու ղըլավաթով, էն պիծի աղջկան կուգայ: Պիծի աղբայն ալի հա՛ կէնայ ու քրոջն ուն կու տայ. բոլորէն ալ խալի, ինքն մնայ մէննակ տրտում. տխուր:

Մէ օյմ կենայ կերթայ օյսի. մարիներէ կանցնի, պու տեղեր քալէ, կու գայ մէ գետիմ մօտ կանի. կաշայ որ մէջէն մէ ուռնտ բանմ աղջկայ կերպարանքով կերթայ դարվար ջրին երեսն: Կզմայլի շատ ու կերթայ, ետեւէն թռչի, կերթայ կառնու, նե դնայ ծոցն ու ետ դառնայ: Կու գայ տունն, օչում ասել չի, եղբրտանց կասայ. Ես կու բաժնուիմ: Ընոնք չին իրեն ականջ էնել, իրեն բաժինն կառնու կերթայ հեռու հեռու երկիրներ: Շատ կերթայ քիչ կերթայ, շատ կերթայ քիչ կերթայ, հասնի մէ քաղաքմ, իսկի մէկ ինսանմ չի տեսնուլ, ջու¹, վէրանայ². պիծիմ ալ քալայ, մեծ մեծ տներ կանխած ին ուռնտ ուռնտ ճամբէներով, համայ օչով չիկայ: Մէկ մալ մէ բանձր սուռնմ ի վեր վեր կաշայ այվանն³ ի վեր, մէ կինմ տեսնու, որ իրեն կասայ. Աղբար, դու իսա ժա-

¹ Զօլ. անպատու — ² վէրանայ, անէն: — ³ Այվան, վերի դասիկոն, (մեծ պալատն):

մանակս իսանի ի՞նչ բան ունես: Վար կիջնու շտապով դուռ բանայ, էնոր նե կառնու. վայ նստին, խորոթին օրայ տղէն ճանչայ որ իրեն մեծ քոյն ա, իրար ճիտն փատթին ու կու լան: Ետեւ ոտուին լուանայ ու հաց վայ դնայ, կասայ. Աղբար, մէմ ինծի ասա, դու ի՞նչ¹ իսանի եկար, գէշ երկիր ա: փեսէդ դեւ ա, քեզի տէրոր իրկուան չիմ կայնա պէհել, քաւէլ² քեզի խախրի մէջ պէհիմ: — Ձէ, ես էնոր լաւութիւն ունիմ էրած, էն ինծի ուտել չի:

Իրկուան որ կրնի, դեւն կու գայ տունն ինի նե մտնու, կաշայ որ մարդ կայ, վրէն թռչի թէ՛ ուտայ: Կնիկն էնոր բռնայ ու կասայ. Կեցի, կուտես համայ բկիդ չընկնի, հա՛, մէմ լաւ աշա՛ թէ՛ ատ վով ա: Դեւն պիծիկմ ալ կաշայ, ճանչնայ. Վայ, կասայ, քա՛, ուր ինծի չէիր ասել, աս իմ աներձագս ա, քիչ մնաց. ատ որ ուտէի: Չեռքէն բռնայ, կասայ. Բարի տեսանք, բարի տեսանք, աներձագս, ու պոլ խորոթին հետրար: Մանչն կասայ թէ՛ իսպէս իսպէս բանմ գաւած ունիմ, չիմ գիտել թէ՛ ի՞նչ ուժ ունի. ծոցէն հանայ, ցուց կու տայ: Լաւմ կաշայ, կաշայ դեւն վրէն ի վար, գիտիմ հիմի, կասայ. Մեք իրեք աղբար ենք, իրեքս ալ քու քուրերդ առած ունինք. միջնեկ աղբայս իս տեղէս երկու ժամուան ճանապարհ հեռու ա, էնոր մօտ գնա, էն չիգտայ. պիծի աղբոյս տեղն էնորմայ խրատ առ, կերթաս էնոր մօտ, էն քեզի էմէն բան կասայ: — Լաւ, կասայ, տղէն, ատման էնիմ:

Մէկալ օյն տղէն քրոջմէն բաժնուի, կերթայ միջնեկ քրոջն գտնելու: Երկու սահաթ կերթայ, չի երթայ, մէ գեղմ՝ րաստ կու գայ, մտնու մէջն, քալայ. մէ կինմ

¹ Ի՞նչ, ինչպէս: — ² Բաւէլ, միայն թէ:

տեսնու իրեն, կասայ. Աղբար, դու իսա տեղուանքս ի՞նչ բան ունես, դու ճրման եկար իսանիս, դեւերուն շնչէն ժժմունք¹ խթխթալ² չի, դու ի՞նչ վախեցար ոչ եկար: Աս իրեն միջնեկ քոյն էր, իրեն տուն, տեղ կէնայ, վայ նստին: Իրկուն որ կըլնի, քոյն կասայ. Գիտես աղբար, էկէ քեզն պէհիմ³, փեսէդ դեւ ա, հիմի կու գայ քեզն կուտայ: — Չէ, կասայ, աղբարն, ինծի մի՛ պէհե, ուտայ, ուտայ թող: Պահմ վերջ դեւն կու գայ նե մտնու, տիանու որ ուրիշ ինսան կայ, պիծիմ կաշայ, կաշայ, ճանչնայ որ իրեն աներձագն ա. Բարով, բարով, կասայ: — Ասծու բարին: — Դու իսանի ի՞նչ ման կու գաս: — Ի՛, իշթայ, իսման իսման բանի համար եկած ինկած իմ: Հանայ ծոցէն քիսբաթն⁴, ցուց կու տայ իրեն: Մէկմ լաւ կաշայ ու կասայ. Աս օշով չեգտայ, մինակ իմ պիծի աղբայս գիտայ: Ինոր տեղն խրատ կու տան ու ճամբին:

Տղէն կերթայ պիծի քրոջն ալ գտնու փեսին հետ. շատ սիրով նե կառնուն⁵: Վայ նստին իրար կարօտն կառնուն, ետեւ տղէն կասայ փեսին. Իսման իսման բանի համար եկած իմ, էմէն աշխարհք ման եկայ, մարդ չկայցաւ ասոր զօրութիւնն իմանալ. դու պալքի գիտիս: Փեսէն կառնու ձեռքն, մէմ լաւ վրէն ի վար կաշայ, միտք կէնայ ու կասայ. Ասոր տէյն հող չա, դու ալ չես կայնայ երթալ. չունքի ասոր տիրոջ հողն սըռլի ա, չես կայնայ նէն անցնիլ. պէտք ա մէ լաւ ձիմ հեծնուս, քառսուն չիպուղ էնոր զայնուս, էման զայնուս, էման զայնուս, որ ձին փրփրայ ու թեւեյն դուս գան, օդէն ֆղայ⁶, կանցնի տիրոջ հողին մէջ:

¹ Ժժմունք. կենդանիք. զեռունք: — ² Խթխթալ. տեղէն շարժիլ: — ³ Քիսբաթ. պատկեր: — ⁴ Նե առնուլ, բնդունիլ: — ⁵ Ֆղալ, թռչել արագ (թռչնոց):

Տղէն նստի ձիուն վրայ, քառսուն ղամէն¹ ձիուն որ կու տայ, ձին օդն կեշնայ, թեւ կառնու, թռչի կերթայ սրռի քէօսին ղունաղին² մօտ կակնի: Ձիէն վար կիջնու, կաշայ որ դուռն ասլանմ³ եւ ղոջմ⁴ կապած ին. ասլանին առջեւ խոտ կար, ղոջին առաջն ալ միս. միսն վեր կախու՝ ասլանին առաջ ձգայ, խոտն ալ ղոջին առաջ ու ինքն նե մոնու տունն: Քէօսէն նոր պառկած էր. ատ մէմ որ պառկիր ոջ, օխտ օր քուն կրնիր: Հող տեսու մէ աղջիկմ, շատ ռունտ, իրեն ման եկածն էր. քիւրաթն որ հետն բերած ունիր, իշթայ ատորն էր. քառսուն օրէն քէօսին հետ կարգուիր պիտի, համայ ինքն կուգէր՝ որ իրեն խախողմ ընիր: Տղէն աղջկան հետ խօսի ու կասայ. էս քեզի իս տեղէս խալսիմ պիտի: — Դու ինծի չես կայնայ խասել, կասայ աղջիկն, հողայ քէօսէմ կայ, իրեն էմէն բանն սրռի ա: Թէ որ կուգես ինծի խասել, անկաճ էրա. վար գումն ձիմ կայ առաջն միս, ղարլանմ⁵ եւ ասլանմ կան առաջնին խոտ. դու գնա էնոնց դարմաննին⁶ փոխա, ձին քեզի ինչոր մուրատ կուգես կու տայ:

Տղէն կերթայ նե մոնու՝ գումն, ձիուն առջեւէն միսն կառնու՝ ասլանին ու ղարլանին առաջ ձգայ, խոտն ալ տանի ձիուն առաջն: Ձին մէկէն ի մէկ խօս կեշնայ. Այ ինսանօղլի, կասայ, ի՞նչ մուրատ կուգես ինծիմայ: — Ես իսքան տարի ման եկայ, իմ խնդրածս գտայ, հիմի չիմ գիտել թէ՛ ի՞նչո ազատիմ: — Ես երսուն տարի իմ տիրոջս ծառայած իմ, հիմի ի՞նչլ էնոր կոխիմ. համայ դու որ ինծի սէր, լաւութիւն ու բարութիւն

¹ Ղամի, խարազան: — ² Ղոնաղ, բնակարան: — ³ Ասլան, առիւծ: — ⁴ Ղոջ, խոյ: — ⁵ Ղարլան, վագր: — ⁶ Դարման, անասնոց կերակուրն: — Օղուանք, կոճու ապուր: — Լակակել, շան կերակուրն:

ցուց տուիր, որ ես անօթի, իսքան վախտ աչուիս դուս էկած էին, ես ալ քեզի մէ լաւութիւնմ էնիմ¹։ Գնա տունն, քէօսին թարաքն² մէ քայմ կայ, մէ սանտիյմ³ եւ մէ պիծի շուշէմ ջուր, ատոնք հետդ առ, ձիուդ հեծիր ու փախիր։ Չին ալի կասայ տղին։ Դտա ջորուդ կը տեսնուս, ատ քէօսին խապար կէնայ, ետեւէդ կու հասնի. դու լաւ աշա, տեսնուս որ ետեւէդ եկաւ, դու քայն ետ ձգա, գուռ⁴ քար կտրի⁵, էն ջարդայ ու կու գայ։ Դու աշա, թէ ալի կու գայ, սանտիյն ետ ձգայ, մարի դառնայ, էն ջարդայ կանցնի. դու շուշին ջույն ետ լից, ծով կու դառնայ. դու կանցնիս կերթաս քու հողդ, էն ալ քեզի չի անցնի։ Ծնորհակալ կըլնի տղան ձիուն ու շուտ կերթայ թարաքին քայն, սանտիյն ու ջրով շուշէն վեր կալնէ, նստի իրեն ձիուն, աղջկան ալ գաւազն⁶ կառնու, օձն ղամջի կէնայ, փախչի տա փախչի։

Կանցնի իրեք օր, քէօսին թօփալ ջորին կիմանայ եղածն, էման խրինջայ, էման խրինջայ, էման ոտուին կունտեիքին⁷ զայնու, որ քէօսէն ձենէն ու դբդբունէն զայթի, վեյ թռչի, կաշայ որ աղջիկն չկայ. կու գայ գումն, ձիուն, ասլանին ու ղարլանին նեղուորի կու թէ՛ ուր ինծի խապար չէիք էնել։ Ինոնք խօսեցան. Մենք, ասին, իսքան վախտ անօթի ու ծարաւ կենալով՝ աչուընիս դուս էկած էին. էն տղէն որ մեզի աղէկութիւն էրաւ, մենք ուր իրեն ճանապարհ իրատ տայինք ոչ։ Քէօսէն նեղուորի շատ ու թրքանայ⁸, համայ ի՞նչ էնէր. նստի թորալ ջորին ու ետեւնուցէն հասնի զորդշունի

¹ Թարաք, տան կամ սենեկի մէջ սարքուած տախտակ, վրան բաց։ —

² Սանտի։ — ³ Գուռ (քար), ապառաժ։ — ⁴ Կտրիլ, դառնալ։ —

⁵ Կաւազ, ետեւն նստելու տեղը։ — ⁶ Կունտեիք, գոմին տակն հաստ տախտակներ, որոնց վրայ պառկին կենդանիքն։ — ⁷ Սաստիկ բարկանալ։

պէս: Վեց սահաթ կերթայ չի երթայ, քիչ մնայ որ դեւին ձիուն ժմնայ¹: Մէմալ ձին խօսի ու կասայ տղին. ինսանողի, ետ աշա հալայ, քէօսէն եկաւ: Տղէն հէմէն քայն ետ² ձգայ, գուռ քար կտրի չոյս բոլոր. քէօսին ջորին ջարդայ ու կանցնի: Տղէն կաշայ որ չիլի, սանտիյն ետ ձգայ, ետի դինն փիթուն մարի դառնայ. ջորին էն ալ ղայրաթով կոտրայ ջարդայ կանցնի: Էն ժում տղէն շուշին ջույն ետ լնայ, մէմալ ետեւն ծով դառնայ. ինչդ որ ջույն ետ լնուլ չի, մէ կաթիլմ ալ իրեն առաջն կիննի. մինչուկ որ ինքն պիծի կէօլէն³ անցաւ չանցաւ, քէօսէն եկաւ անցաւ իրեն, մէ կաթմ⁴ ալ մնացած էր դեւին հողն կոխելու. հէմէն թուրն քաշայ՝ զայնու սրպանայ տղին, կտոր կտոր կէնայ, լնու խուրձին, ձիուն վրայ ձգայ, ղամչիմ ալ զայնու օռուն, հայտէ. ինքն աղջկան կառնու կու գայ տունն:

Էն ձին կերթայ կերթայ, աղուէս դեւին դուռն կակնի, տղին փեւին: Տղին քոյն դուս կելնայ, կաշայ որ ձին եկաւ, աղբայն չիկայ ու հապուկային մէջէն արուն պլայ⁵, կու լայ մաղկտի, կասայ. քանոր երթամ, աղբայս սրպանած ունին: Իրեք դեւէյն մօտ⁶ կըլնին կու գան թէ՛ ինչ էնին: Պզտիկն կասայ կնկան. Դու կայնաս իտոր անդամին իրար մօտ դնել էմէնն իրեն տեղ, միսն մօին, ջիւն ջիւն: Էն էման որ կէնայ, մեծ դեւն շուշէմ դեղ կառնէ, փետուլով մարնուն քսայ. յօդէյն իրար կպչին, կըլնի ռունտ մեռել. դեղմ ալ որ խմցնու, տղէն վեր կելնայ կակնի, իրենց հետ հաց կուտայ. ու քոյն խիստ խնտայ ու ճօշանայ:

¹ Երթալ հասնիլ: — ² Ետեւն ձգել: — ³ Լիճ: — ⁴ Կաթ, բուր: — ⁵ Պլալ, ճլալ, հոսել: — ⁶ Մօտ ինիլ, ժողվիլ. մօտ էնել, ժողվել:

Դեւեկն խորհուրդ կէնին թէ՛ մինչուկ որ քէօսին սրուն չեմացուի, աս բանն չէ կարելի: Տղին կասին. Դու ալի գնա առջի ճամբով, քէօսէն քուն կընի, դու աղջկան ասա որ նէ ուտայ նէ խմայ, նէ հետն խօսի, միշուկ որ սրուն իրեն չասայ: Տղէն կերթայ, աղջկան էման կասայ ու ինքն դուս կելնէ: Բէօսէն զարթի, կաշայ որ աղջիկն տխուր ա. Դու ի՞նչ եղար, կասայ էնոր, նա կուտես, նա խմես... Հալպաթ դու ի՞նչ եղար: — Զի՞գտես ըմպայ, ես մէ բանմ կուզեմ քեզմէ, քանի որ մենք երկուքս մէկ պիտի ընինք, իրար ընկեր պիտի ընինք, առանց ասոր չինի: — Է՛, ի՞նչ կուզես, ասա: — Ես կուզեմ որ քու սրուդ, քու հոգիդ, քու ուժդ ինծի ասես: — Բա՛, չէ՛, չէ՛, ատ ի՞նչ կարելի բան ա: Աղջիկն որ պու զօրեց, տեսաւ որ չինի քէօսէն, ասաց. Դմ սրուս, իմ հոգիս տի՛հա օտին թարաքն ա, զուժիմ կայ, էնոր մէջն ա. բաց, կարմիր քայմ կայ, էն ալ բաց, պիծի ճնճողուզմ կայ մէջն, իմ հոգիս էնոր մէջն ա. էհէն ասեցի: Աղջիկն չի աւտալ, գիտայ թէ սուտ ա. մէ օյմ որ քէօսէն քուն կընի, կերթայ զուժին բանայ, ճնճողուզին ճիտէն¹ պիծիկմ իրար կու տայ, ետեւ կու գայ կաշայ որ քէօսէն կէսմ մեռնելու դուռն հասած ա, կիմանայ որ շիտակ ա:

Կանցնի երկու օր, մէմալ կաշայ որ էն տղէն առջի հեղի պէս ձիու վրայ արծուի լման ֆղալով² հասնի իրեն մօտ կազնի. քէօսէն լոկոր³ պառկած էր: Աղջիկն տղին կասայ թէ՛ Էմէն բան իմացած իմ քէօսին: Կերթայ զուժին⁴ բանայ ճնճողուզին ճիտն իրար տալուն պէս՝ սատկի:

¹ Ճիտ. վիզ. պարանոց: — ² Ֆղալ, սրանալ: — ³ Լոկոր, դեւեր: — ⁴ Ղուժի, տուժ:

կերթան քէօսին մօտ, կաշին որ պաղած, չորցած պրծած ա: Կերթան գուփն օրայ, քէօսին ձին խօսի ու կասայ. քէօսին սրպանեցիք, չէ, լաւ էրիք. իտա ջորուդ ալ մինչուկ օր չսպանէք, չինի. ատոր սրուն ալ էն ղութուն մօտ ուրիշ ղութիմ կայ, ղութուն մէջ սեւ քայմ կայ, քարին մէջ սեւ ագռամ կայ, էնոր հոգին ատոր մէջն ա. ատոր ալ ճիտն իրար տուէք, ջորին սատկի. ու հիմի ղարլանին ու ասլանին զինձիւնին կտրեցէք, լուր կեցէք երթան, ա՛լ օչինչ չին էնել. դուք ալ աս երկրէս հեռացէք, դու ինծի հեծիր, աղջիկն ալ քու ձիուդ հեծնայ, երինք ու փախչինք: Տղէն էման կէնայ. կու գայ էն աղջկան հետ իրեն իրեք դեւ փեսենուն մօտ, հուն տուն տեղ կըլնի ու էն ձին ալ էմէն մուրատ կու տայ իրենց:

ԺԸ.

ՈՒՇԱՊ ԱՂԶԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆ

Մէ գեղեմ մէջ մէ մայմ կըլնի, իրեք մանչ կունենայ, համայ հէչ աղջիկ չունիր: Մանչին մեծնան, կենին կերթան ղուրպաթն փարայ վաստկելու. տարուէ տարի կու գային, կերթային: Համայ ի՞նչ էնիմ որ, մօյն սիյտն հէչ տեղն չէր, լաց ու օղբ ունիր իժիր ու կասէր. Տէր Աստուած, ո՞ւր ինծի դու մանչ պոլ տուած ունեք ու աղջիկ հէչ տուած չունես. ինծի մէ պղծիկմ տու: Ասման կասայ ու փառք չի տայ Աստու թէ՛ Տէր, գու գիտես, քու կամքովդ ըլնի թող:

Աստուած կիմանայ աս կնջ ինդրուածքն, մէ աղջիկմ կու տայ, համայ ուշալի ճինս: Տղէն որ մէ տարե-

կան կրնի, մօյն ծիծն դուս քաշայ, կուտայ: Մայն կասայ. Կե՛, օրդիս, կե՛, մէ ծիծս ալ քեզի համար աս իրեք տարեկան որ կրնի, մէկալ ծիծն ալ դուս քաշայ, կուտայ: Տաս տարեկան որ կրնի, մէ օյմ՝ մանչեյն դուս ելած էին, կրնկնի մօյն վրէն ու փիթուն կուտայ, մէկ օսկոյնին մնան կու: Մանչեյն մէմալ կու գան կաշին որ, մօյն կերած ունի աղջիկն, ա՛լ նե չին մտնուլ, փախչին ու փախչին, կերթան ղուրպաթն ա՛լ գալ չին:

Կանցնի մէ տարիմ, մեծ աղբայն կասայ. Մէմ երթամ աշիմ թէ՛ մեր քոյն ի՛նչ եղաւ: Կու գայ նե մտնուտունն, քոյն սիրով դէմ կենայ, ճիտն¹ փատթուի, տեղ կէնայ, վայ նստին: Բոյն կասայ. Ես երթամ Զույն², դու հացդ կե: Աղբայն միտք կէնայ միտք կէնայ, կասայ. Ի՞նչ էնիմ, ի՞նչ երթամ, աս ինձ ալ կուտայ: Ո՛վ Տէր, կասայ, աս ի՛նչ ծանր լուծ՝ տուած ունես

¹ Ճիտ, վիզ, պարանոց, — ² Զուր բերելու երթալ: Փատի գնաց: — ³ Լուծ, երեք արշին երկար փայտ, որուն երկու ծայրերն զոյգ մը ծակեր կան: Հարօր, արօր. ա. Համձող, հինգ արշին երկայն ձող, որ արօրին գլխաւոր մասն կը կազմէ. բ. Մաճ, արօրին վարի ծայրէն անցած փայտ, որմէ երկրագործն կը բռնէ վարելու համար. գ. Առատան, ամուր փայտ սրածայր, արօրին վարի մասն, որ հողն կը պատռէ. դ. Խոփ, հաստ սրածայր երկաթ, որ առատամին ծայրն անցուած է. ե. Թուր, այն ամուր փայտն, որ առատամին ու համձողն իրար հետ կը բռնէ. զ. Թուրաղբար, քիչ մը փոքր, որ թուրին քով նոյն ծառայութիւնը կը մատուցանէ, է. Աքաւաւ, թուշոյ ձեւ փայտ, որ թուրին վերի ծայրն հաստատուած է ամուրթեան համար. ը. Անտրիւ, փայտէ օղակ, որ փաք փոկով մը լծին անցած մէջտեղէն՝ կը կապուի արօրին հետ. թ. Մալիս, բարակ փայտ մը, որ անցուած է արօրին ծայրէն կանտրիւն բռնելու համար. ժ. Սամիք, կեռ ամուր զոյգ փայտեր կամ երկաթներ, որոնք կ'անցնին լծին ծակերէն. եղան պարանոցն կապելու համար. ժա. Սամուաք, թեւ կամ կանեփ, որով սամիներուն վարի ճութերն իրար կը կապեն. ժբ. Դնչանոց, ուռիէ գործուածք, որով եզներուն զնչերն կը կապեն կալի մէջ որան չուտելու համար. ժգ. Փոկ, կաշիէ ոլորուն հաստ չուան, որ լուծն կամին հետ կը կապէ կալին մէջ. ժդ. Մոկոշ, ձեռքի թեթեւ աման, կալի կամ տան մէջ աղբ կամ գառ(շիւղ) վերցընելու համար:

ինծի, դու ինծի խապլա էմէն չարէ: Մէ բանմ միտքն
կինկնի. վեր կենայ, մէ շալվայմ մոխրով լիք լնայ ու
տանի առէքէն¹ կախ կէնայ ու դուս թռչի դուռնինի:
Աղջին կու գայ ջրէն, ամիլիքն² վայ դնայ, կաշայ, աղբայն
չիկայ. վեր կաշայ որ, առէքէն կախուած ա. ինչդ որ
մէմ վեյ թռչի խածայ մոխիյն բացուի, լցուի աչուին,
քորանայ, վայ կինկնի:

Պահմ ետեւ աղբայն կու գայ, կաշայ որ, քոյն քո-
րացած ինկած ա, համայ ալի վախենայ: Ասոնք իրեք շուն
ուռէին, էսոնց որ կանչէին ո՛չ, ուր տեղ ընային, իրեք
աւուր ճանապարհ ալ թող հեռու ընային, կիմանային,
հասնէին, կու գային: Տղէն կանչայ էսոնց ու կասայ
ամուր ձէնով.

“Օ՛չ, հասան,
Գեալ ու պասան³,
Զու տէյդ կերան,
Մէջն խորիսան⁴,”

Ինչդ որ աս կասայ ու չի՝ կայծակի լման հասնին
շնեյն, կու գան մօտն կակնին: Իզին կէնայ էսոնց, վրայ
թափին, էն ուշապ աղջկան բզիկ բզիկ, փետ փետ կէնին
ու լափին: Ասով էն գեղն էն ուշապ աղջկանմէ խալտե-
ցաւ ու իրենք հանգիստ վայլեցին:

¹ Առէք, տան մը ձեղուն: Բ. Նշանակ՝ բերնի քիմք: — ² Ամիլիք,
ջրոյ ամաններ: Ջրկրիչ, գործի, որով ամիլիքն կը վերցնեն ուսի վրայ: —
³ Պասան կամ՝ կուտուն, փոքր շան անուն: — ⁴ Խորիս կամ՝ խորիսան:
եղէ, ալիւրէ եւ մեղրէ շինուած, զոր խմորեղէններու մէջ կը գնեն:

ԺԹ.

Տ Ա Մ Ղ Ա Լ Ի Ի Ն Հ Է Ք Ե Ա Թ Ն

Մէ քաղքիմ մէջ կար մէ օրբեւարի կնիկմ, մէ մանչմ ունիր անունն Չագոյ. աս մանչս էմէն օր ոյսի կերթար, մէ բանմ բերէր ու էնով կապրէին: Ատ քաղքիօք մէջ ալ մէ Թագաւոյմ նստիր, իրեք աղջիկ ունիր, մանչ հէչ չուներ:

Մէ ցմ աս աղէն ալի կերթայ ոյսի: Ծամբէն էման ծարւի, էման ծարւի, ասելով չիլնի. կու գայ մէ հորիմ մօտ, համայ խորունկ ա, խմել չիկայնայ, մէջն ի վար նե մանու, կիջնու ջրին քով. տեսնու որ, մէ մեծ դեւմ նստած ա, մէկ ծնկին վրայ ունտ աղջիկմ կար, մէկալ ծնկին վրայ ալ մէ գորտմ. առջեւն ալ ինչոր ասես կար, արծաթ մի կասես, օսկի մի կասես, ալմաս, ակինթ, գոհար ու էմէն բան, մարդու գլխով ալ լիքիքն էր: Դեւն կասայ մանչուն. ինսանօղի, իսոնց ղին ունտ ա, լաւ ջուղապս տու, դէ չէ քու գլուխդ ալ իտոնց պէս կերթայ: Տղէն միտք կէնայ միտք կէնայ ու կասայ. Ռունտն ի՞նչ իկայ, ինչոր մէ մարդում սրտին դուր կու գայ՝ ունտն էն ա: — Ի՛, լաւ ջուղապ տուիր, տէ ուզա ինծիմէն, ինչ մուրատ որ կուզես՝ կու տամ: — Բու սաղութիւնդ կուզեմ, ուրիշ օչինչ: — Երբոր էման ա, էհէն քեզի իրեք հատ մաղ, կարմիր, ճերմակ, սեւ. ատով քու ուզածդ ճարես, մուրատիդ հասնես: Տղէն շորհակալ կընի դեւին ու դուս կենայ:

Դուս որ կենու՝ մէ մարդմ բաստ կու գայ իրեն, կասայ. իժով պապակած իմ, մէմալ ես իջնում հոյն, ջուլ խմիմ: Մի՛ իջնու, կասայ իրեն աղէն, Թէ չէ չես

կայնայ դուս գալ: Ըն մարդն անկաճ էրաւ ոչ, նե մտաւ. էն տեղ դեւին թայս ջուղապ դարձնայ, կը մեւնի: Ինքն էն կէտուն կարմիր մազն դուս հանայ, կանչայ. Կարմիր ձի՛, մէմալ կաշայ որ, այեարլի ձիմ՝ աչուին կրակ ու բոց կտրած, կու գայ առջեւն կակնի. նստի վըէն ու հայտէ: Էման կերթար, էման կերթար որ, երկնուց. երեսէն հաւքի¹ լման Ֆղար². կու գայ, կու գայ, Թագաւորին զունդին մօտ կակնի. ռո՛ւնտ պաղէմ ունիր բանձը որմով պատած: Ըն տղէն ձիով մէ երկու հեղ կերթայ կու գայ, կերթայ կու գայ, էման մէմ վեյ թռչի որ, որմէն նաս կանցնի, պաղէն տակն ու վըայ կէնայ, ինչ որ մոլ՝ ու ծաղիկ կային՝ ջարդայ փչացնայ. տէր որ Թագաւորին ծաւռէնին հասնին՝ ինքն ալի ամուր նէն թռչի որմէն, փախչի կերթայ. մէ մարում՝³ մօտ վար կիջնու, ձիուն զամջիմ՝ զայնու, կասայ. Հայտէ, դու գնա քու տեղդ. ինքն դաւաճոխն բէջքն⁵ երկու կաքաւով կու գայ տունն վայ նստի:

Կանցնի երկու շարաթ, Թագաւորին պաղն ալի առաջ կու գայ: Տղէն ոյսի կեղնայ, չօլմ⁶ որ կու գայ՝ կակնի, ճերմակ մազն դուս հանայ ու կու ճուայ. Ծերմակ ձի՛, Մէմալ կաշայ որ ճերմակ ձիմ սարքով կու գայ մօտն կակնի. հեծնու, կերթայ Թագաւորին պաղն տակնուվըայ կէնայ առջի հեզու պէս. ինքն ալի դուս թռչի, փախչի կու գայ առուն: Մէկալ օյն ալ սեւ ձիով կու գայ ալի էման տակնուվըայ կէնայ ու փախչի: Թագաւորին իրեք աղջիկնին ալ վերեւանց կաշէին էն պահուն. համայ պիծի

¹ Հաւք, անգղի նման թռչուն: — ² Ֆղալ, սրանալ թռչնոց: —

³ Մոլ փոքր մատաղ ծառեր: — ⁴ Մայրի, անտաւ: — ⁵ Բէջք, ուսին ու թեւին մէջն: — ⁶ Չօլ, անապատ:

աղջիկն լաւ մտիկ կու տայ, տեսնու որ, ձիանն ջոկ ջոկ¹ էին ու վրէն նստող մարդն մէկմ էր:

Ասոր վրայ քիչմ վախտ կանցնի, աղջիկնին թագաւորին իրենց հոյն իրեք հատ խնձոր կու ղրկին, մէկն պոլ հասած, մէկն ուռնտ ղայտով² հասած, մէկն ալ պիծիկմ հասած էր: Թագաւորն խնձորնին կառնու, կիմանայ որ աղջիկնին կարգուիլ կուզին. մօտ կէնայ բոլոր մեծամեծնին, իշխաննին, փաշէնին: Մեծ աղջիկն ու միջնէկն էնոնցմէ մէմէ հատ կու հաւնին, իրենց նշալու կէնին. Թագաւորն մեծ հայսնիք կէնայ ու երկուսին ալ կարգայ: Պիծի աղջիկն հէշ մէկին ալ չի հաւնի, իման մնայ. Թագաւորն պոլ զօր կէնայ³, չինի: Հոյն կասայ. Դու ալ ժողովուրդ ունես, փիթունին ալ կանչա, ես էնոնցմէ ճարիմ⁴ կու մէկմ: Թագաւորն մէկալ օյն իղին կէնայ, ինչքան ժողովուրդ ունիր քաղաքն, մօտ կէնայ, իրեն քով բերել կու տայ, մէմէկ մէմէկ անցնել կուտայ: Բոլորն անցան, էն վերջ մէ խեղճ թօբալ մարդմ եկաւ. աղջիկն ձեռքն էնոր վրայ դրաւ, ասաց. Իմ ուզածս աս ա, դուք ի՛նչ կուզէք՝ էրէք: Թագաւորն ու փեսենին խնտան, համայ ի՛նչ էնէին, իրեն կամեցածն էն էր. մեծ ուրախութիւն ու քէֆ էրին ու էնոր ալ կարգեցին:

Օրին մէկն թշնամին եկաւ քաղաքն պատեց, շատ մարդիկ զարկին ու շատ թալան էրին ու գնացին, Թագաւորն օչին չեկայց էնել: Անցաւ երկու օր, ալի եկան. Թագաւորն ապքեարն հանեց, փեսենին գլուխ դրած⁵ դէմ ղրկեց. գնացին, համայ կզկզալով⁶, պիծի փեսէն ալ հետուին, թօբալ⁶ ձիմ հեծած՝ ետեւնուցէն կերթար:

¹ Զոկ ջոկ, ջոկել, զանազան: — ² Եղանակ: — ³ Ստիպել: — ⁴ Գտնել: — ⁵ Կզկզալ, սաստիկ դողալ: — ⁶ Կաշ:

Մէկալ փեսենին ծիծաղէին էնոր վրէն ու կասէին. Հա, դու մէկդ պակաս էիր: Իրար որ մօտենան՝ մեծ կռիւմ կընի. էն պիծի փեսէն կերթայ թայնէմ¹ կանցնի, իրեն ձին ետ թողու, կարմիր մազն դուս հանայ, կասայ. Կարմիր ձի: Մէմալ կաշայ որ, էն իրեն առջի ձին եկաւ կակնեցաւ. նստի վրէն, սուրն կառնէ ու քշայ թշնամուն մէջնինի. էման Զայդայ, էման Զայդայ, էման Զայդայ որ, Աստուած² անփոյձ պէհայ, փիթունին սրպանայ, ցիրուցան կէնայ, հետ³ դնայ ու քաղաքն խասլայ. կու գայ մէ մարում մօտ վար կիջնու, էն հրեղէն ձին իրեն տեղն կու ղըկայ ու ինքն ալ մէ թօբալ ձիւմ նստի, կու գայ տունն: Մարդ չիմանայ թէ՛ էն հրեղէն ձիաւորն վռվ էր: Կանցնի մէ շաբաթմ, ալ թշնամին կու գայ. դէմ կենին, պիծի փեսէն ալ էն ղայտով ճերմակ ձի նստած էնոնց փիթունին զայնու, հետ դնայ կու: Տունն որ կու գայ, կինն էնոր կասայ. Բո՛հ, դու մէ հնարքմ ունես, համայ ինծի ասել չիս: — Իմ հնարքս էն ա, որ մարդ չիգտայ. թագաւորին պաղէն զայ էնողն ես իմ, թշնամուն երկու հեղ հետ դնողն ես իմ, դեռ պոլ բան ալ էնիմ պիտի, ետեւ⁵ կասիմ քեզի, հիմի չիմ ասե:

Մէ օյմալ թագաւորն կու հիւնդնայ: Հէքիմն կասայ թէ՛ Ասլանի⁶ կաթն դեղ ա թագաւորին, խմայ օրայ՝ լաւնայ: Թագաւորին փեսենին ապքեարն առած՝ առաջ կանցնին ասլան ոյսալու, համայ ում⁷ ափն ինկած էր: Մեծ մարուն որ մօտիկնան, ասլաննուն ձէնէն՝ սարեյն ու

¹ Մեկուսացած տեղ: — ² Աստուած անփոյձ պահէ, մեր գլուխ չբերէ: — ³ Հետ դնել, փակցնել: — ⁴ Բո՛հ, մայրիկ կամ տէր, միայն կոշականք դործ կ'ածուի: — ⁵ Ետեւ, վերջէն: — ⁶ Ասլան, առիւծ: — ⁷ Ում ափն ընկած ա = բերանդ ընկած ա էնել, չես կրնար:

ձորեյն փլէին, ու իրենց¹ լեղեստանն² պատուեցան ու իման շուարած մնացին: Պիծի փեսէն ալի խալպաթ կանցնի թայնէն³, սեւ մազն դուս հանայ, ճուայ. Սեւ ձի՛ — Մէմալ կաշայ որ, ձին եկած կակնած ա, նստի վրէն ու հայտէ. դուս կենայ, մէկմ երկու հեղ էնոնց բոլոյն պտուայ⁴ կու, էնոնց կասայ. Դուք ատման նստերով՝ օջինչ չէք կայնալ էնել. ինչոր կասիմ՝ անկած կէնէք, ես կերթամ բերիմ, ասլանին փոսթն⁵ ալ վրէն փատթած: — Հա՛, անկած կէնինք, ասեցին երդումով, դու գնա բե:

Էն տղէն ձին դարձնու մարինինի. գնաց, գնաց, գնաց, մտաւ խուխուլիկ⁶ տեղունք. մէ քորմ՝ րաստ եկաւ, տեսաւ որ ասլանն իրեն քոթիթներով⁸ թաղնած⁹ ա: Հէչ չի վախենայ. Հէ, ասլան, ինծի աշա, կասայ, թող ինծի, որ ես քու կաթդ կթիմ ու քոթիթիդ ալ մորթիմ ու փոսթն առնեմ, ինծի պէտք են: Էն կէտին ասլանն խօս կեշէ ու կասայ. Դասնօղլի, դժար բան ասիր, համայ ինչ էնիմ, քու ասածդ ընի թող. կաթս կթա, առ, քոթիթիս ալ մորթա՛, փոսթն ա՛ռ, համայ հողայ ինծի մօտ չա՛, տա՛ր ինդուս մարինինի մորթա՛ ու ա՛ռ գնա, որ չի տեսնում: Մարդն շնորհակալ կընի ասլանին, կաթն կթայ, քոթիթին ալ կառնու կերթայ մէ թայնայ տեղմ մորթայ, քերթայ¹⁰, փոսթն հանայ, կաթի ամանին բոլոյն փատթայ.

¹ Լեղին պատուեցաւ — չոր չորցաւ, աստիկ վախեցաւ:

² Թողնակի կազմելու համար, ինչպէս կը տեսնուի, նին մասնին շատ կը գործածուի, երբեմն ալ աստան մասնին, ինչպէս՝. Զորեստանն եկան, գինեստանն լին, իրենց հոգեստանն կորուսին՝ կաշեստանն հաստ էին: Ընչեստանն կարեցան պիրատի:

³ Թայնայ, մէկդի: — ⁴ Պտուալ, դառնալ (անիւ): — ⁵ Փոստ, մորթ (այծու կամ ոչխարի): — ⁶ Խուխուլիկ, թաւ: — ⁷ Քոր, որջ. (արջու եւ գայլու բնակարան): — ⁸ Գոթիթ, կորիւն: — ⁹ Թաղնել, ետեւի խողովներուն վրայ նստիլ: — ¹⁰ Քերթել, մորթն հանել (գանակով):

կաթին երեսն քաշայ, ընու մէ վխտիկմ¹, խփայ, նե ձգայ դաւաճոին, ու տակի ջրոտն իման փոսթն փաթութած մէ խանիմ մէջ՝ կտռնու կու գայ: Մարիէն դուս կենայ, կու գայ մարդկանց մօտ, կասայ. Էհէն ասլանին կաթն բերի. չէք աւտալ, էհէն փոսթն ալ հետն ա. թէ իմ ուզածս կենէք, ձեզի կու տամ, տանիք թագաւորին: — Ի՞նչ իկայ ուզածդ, ասեցին էնոնք: — Ես կուզիմ որ, իմ տամիդէս² ձեր մէջէն երկու հոգւոյ վրայ զայնում, կընի: — Լաւ, զարկ. համայ ի՞նչ գիտէին էնոնք թէ՛ ում զայնու պիտի: Էն ալ կենայ առաջ թագաւորին մեծ փեսին ցուց կուտայ, կասայ. բաց էրէք խոր կոնակն: Բաց որ էրին՝ տամիդէն զարկաւ ամուր: Ետեւ միջնեկ փեսին ցուց կու տայ, կասայ. Մէմալ խոր զայնում ու ալ հերիք ա: Ծատ կամչնան, համայ ի՞նչ էնէին, ճար չիկար, խօսք տուած ունէին: Էսոր կոնակն ալ բանան. տամիդէն զայնու, կասայ. Տէ էհէն կաթն, առէք գնացէք:

Ինքն ալի կերթայ մարին մտնու, ձիէն վար կիջնու, կասայ. Դու ալի գնա քու տեղդ, ուրտեղէն որ եկար: Թորալ ձին նստի, կու գայ խալպաթ³ տունն վայ նստի: Կիմանայ որ, թագաւորին դեղ չէ եկած⁴ ասլանին կաթն. կերթայ թագաւորին մօտ կակնի, կասայ էնոր. Ես ալ ասլանի կաթ բերած ունիմ, պալքի իմն դեղ ա, վերէ⁵, մէմ իմա՛. վխտիկն հանայ, ուն⁶ կու տայ. էն ալ կառնու խմայ: Մէկալ օյն կաշին, թագաւորն լաւցած ա. պիծի փեսին խապար կէնին, կու գայ: Թագաւորն կասայ. Ուզա՞ ինծիմէ, ինչ որ կուզիս՝ կու տամ, թագաւորութեանս

¹ Վխտիկ, փայտեայ՝ խփով փոքր աման: — ² Տամիդայ, կնիք: —

³ Խալպաթ, ծածուկ: — ⁴ Չէ եղած: — ⁵ Վերէ, վերէլ: — ⁶ Ուն տալ, գէմինիտալ. օստուր, Օստուէք, — ինծի, մեղ տուէք: Ենն անցաւ, անդին անցաւ. նաս անցաւ, ասդին անցաւ:

կէսն ալ ուզիս՝ կու տամ: — Ես քեզիմէ օչինչ չիմ ուզե-
սարայիդ մէջ երկու մարդ կան, իմ տամդէս էնոնց վրէն ա,
էնոնց դու ինծի տաս, իմ ուզածս աս ա: Թագաւոյն կար-
մնայ՝, աշել կուտայ. տեսնու որ երկուսն ալ իրեն փեսենին
ին. սիյտն ցաւեցաւ շատ, համայ ի՞նչ էնէր, խօսք տուած
ուսիր: Ընոնց պիծի փեսին ձեռքն տուաւ ու իշխան երաւ
էնոր փիթուսին վրայ իրեն տան մէջ: Ետեւ Թագաւորին
տեղն նստաւ ու մեծ իմաստութեամբ կառավարեց ժողո-
վուրդն:

h.

ԽԱՉ ՇԱԼԿՈՂ ՏՂԻՆ ՀԷՔԵԱԹՆ

Մէ գեղիմ մէջ կիրակի օյմ տէյտէյն քարոզ կու տայ,
էման կասայ, էման կասայ, որ ժողովուրդն թուսդ կենին.
էման ճուայ, էման ճուայ, որ ժամին պատեյն ալ դողան,
գիտես թէ՛ փլէին: Կասայ. «Որ կամի զըկնի իմ գալ, ու-
րասցի զանձն, առիցէ զխաչ իւր եւ եկիցէ զըկնի իմ»: Վոյտ
որ կուզէք իմ ետեւէս գալ, ձեր անձն ուրացէք, ձեր խաչն
առէք ու իմ ետեւէս եկէք, կը զուրցէ Զրիստոս Տէյ մէյ
Մաթիոս սուրբ աւետարանին մէջ, 35 գլուխ, 140 համար:
Ու ուրիշ պօլ բաներ ալ կասայ. համայ փիթուսն ալ
զլուխնին քեաչայ՝ կապած ունէին, քարոզն ժամն մնաց:

Մինակ մէ տղէմ տասնուօխտ տարեկան, ժամէն կու
գայ տունն, ոչ կուտայ, ոչ կու խմայ, ոչ ալ կու խօսայ:
Հաղլերն՝ կասին. Տղաս, դու ի՞նչ եղար, ի՞նչ իմացար: Օչ-

¹ Արմնալ, զարմանալ: — ² Չէին իմանալ: — ³ Հաղլեր, տան
մարդիկն, տնեցիքն:

ինչ Զուղաս չի տայ, սալթ կասայ. Դուք տէյտէրին քարոզն իմացաք ո՞չ թէ, անկճնիդ բուրդ ունէիք կոխած թէ: Ու կերթայ խալմ շինել կու տայ իրեն չափ, ումու զին¹ դնայ ու ճամբայ կենայ: Կերթայ, կերթայ, կերթայ, հասնի մէ գեղմ, մուլթն² կինկնի. մէ տունմ մտնու, մուսաֆիր կընի, տէյտէրի տուն էր. վայ նստեցնուն, օտէն գոլին³, ոտուին լուանան ու հացն վայ դնին: Կերակուրէն ետեւ պոլ կու խօսին, տէյտէյն կասայ. Ո՛րդիս, դու իտման մէնց⁴ նոր ելած իս: — Երթամ պիտի ստեղծողիս գտնում ու ինծի համար խելք ու միտք ուզիմ: — Ըմպայ ինծի համար ալ հայց թէ՛ ես իպքան օլուշաղէ՛ մէջ իմ, իմ ճայս ինչ կընի: — Լաւ, Տէյտէյ, լաւ, ասիմ:

Էգուրնայ մութիմութ տղին ճամբին, պոլ ալ պաշայ⁵ կու դնին: Տղէն շատկերթայ, քիչ կերթայ, շատ կերթայ, քիչ կ'երթայ հասնի մէ ղունաղմ⁷, մտնու տուն. Բարեւ, կասայ: — Ասծու բարին, կասին: Հուն տեսնու մէ ջաղի⁸ պառաւ կնիկմ, կասայ. Մարիկ, չիլնիր աս իրկուն ինծի նե⁹ առնուս: — Ահ, օրդի, չէ, ես քեզի օրման¹⁰ նե առնում. օխտ հատ հարամի¹¹ զաւակ ունեմ, զան օրայ տունն, քեզի կուտին, քաւել¹² քեզի դրան ետեւ աւել կնիմ, կամ թէ քեզի ալրի սնտուկիս ակն¹³ դնիմ ու պէհիմ: — Դո՛ւ գիտես, օրման որ կամիս, էման էրա: Աման խօսէին, մէ մալ հարամիքն երեւցան, եկան նե թափեցան. նստան թունրին բոլոյն ու քնթեյն վեր վեր քաշելով կասէին. Հողայ իսնի հոտ կու գայ, իսնի հոտ կու գայ: — Ահ, կասայ

¹ Ումուլ, ում: — ² Մուլթն ընկնիլ, մթննալ: — ³ Գոլել, վաւել, Գուլ ա թունտիյն, օտէն՝ սենեակն տաք է: Ը-է ա, սաստիկ տաք է (արեգակն): — ⁴ Մինակ: — ⁵ Օլուշաղ, բնաանիք: — ⁶ Պաշար գնել, պաշար տալ: — ⁷ Ղունաղ, բնակարան: — ⁸ Ջաղի, վհուկ, ֆալճի: — ⁹ Նե առնուլ, ընդունիլ: — ¹⁰ Օրման, ֆնչպէս: — ¹¹ Հարամի, վայրենի, աւաղակ: — ¹² Քաւել, բայց եթէ: — ¹³ Ակն, աչք, սնտուկի մէջ բաժանուածներ:

պառաւն, ոչինչ չկայ. դուք իսկաւն վախտ սարին քաշ¹ կու գաք, ինծի բանմ բերած ունիք. բանմ ալ կայ նէ, իմ ա, պատկեցէք վայն: Էգուրնայ կենին հարամիքն, կերթան իրենց տեղունքն. տղին ալ ճամբութ² դնայ պառաւն ու պաշարօշինչ չի տալ, կասայ. Ստեղծողիդ տեսնուս օրայ՝ ինծի համար ալ հայց թէ՛ իմ ճայս ինչ կրնի: — Գլխուս վրայ, կասայ ու կանցնի կերթայ:

Եւեւմ կերթայ, կաժէ³ կաժ, ուխտներէ⁴ կանցնի. մէ գետմ րաստ կու գայ, կարմունջէն անցնիր պիտի. մէ մեծ ձու կմ գլուխն դուս բունայ ջրին մէջէն, չի թողու անցնելու, կասայ. Խնանօղլի, նոր կերթաս: — Ստեղծողի տեսնելու կերթամ: — Է՛, ինծի համար ալ հայց թէ՛ ես որ իսա ջրիս մէջ գիշեր ու զօր⁵ կենամ, իմ ճայս ինչ կրնի: — Լաւ կրնի, ասաց ու անցաւ գնաց:

Տղէն խաչն կռնակն՝ դէմ առաւ սարին. ձորէ ձոր, սարէ սար, քարէ քար աղօթք էնելով գնաց: Հեռու, հեռու աշեց որ ողնեւ⁶ վրայ ինչ րայ⁷ որովայ⁸ կային նստած թամբի⁹ վրայ. վախեցաւ ոչ հէչ, գնաց էնոնց դէմ շտակ: Էնոնք որ ասոր տեսան. փսփսացին իրար. մէջ. Էհէն մեր յան¹⁰ եկաւ, կասայ մէկն: Մէկայն կասայ. Աս մեյն ա: Մեծն կասայ. Չէ, մենք ապքան վախտ ատման բան չունէաք տեսած, միք դիպել, գայ տեսնուկք. թէ՛ ինչ իկայ: Եկաւ, եկաւ, մօտեցաւ տղէն էնոնց. բարեւ ձեզ, ասաց: — Ասծոյ բարին, ասեցին էնոնք ալ, դու իտման նոր ելած իս: — Ստեղծողի տեսնալու կերթամ ես: — Երթաս օրայ մեզի

¹ Բաշ գալ, պարապ ման գալ: — ² Ճամբել: — ³ Կաժ. բլուր: — ⁴ Օվիտ. հովիտ, սարերու վրայ ընդարձակ դուր տեղ: — ⁵ Գիշեր ցորեկ: — ⁶ Ող. սարերու գագաթունք: — ⁷ Տեւակ մի: — ⁸ Որովայ, մարդիկ: — ⁹ Թամբ. սարի գագաթը քիչ մի դուր տեղ: Պառակ. զառիվայր: Փուլ, փլված գէշ տեղունք: — ¹⁰ Ոյս. որս:

Համար ալ Հայց թէ՛ մենք խման ման գալով իսա սարեյս, մեր ճայն ի՞նչ ընի պիտի: — Գլխուս վրայ, ասաց տղէն ու նէն անցաւ գնաց:

Ետեւմ գնաց. իրկուն որ եղաւ, մէ քարիմ տակն ուզեց շուգն¹ անցնի ու պառկի: Վեր աշեց որ, վերի դէն մէ կուսմ քարին գլուխն ճգնած ա, ասաց. Երթամ տեսնում թէ՛ էն ինչ կուս ա: (Աս կուսին՝ որ գիշեր ու զօր քարի վրայ ճգնած էր, Ասծուն² օյն երկնքէն մէ խնծոյմ կու գար, կուտէր ու աղօթք կէնէր. աս մանչուն եկած իրկունն երկու խնծոր ղրկած ունիր Աստուած): Տղէն ելաւ մօտն, բարեւ տուին իրարու, վայ նստան. պոլ խորոթեցին³: Պառկերու որ եղան, կուսն մէ խնծոյն Հանեց կիսեց⁴, մէ փառակն իրեն էրաւ ու մէկալ փառակն ալ տղին տուաւ, ասաց. Աստուած խնծի օյն մէ խնծոյմ ղրկայ, աս իրկունն մէտեղ ուտինք: Ու մէկ խնծոյն պէհեց թէ՛ ուրիշ վախտ ուտայ: Էգուրնայ որ կենին, տղին կասայ. Մէմ խնծի համար ալ Հայց Ստեղծողին թէ՛ ես որ իսքան վախտ իսա քարիս վրայ ճգնած իմ, իմ ճայս ի՞նչ ընի պիտի: — Հաւ կրնի, ասաց տղէն ու տոտեց⁶:

Հեռու հեռու գնաց այլ, մէ վերով⁷ սարիմ գագաթն երեւցաւ, գլուխն երկինքն էր կցած գիտես թէ. էն սարին դէմ առաւ, պոլ գնաց, գլուխն հասնէր ու չէր՝ մէկ մալ մէ ծէր հալեւորմ⁸ դուս եկաւ, մեյ Տէյն, Աստուածն էր: Եկաւ եկաւ հասաւ իրեն մօտ. Բարեւ, տղէս, ասաց ծէյն, նոր կերթաս: — Ստեղծողն տես կերթամ: — Է՛, ի՞նչ բան կուզիս: — Ես որ իմ գեղէս ելայ, եկայ գիշեյն մէ տեյ-

¹ Շուգն անցնիլ, չգանիլ. — հովանաւորուիլ. — ² Ասծուն օյն, ամէն օր: — ³ խօսակցիլ: — ⁴ կիսել, կէս ընել: — ⁵ Տոտել, քարել: — ⁶ Վերով, բարձր: — ⁷ Հալեւոր, ալեւոր, ծերունի:

տերիմ տունն զուենաղ եղայ, ինձ ասաց թէ՝ Ես որ իսքան օլու շաղի՜ մէջ իմ (քսանուհինգ հոգի էին), իմ ճայս ի՞նչ պիտի ընի։ — Էնոր ասա՜ թէ՝ Օրման որ դու մինչուկ հիմի իտքան օլու շաղի մէջ լաւ ապրած էս ու ալի էման ապրես ու մուսաֆիր² լաւ ընդունես, բոլոր տնովդ տեղովդ արքայութիւն կերթաս։

— Մէկալ օյ եկայ մէ տեղմ,³ մէ պառաւմ կար, օխտ հատ հարամի³ ունիր, իրեն մանչեյն էին, ինձ ասաց թէ՝ ասման իմ ճայս ի՞նչ ընի պիտի։ — Էնոր ասա թէ՝ դու քանի որ ատ հարամիդ մտդ պէհիս ու մուսաֆիր լաւ չիս ընդունիլ, քեզի իմ ձեռքս դժոխքի կրունկ⁴ պիտի էնիմ։

— Կու գայի, ճամբէն մէ կարմունձէմ պիտի անց կէնայի. մէ մեծ ձուկմ գլուխն դուս բռնեց ջրին մէջէն ինծի չէր. թողուլ, ասաց։ Երթաս օրայ Ստեղծողիդ տեսնելու, ինծի համար ալ հայց թէ՝ ես որ իսա ջուրիս մէջ իմ, իմ ճայս ի՞նչ կընի։ — Էնոր որ մօտիկնաս, ոչինչ ասես ոչ, իտա բրովդ մէմ դողողին⁵ չափա՜ ու անցի գնա։

— Սարեյն օխտ հարամի դէմ⁶ ելան, ինծի դիպան ոչ ու ասին. Ստեղծողիդ որ տեսնուս, մեզ համար ալ հայց թէ՝ մեր ճայն ի՞նչ պիտի ընի։ — Էնոնց ասա թէ՝ քանի որ դուք իտա սարեյդ ման կու գաք, գողութիւն կէնէք ու ատ ձեր գործէն չէք վազ⁷ գալ, բոլոյդ ալ դժոխք կերթաք։

— Եկայ տեղմ, քարի վերայ մէ կուսմ. ճգնած էր, ինձ ասաց թէ՝ Ես որ իսքան տարի իսա քարիս վերայ ճգնած

¹ Օլուշաղ, ընտանիք։ — ² Մուսաֆիր, հիւր։ — ³ Հարամի, վայրենի աւազակ։ — ⁴ Կրունկ, գրան վարի կողմն սեմնց վրայ նստած։ — ⁵ Դողող, գլուխ, անտանց համար։ Գաբ, բերան. Դունչ, երես, բերան։ Ճանկ, ձեռք, անտանց համար. մարդու համար ալ կ'ըսուին անարդաբար։ — ⁶ Դէմ ելնել, հանդիպիլ։ — ⁷ Հրաժարիլ։

իմ, անօթի ծարաւ գիշեր, ցորեկ աղօթք կէնիմ, իմ հալս ի՞նչ պիտի ընի: — Ընոր ասա թէ՛ դու որ էն մէկ խնծոյն պէհեցիր, (ես երկուս զրկած ունէի), ու ընկերոջդ չտուիր ոչ, իտա քարէդ վար ընկնիս, փարչայ դիքեայ ընիս:

Տղէն, իր էմէն ատածն ընալուն, շնորհակալ եղաւ Ասծուն ու կամեցաւ ետ դառնալ: Է՛, տղէս, ասաց Աստուած, այ ուրիշ բան չունեն ասելու թէ: — Հա՛, ըմպայ ինծի համար ոչինչ ուղեցի ոչ. ես որ իսման տխմար, յիմար իմ, կարդունք չեգտիմ, իմ ճայս ի՞նչ կընի: — Գնա՛, ասաց մեյ Տէյն, ընի քեզի էմէն բան: Ատ ասաց ու ինքն աներեւութ եղաւ. տղէն առաւ ալի իրեն իաջն ու եկած ճամբով հտ դարձաւ տունն գալու:

Եկաւ, եկաւ, եկաւ, մէ աւուր մէջ բովեցաւ էն կուսին մօտ, բարեւ ասաց: Կունն բարեւն ալ չկայցաւ առնուլ, մէկէն վար ինկաւ քարէն, զըբըր զըբըր, հազար փարչայ եղաւ, կորաւ: Վախեցաւ տղէն շատ. վար ինջաւ, ինկած տեղն ալ նէն աշեց ոչ ու գնաց տիուր իր ճամբէն:

Յորեկ եղաւ չեղաւ եկաւ հասաւ հարամից մօտ: Ընոնք մէկէն բուլուք՝ եղան ու ասին. Է՛հէն մեր մարդն եկաւ, աշինք մեզի համար ի՞նչ ունի ասելու: Բարեւ տուաւ տղէն էնոնց ու ասաց. Տէր որ՞ դուք իտա սարերէդ չիջնուք, ձեր փեշակէն՝ վազ գաք ոչ ու գեղն երթաք տուն տեղ չընիք, բոլոյդ ալ դժոխք թափիք, կասէր մեր Ստեղծողն: Ընոնք էն կէտին՝ տղին հետ իջան գեղն, տուն տեղ եղան ու բարի մարդիկ դուս եկան:

Կարմնջապին որ ինջան, էն մեծ ձուկն ալի գլուխն դուս բռնեց ջըէն ու ասաց. Է՛, Ստեղծողն ի՞նչ կասէր

¹ Բուլուք ընիւ, քովէ քով գալ ժողով: — ² Տէր որ. Գնէս որ: — ³ Փեշակ, արուեստ: — ⁴ Էն կէտին, իսկոյն:

ինձ համար: Տղէն հէչ խօսեցաւ ոչ, բրով մէ՛մ հագուց¹ դող ոշին ու նէն անցաւ գնաց:

Իրկունն եկան հասան էն Զաղի պառւին տունն. հարամիքն խելօքցած, էման որ պառաւն ալ արմնցաւ թէ՛ խռնք ինչ եղան մէկէն ի մէկ: Տղէն ասաց. Զո՛, Ստեղծողն քեզի համար խման կասէր. Ընոր ասա թէ՛ քեզի իմ ձեռօքս դժոխքի կրունկ պիտի էնիմ: Պառաւն ձեռուին վեր բռնէ երկինքն ի վեր ու կասայ. Տէ՛ր, քեզի փառք, ինծի քու ձեռօքդ էրա ու օրման որ կողզիս էման էրա: Պառաւն որ ասման փառք տուաւ Ասծուն, դժոխքն չի գնաց, ըմպայ² արքայութիւն:

Մէկալ օյն տղէն ալ ինկաւ ճանապարհ. եկաւ բովեցաւ³ էն մեծ գեղն, տէյտէրին տունն ղունաղ եղաւ: Ընոր ասաց. Դու որ իտքան տարի իտքան օլուշաղով բարի ապրած իս, ալ իտման ապրիս, տնովդ տեղովդ արքայութիւն կերթաս, կասէր Ստեղծողն: Տէյտէյն փառք տուաւ Ասծոյ ու ա՛լ աւելի բարի ապրեցաւ իրեն տնով:

Էգուրնայ մութիմութ⁴ ելաւ տղէն, շնորհակալ եղաւ տէյտէյին ու ճանապարհ ինկաւ. մէ օրէն բովեցաւ իրեն գեղն: Նե մտաւ տունն վայ նստաւ. հաղըյն խնդումով⁵ էին շատ: Ձէնն ելաւ, բոլոյն եկան թափեցան գլուխն, գեղին մարդիկն, կնկտիքն ու տղաքն մօտ⁶ եղան, եկան էմէն դիաց, վրէն զաղ⁷ կու տային ու կասէին. Տեսնունք ինչ գիտայ մեր տմրշն⁸: Աւետրան, Գործոց, Աստուածաշունչ եւ ուրիշ պոլ գրքեր բերին, էն ալ բոլոյն ջուրի⁹ պէս կարդաց ու տեսան որ գիր ալ գրէր առանց

¹ Հագուց, չափեց, զարկաւ: — ² Հաղայ: — ³ Հասաւ: — ⁴ Շատ կանուխ: — ⁵ Ուրախ: — ⁶ Մօտ եղան, ժողովեցան: — ⁷ Զաղ կու տային, ծիծաղէին: — ⁸ Տմրշ, տիմար: — ⁹ Զուրի պէս կարդալ, վարժ կամ արագ կարդալ:

սորվել, արմնացան շատ ու մատուին¹ խածելով՝ գնացին
իրենց տնեյն:

Ատ մանչն տուն տեղ եղաւ. Աստուած օրհնեց էնոր,
բարի ապրեցաւ ու տնով գնաց արքայութիւն:

Տէր Աստուած յեզի էմէնքիս ալ արժանի էնայ.
Ամէն:

¹ Մատուին խածեցին, խիստ ամչեան:

1

Վ Ե Ր Զ

Յ Ա Ն Կ Ն Ի Ի Թ Ո Յ

	Երև.
Ա. Քուսն բլնդներուն հեքեաթը	5
Բ. Ղազմի աղին հեքեաթը	7
Գ. Թագաւորին իրեք մանչերուն հեքեաթը	15
Դ. Օձին Աւակն	19
Ե. Վիշապին հեքեաթն	22
Զ. Օքտուզ աղբոյն ու աղբկան հեքեաթն	27
Է. Ծերունիկին հեքեաթն	30
Ը. Օձին մէկու առակն	33
Թ. Քուրա աղբկայ հեքեաթն	35
Ժ. Աղււտին հեքեաթն	38
ԺԱ. Մէ այգլու հեքեաթս	41
ԺԲ. Ճանաւագին հեքեաթն	44
ԺԳ. Աստուած գէշ դատաւարան կտրել չի	49
ԺԴ. Ջէնկին ու փուխարայ գրկիցին	51
ԺԵ. Թափակեօղին հեքեաթն	57
ԺԶ. Թեփահոգուն հեքեաթն	59
ԺԷ. Սըւլի քէօին հեքեաթն	64
ԺԸ. Ուշապ աղբկան հեքեաթն	72
ԺԹ. Տամղալին հեքեաթն	75
Ի. Խաչ շալկոզ աղին հեքեաթն	81

